

Верослава Малешевић

КЛИКЕРИ И ДРУГЕ ПРИЧЕ

ВЕРОСЛАВА МАЛЕШЕВИЋ

**КЛИКЕРИ
И
ДРУГЕ ПРИЧЕ**

ВЕРОСЛАВА МАЛЕШЕВИЋ

КЛИКЕРИ
И
ДРУГЕ ПРИЧЕ

2016.

Садржај

Предговор.....	7
Кликер порцуланац.....	17
Кликер стакленац.....	28
Кликер гвозденац.....	37
Будала.....	47
Јелена.....	53
Летња ноћ.....	61
Мајке.....	68
Никола.....	93
Писмо.....	102
Питања.....	107
Прича о Луни.....	110
Прича о сликару.....	118
Радован.....	125
Размишљање перача задњице.....	138
Ранко.....	148
Сан бившег кућног љубимца.....	156
Људи сенке.....	172
Случај.....	179
Сунце.....	185
Фатарморгана.....	198
Белешка о аутору.....	205

Након неког времена увидиш танку црту
између држања за руке и везања за душу.
И научиш да волети не значи ослањати се,
а друштво не значи сигурност.
И научиш да пољупци нису уговори,
а поклони обећања.
И почнеш прихваћати своје поразе уздигнуте
главе и отворених очију,
с љупкошћу одраслога човека, уместо с тугом
детета.
И научиш да све путеве мораш саградити
данас
јер је сутрашње тло сувише несигурно за
планирање.
Након неког времена научиш да и сунце опе-
че ако му се превише приближиш.
Стога сади свој лични врт и уређуј своју
душу,
уместо да чекаш да ти неко поклони цвеће.
И научиш да можеш много тога претрпети.
Да си заиста снажан.
И да заиста вредиш.

Veronica A. Schoffs

Предговор

ФРАГМЕНТАРНОСТИ ЖИВОТА

Верослава Малешевић: „Кликери и друге приче“

Приповедна проза, у извесној мери, јесте део пишчевог живота и суживота са његовим јунацима и приликама. Још једно неодвојиво питање је кретање пишчевог лика у оним деловима текста који припадају њему лично, у којима се налазимо и ми као читаоци. У тако исписаним доживљајима, а писац је доста тога записао у име нас многих¹, читалац улази из стваралачког у живи дијалог.

Тако сам прочитао и збирку приповедака „Кликери и друге приче“,² Верославе Малешевић,³ збирку чулне хронике, осета и импрегнасане филозофије живота пред мноштвом тешких и непредвидивих обрта. Оно што је и мото њене књиге, она сама чини,

1 Парафразирам мисао Младена Лесковца, који је тумачећии поезију Шандора Петефија записао: „Без метафора ваља схватити Петефијев стих да у његовој поезији говори један човек, али у име милиона.“

2 Верослава Малешевић: „Кликери и друге приче“, септембар, 2016.

3 Верослава Малешевић: „Кликери и друге приче“, септембар, 2016.

бори се пред свим изазовима животним и списатељским; „Сади лични врт и уређује своју душу.“⁴

Уводна прича „О кликерима“, психолошки отвара мисаони процес и поједностављује живот просте потрошачке нарави који се, на крају крајева, своди на потребно мало, тражи од човека сусрет са собом и ослобођење од заблуда и таторства. Ослобођење од уверења да је човек грешан у свему пошто „већина упире поглед ка небесима, а опет се по земљи котрља као кликер.“ Човек-кликер никад своју улогу и не спозна до краја јер, кад западне у рупу нема тог играча који га отуд може вратити у ватру игре. Верослава је тој игри са животом посветила ову књигу приповедака симболичног наслова, пуну курзивних делова који чине њене искуствене сентенце, мисли које поучавају и опомињу да: „Срећа станује у дому, а несрећа стоји пред вратима и чека свој ред“; „Треба мрзети зло а не човека“; чувај се доктора „који пацијенте третира као бројеве“; „Поверење рађа поверење, реч, реч, исповед, исповед“...

И јесу ове приче збирка људских искустава и исповеди, стварна и аутентична реал-

4 Veronica A Schoffit.

ност, настале често из неслућених животних обрта пред којим се и сами запитамо: Да ли је само Њ. В. случај, творац судбина јунака прозе Верославе Малешевић? Она се, стилски и садржајно креће линијом на којој је та фрагментарна композиција симултаних слика, жанровских својстава, из сећања или дневника, уведена у отисак савршенства приповедачког остварења, са завидним приповедачким искуством.

Људска душа није ништа друго до „кликер порцуланац“, али кликер који у свом глатком оклопу чува стилизоване тајне, често из потребе мисаоне комуникације, са емотивном подвлаком која се негде насилно кида а иза ње је „остало само име“, име, попут Светозара и „тихе меланхоличне жене“ Руже. Иза ових и других имена, у овој књизи видни су фрагменти њихових животописа, чије пројекције превазилазе и сопствено настајање што је посебна естетичка концепција стварања књижевнице Верославе Малешевић. И језиком и стилем она магично задржава пажњу читаоца који и сам открива нешто што му је скрајнуто, од чега је само привидно далеко.

Ово дело припада групи репрезентативних прозних остварења које, у свом духовном

наносу имају за основу поетски стил и као такво лако налази пут до људске свести коју не оставља равнодушном. Али „читалац скоро превиђа (...) оштру фактуру слике и приче, а фасциниран је транспарентним лебдењем ствари, вишим и дубљим смислом који им аутор придаје. Конструкцијом и занатом недирнуто, али прецизно сређено.“⁵ Ту сређеност је, чини нам се, извео сам живот („Кликер гвозденац“; „Будала“; „Јелена“...) у коме треба „чинити и бити“.⁶

Да је живот велика тајна и велика неизвесност, књижевница Верослава Малешевић то показује приповетком „Јелена“, у којој ликови добијају посебну „могућност“ за „продужени накнадни живот“ јер, онај стварни је био неправедно кратак и несрећан. Сам процес приповедачког саопштавања је у складу са тешком истином, потресан, али из тог круга истине списатељица је извела на чистац времена, суштину која има право да у књижевној материји буде поменута. Због трагике по неко се искључи из именослова, или се једноставно неправедно заборави. Та врста поменика јесте само литерарни

5 Радован Вучковић: „Модерни роман двадесетог века“, Службени гласник, Београд, 2013, стр. 93.

6 Како каже Касим Прохић.

покушај да се објасни појединост сведена у оно фразеолошко - то је судбина. („Мајка“; „Наш град“; „Никола“...).

Једна од приповетки ове књиге је „Писмо“. Она је исписана емотивно и покајнички, а то говори сам потпис писма: „Твоја грешна мајка, затвореница Видосава“. Садржај приче чини једна необична трагика које није ослобођено ни време, чији је савременик наша списатељица. Сама прича је више од тога. Њоме Верослава Малешевић буди људску заспалост и удаљавање од генетике, родословља, социологије, психологије, основног бонтонског реда, до опстанка људског рода данас.

Верослава Малешевић је, рекло би се, у овој књизи, увидом у фрагментарности наших живота, тумачила писма, често она никад одаслата. У њима је и дијалог деде и унука Ранка („Питање“), бајковита „Прича о Луни“, о судбини сликара и Сађе („Звали су их Ромео и Јулија“), о Радовану („Радован“) који је био „мета светских битанги... Некада овакве слике није могуће ни замислити а живот их је исписао. Запис о суицидном покушају отворио је, много пута и раније, питање шта то човек има вредније од живота? Свог и туђег,

једнако. Од живота је вреднији само живот а једна од јунакиња приче „Сунце“, каже: „Обале људског срца заплускују различити таласи. (...) суочени са могућим губитком, учимо да живот ценимо као највећи дар и највећу авантуру. (...) Нема промашаја, само учење, да су важни радост и лепота.“ Али, добро вазда прати и зло.

Читањем ових наративних, драматуршко значењских и слојевитих приповедања, психолошки долазимо до личног, поред књижевног, просуђивања и закључка да се човек увек мора борити против духовне пустоши у себи и око себе.

Томе нас учи проза Верославе Малешевић.

Милијан Деспотовић

10. септембра 2016.

У Пожеги.

Причај, па причај. Много си бре, напорна, баба. Као да ја нешто скривам од тебе. Волиш да завириш у сваки буџак, све да знаш, више него 'леба да једеш. Уста не заклапаш, али вредна си, добра, моја си, каква год да си. Хе, хе, да смо нешто млађи! Нестала струја, па шта. Доћи ће. Лепо нам је, зар не? Шта се смејеш! Цврчци цврче, стока намирена, ми овде седимо на чистом вадуху, сити и мирни. Знаш, цео живот смо радили, стицали, одгајали децу. Добро је што смо напустили град и вратили се на село. Да ми се за живота огњиште не угаси. Гледај око нас. Све сами старци. Своје смо одужили. Еј, добро ти испала ова лења пита. Ајд, заслужила си. Шалим се, де. Шта си се снуждила. Цео џак соли поједосмо. Срамота је и да причам колико ми значиш и вредиш. Нећу да кажем, нисмо увек мед кусали, али се не жалим. Блага је ноћ. Зове на размишљање.

Бог је сваког обдарио неким талентом. Мени је, као што знаш, запао дар слушања и смисао за разумевање других. Теби је дао доброту, али добри људи ретко имају дара. Као геометар сам мерио земљу, неретко и људе. Оно што сам видео и чуо се просејавало, развејавало и таложило. У некој од многих

кафана слушао сам полупијаног сабрата о његовом небичном сну, једном сам повезао жену до манастира и успут је потекла њена прича. Преспавао сам у селу код удовице и уз шљиовицу и сир попио и њену исповест о грешном сину, и тако, реч по реч, свашта чух. Свако има неку муку и свако мисли да је његова највећа и сви се питају, шта би било да нису ходали овом стазом, него оном, да нису се везали за ову него ону особу и по принципу ко узме кајаће се, ко не узме, кајаће се. Зар ти се не чини да већина упире поглед ка небесима, а опет се по земљи котрља као кликер?

Сви ти људи су ми на те играчке заличили. Размишљао сам много о томе. Сви људи су слични, а опет тако различити; сви су једноставни, а тако сложени. Склони смо да за све добре и лоше ствари кривимо другог, судбину, сплет околности. Зашто неко лако клизи кроз све Сциле и Харибде, а неко се заглави у првој рупи изазова. Како ко, и колико брзо искаче из те рупе је оно што неодољиво раздваја и подсећа на кликере. Котрљају се у неконтролисаним правцима, сударају са другим кликерима и чекају да поново буду покренути. Понашају се као кликери и

сачињени су од различитих материјала. Од порцулана, стакла, мермера, пластике, метала. Допуштају да их котрљају на свим теренима, иду од руке до руке, чекајући рупу или крај игре коју смрт одреди.

Нико од њих није имао храбрости у срећи, као и у несрећи. Није разумео да док срећа станује у дому, несрећа стоји пред вратима и чека свој ред. Мисле да су ивице света на хоризонту њихове среће.

Чуо сам од једног мудраца да се људи деле на муве и пчеле. Главна особина муве је да њу привлачи нечистоћа. Постоје људи који подсећају на муву. У животу увек траже лоше стране, ниподаштавајући и одбијајући присуство добра. Славе дело, заборављају Творца.

Друга категорија су они што подсећају на пчелу, чија је главна особина да увек трага за нечим слатким и пријатним да би на њега слетела. Они виде само добру страну ствари и виде себе у животу као житеље најсветијег храма.

Није човек камен да га клешу, но грешно је биће. Сви падају. Брже, дубље, мање, плиће. Потребно је изборити се, очистити и упркос грешној природи чинити добро јер треба мрзети зло а не човека.

Има много тога што се котрља по земаљском шару. Нико још све похватао није. Ни мудрост ни истину. Душа је шира од космоса.

Записао сам понешто од реченог. Скромно, неуко. Има ту прича о јаду, љубави, болести, верности, искушењима, гресима. Мало је исцељених. Показаћу ти, већ. Вечерас нема светла.

Кликер порцуланац

Када нешто зазвони у унутрашњости њеног бића, знала би да одлепрша до његове обућарске радње и баци шаку звезда у њу. А он, газда Светозар, имао је ту мало увучену, али у самом центру вароши, обућарску радњу која је била на гласу и солидно пословала. Како и не би, када су под газдином диригентском палицом, будним мајстор Мићиним очима, вредним рукама калфа Адама и двојице шегрта, чинили оркестар који је правио обућарску симфонију. Није било онога што ногу чува, а да они нису знали да израде, поправе, повећају, смање, искрпе, украсе, додају, пенцетирају или префарбају. Излог им је био нацифран калупима, керамичким моделима, правим ципелицама и једним великим црвеним порцуланским кликером. Обасјан сунцем светлео је као жар. Кликер је одмах привукао пажњу деце и уселио се у срца људи из краја.

„Где пенцетирате ципеле?“

„Ми код Кликера, господине, а ви?“, знале би да се задиркују комшије.

После таквих опаски, газда Светозару би играли брци. Никада никоме није открио одакле и зашто стоји црвени кликер у излогу обућарске радње. Седео је у углу свог царства, увек запослен и окружен свим оним што мало подсећа на обућарску радњу. Муштерије би по уласку најавио мек цилик звона изнад врата, затим би се спустили још два степеника ниже у белу и чисту окречену просторију у којој су се протезали рафови са калупима и тезге са узорцима. На зидовима су висили пејзажи, пузавица се теглила са плафона, а у углу се кочоперила клуб гарнитура. Да није било малог излога, фирме, дрвених калупа, издајничког мириса ћириша и меке јеке чекића у позадини која је долазила из суседне одаје, не би се ни знала њена намена.

Дневне новине, каталози, папири, оловке, цртежи, нотеси, црно беле фотографије, су често клизиле са претрпаног округлог стола у углу. Почасно место на полици изнад главе, где је седео газда Светозар заузимао је радио марке „Филипс”, који је донео из Холандије.

Све који би навраћали у радњу дочекивао је и испраћао љубазно, отворено и сдечно, као домаћин госте. Определио се да израђује и крпи обућу, што је била права јерес у есна-

фу који је био стриктно подељен на једне или друге. Сходно томе и клијентела је била разнолика. Од озбиљних, захтевних муштерија до сиротиње, радозналаца и бадаваџија. На другим местима то није успевало, али овде је све било могуће, све се сливало и природно текло без проблема. У себи је носио чичак за који се све лепило. По њему и ономе око њега, чаршији је био знан, познат, домаћи, а опет некако другачији и посебан, те су га волели и по мало зазирали од њега. Једно је сигурно. Ако си хтео поштено, педантно и лепо израђену обућу, ишао си код Кликера. Ако си хтео мало разговора, финог друштва, музике, неке прочитане странице штампе или шољицу кафе, ишао си код Кликера.

И он сам издвајао се појавом и кретњом. Припадао је оној групи људи којој се тешко одређују године. Трагови некадашње мушке лепоте још су се назирали, али и поред лепог одела, изгледао је разбарушен, сметен, неуглађен, флекав. Као дете које сте извукли из песка после игре. Високо чело, дубоке крупне црне очи испод густих већа сјале су, просто буктале. Дути црни бркови, као у гуслара, крили су дубоке боре које су браздале образе и по неки осмех испод пуних усана и ретких зуба.

Иако то није морао, и иако се мајстор Мића љутио, газда Светозар је волео да понекад и лично узме у поступак израду пар каквих нарочитих ципела које је некада и сам креирао. Шегрти су се радовали јер су знали да ће успут слушати приче о светским путошћествима свог газде који је френтујући по свету имао бурну и занимљиву прошлост.

Овде настаде прича. Госпођа Ружа поче све чешће да навраћа код газда Светозара. Споља ништа није указивало на неку недоличну или, не дај Боже, нечасну радњу. Тиха меланхолична жена средњих година, мајка гимназијалца Димитрија, супруга банкар Тихомира, имала је једну од страсти која се звала – обућа. Оне остале су се криле по шпиљама њене душе. Реткима је допуштала да опипају њене крајеве. Ко би рекао да се иза крхке, мирне, нежне плавуше, очију боје различка, крије златна грозница живота. Вапила је за наднаравном лепотом и хармонијом.

Њихов први сусрет је протекао пословно, како и бива приликом тражења новог модела чизмица за њеног болешљивог сина. Гледајући меке нервозне прсте који листају каталог, увојак који виори испод голубије плаве капе, младеж изнад бледих усница, упале образе

и парченце туге у оку, осетио је дрхтавицу, усхићење и мутну слутњу нечега нежног, великог и дуго ишчекиваног. Њу је изненадило оно што је затекла у тој чудној радњи у коју је дошла по препоруци. Слој сребрне прашине дуго није могла да отресе са себе. А изгледа и он, газда Светозар.

Уследиле су пробе обуће, нове ситне поправке и други разлози да у одређеним интервалима наврати. Ти учестали сусрети прерасли су у неформално испијање чашице шерија или чаја уз осмехе, учтиве разговоре о музици, сликарству, моди, да би касније прешли на социјалне и друштвене теме, које никада нису укључивале породични живот.

Гледао је како се раствара попут цвета, ширећи опојан мирис могућег. Гледала је неверицу и благост у његовим очима и била сведок маштовитости и интелигенције са којом је решавао различите практичне проблеме. Временом, она се осмелила да радознано завири у саму радионицу, где су се изводиле магије заната и где су је двојица шегрта гутала очима. Ту, пред свима њима, знала би да отпочне своју представу сачињену од бравурозног слагања речи која се стапала са закивањем, лепљењем и кројењем обуће. Светозару то

није сметало. Благонаклоно се смешкао и нуткао је домаћим гурабијама, питом или чим другим што је служавка доносила од куће за ручак.

Чим би се огласило улазно звоно на вратима радње, сви би се распршили као јато врабаца уз обавезан изговор и извињење. Госпа Ружа би отресла мрве са хаљине, наместила шеширић и уз љубазан наклон зацвркулала на излазу:

„Велико хвала, господине. Надам се да смо се споразумели. До скорог виђења.“

И његовог меког: „Свакако. Стојим вам на услузи. Мој наклон. Љубим руке.“

Затим је ситним кораком, стежући торбицу журила у породични рам, где су је чекали поштовање, сигурност, удобност и рутина, али не и љубав какву је она желела, разумевање за њене освајачке подухвате усмерене ка новим кулама слободе и стварања. Ноћ јој је доносила муку. Осећала је да и Светозара притиска тама.

Као случајно, или да поткрепи своје приче или из сујете, тек, доносила је блок са акварелима, везове и песмарице и стављала на сточић пред њега као да му сервира себе. Цветна поља, чиније са воћем, просјаци, де-

чак са котуром, зимска идила, разливала су се по поду, зидовима и плесала у ритму њихових срца. Опијао га је њен парфем, а шуштање свилене хаљине која се увијала око њених бутина терао га је да се судара са предметима.

После таквих сусрета одлазио је омамљен кући, тешко прикривајући пијанство од нечега њему непознатог и непризнатог. Ноћи су се претварале у хаотично копање по катакомбама сопствене прошлости уз увек исто питање – шта би било, кад би било.

Она је у његовом свету расла до неслућених размера и бацала у засенак све остало. Није желео да призна са којом се то силом бори. Све је било записано у очима. Она их је читала, али није схватала шта чита, успут хранећи своју амбицију и храброст да сања галерије, новинске ступце, бистро небо, пуно срце и чиста плућа. Обмотавала се непрозирном тканином ненаметљиве кокетерије.

Додуше, госпа Ружа је била у повољнијем положају од газда Светозара, јер је њен муж сматрао да својој жени може да омогући мало играрије, све док то не прелази границе друштвених норми или прља реноме. Она је знала правила игре и то поштовала. Напрезала се као праћка да кућа блиста и напредује, да муж задржи самозадовољан оклоп. Знала

је тајне и цену тог посла. И сви су били срећни или су мислили да то јесу.

Газда Тозина радња је напредовала, углед растао. Стекао је лепу кућу у центру вароши, купио плац на периферији и спремао се да зида још једну. Имао је и обичну жену која је носила досаду и тупост на лицу, а спорост у ногама. Имао је и двоје одрасле деце. Ни она, ни деца нису делили интересовање за обућарски посао, те су ретко улазили у радњу, што није значило да их новац потекао из тог извора није занимао. Ђерка је чекала добру партију за удају, а син „хлеб без мотике“. Игнорисао је очеве жеље и себе није видео поред њега у послу. Волео је кафане, провод, биоскопе и девојке. Несталност и размаженост су га отерале у пороке, на разочарење оца који је то крио од себе и осталих. Само му се кисела сенка цедила низ лице при помену његовог имена. Било је право чудо да деца не наследе делић очевог духа. Док се Светозар тркао са временом у жељи да опипа део бројних интересовања која су се кретала од бициклизма до језика, од опере до лековитих трава, од нових обућарских машина до новчаних улагања, његови су се лењо предавали доколици. Делио их је непробојан зид неразумевања.

Сусрети и дебатни клуб би се наставио, са плавокосом вилом, да злобиви свет не поче да испира уста и испреда којекакве приче које домилеше и до ушију његове жене. Узалуд се Светозар клео и правдао да је нераведно оптужен, да бар она, његова жена, познаје њега као домаћина, паметног човека који је пропутовао свет и имао прилике за разне несташлике, али је ипак остао веран њој и деци. Одговорила је сценом достојном Отела. Сиктала је да она зна како је он опчињен том вртирепком, да га она сигурно музе, да више неће трпети сажаливе погледе комшиница и најпоследње све то залила жаоком уцене и потоком суза. Шта ће газда Светозар? У њему рикну мушкарац. Трже се из сна, сабра и одузе, помножи и подели, те после тих математичких радњи, обећа жени да ће избрисати госпа Ружу са списка муштерија, да ће је се отрести као пас бува и да ће вратити мир дому своме. Тако и би.

У сенци споредне улице, док су чупави сиви облаци касали сводом, змогао је снаге да јој то саопшти. Примила је то мирно, чак неочекивано равнодушно:

„Да, заиста се то могло очекивати. Реалност је неминовна. Опростите на неугодности, господине Светозаре. Није ми то била на-

мера. Више вам нећу сметати“, рекла је тихо, гледајући у калдрму, и продужила даље.

На табанима се лепило разочарење и горчина. Од тада су гледали да им се путеви не укрсте. Једном је у излогу позамантериске радње, спазила лик његове жене која је уловила њен поглед и презриво фркнула и одмарширала даље.

А онда се чаршијом пронела вест да госпа Ружина плућа једе јектика, да ту не помажу санаторијуми и бање, и да је све питање времена када ће је стићи крај. Светозара љута змија уједе за срце. Трже се од бола, почисти крхотине кајања и кришом, по њеној служавки, посла јој писмо, црвену ружу и кесу трава. Неколико пута дневно пролазио је поред Ружине куће. Збацивши обзире, стајао је скрит сумраком испод кестена не би ли сачекао доктора који је одлазио од болеснице. Уз изговор да је пријатељ куће и да неће да смета укућанима, питао је га за њено стање. Доктор је журећи давао неодређене одговоре.

Недељу дана касније капија је била отворена, а тешки драпери навучени на прозоре Ружине собе. Вест се брзо рашчула.

Ње нема. Сунце је излазило и залазило на хопризонту. Ништа се није променило у Све-

тозаревом животу. А опет, све се променило. Разум касни за очињим видом. У њему је била живља него икада. Смишљао је све необичније ципеле, сушио се од несанице, гризодушја и чекао час њиховог сусрета.

Црвени кликер порцуланац је нестао из излога радње. Име је остало.

Кликер стакленац

Има људи који живе своје животе наизглед мирно, који се труде да буду непримећени. Они седе у последњим редовима, гледају друге, а истовремено жуде за сопственим колачем славе и трајања.

Такав беше и он. Витак, висок, дугих руку и ногу. Чак му је и лице било издужено, испосничко. На њему су се истицале крупне црне очи, подочњаци, дуг нос и црна брада испод које су једва назирале танке стиснуте усне, са којих се ретко откидао смех. Више га нема. Тихо, мученички, како је и живео, отиснуо се са палубе живота. Знао сам да се тако нешто спрема, а опет ме је вест о томе ујела за срце.

Волео је понекад да свраћа код мене не би ли потражио какву алатку, затражио мајсторски савет за своју новотарију, или да би једноставно поседео. Моја гаража, претворена у радионицу, била је скровит кутак, место за одабране. Он је седео прекрштених ногу, на хоклици, у полутами, обавијен об-

лаком дуванског дима, и крстарио само њему
знаним световима. Уз звуке тихе музике, мог
лемљења и пуцкетања ватре у „смедерев-
цу“, могли смо сатима да ћутимо. Чим би се
појавио неко са стране, неко ко му се није до-
пао, тихо је напуштао друштво. А опет, деша-
вало се да водимо жив разговор. Вишезначан,
језгровит. Увек о уметности, науци, друштве-
ним и социјалним појавама и гибањима. Ни-
када ништа лично. Најчудније од свега је било
то што сам одбијао да чепрам по његовој при-
ватности. За тим нисмо осећали потребу, али
смо зато у одређеним интервалима осећали
потребу једно за другим. Код тог човека не-
што ме је мамило, пружало утеху и мир. Ја
сам му био подстицај.

Једнога дана ми је донео откуцан драмски
текст. Једноставно је рекао:

„Прочитај.“

И прочитао сам. Унутрашњи глас ми је
шапнуо да је то права ствар. И бејаш у праву.
Смисао за гротеску, познавање људских ка-
рактера, критика друштвених аномалија, це-
дила су се са страница, остављајући ми неки
горко-слатки укус у устима.

После извесног времена ми је скромно,
некако успут, рекао да је добио Нушићеву на-

граду и да му је велика мука да напише говор леуреата. Био сам поносан на њега и нимало изненађен.

Низале су се драме и успеси, али и завидљивци и плагијатори. Мали број људи у окружењу је знао за његов успех. Као да је то крио. Бесомучно је у време беспарице тражио редитеље и позоришта која би поставила комад на сцену. У току израде сваког дела, причао ми је о следећој замисли, о својим визијама будућности човечанства и тек понешто о тешко муци сопственог преживљавања. Пушио је више него обично, држао се пресамићен за стомак и топио се. Просто се крунио и нестајао. Данак непросаваних ноћи, изгарање у хтењу и неуредан живот, трошиле су ионако крхко тело. Вртео сам главом, али нисам ни слутио да је већ тада отпочела његова битка за живот. Није се жалио, кукумакао, тражио. Ни здравствену књижицу није имао. Умирао је у самоћи. Чуо сам да му је неко од старих другара помогао око смештаја у болницу. Тамо се и угасио.

На сахрани су се окупили малобројни, укључујући мене и нешто фамилије. У ваздуху се осећао терет кривице и жаљења. Као и увек, смрт је повукла завесу суштине и нате-

рала нас да се суочимо са величином губитка, са могућим и нарастајућим талентом.

„Прекасно је ушао у прави воз“, рече неко.

Вратио сам се свом послу. У зимским предвечерима ненадано ми је искрсавао његов лик. Као да је хтео нешто да ми каже. Поче то, богме, да ми се дешава све чешће. Прогања ме покојник, мислим се ја. Шта ли хоће, Бого мој?

Тако ти ја почех да се распитујем за његову овоземаљску биографију. Нађе се ту понеки пријатељ, даљи рођак, алапача, спадало, злобник, примитивац, комшија, те ти од овог штрпнем неку реч, од онога неко сећање и тако склепам грубу, али тужну слику човека који је увек мрсио клупко судбине и пишао уз ветар. И записах, да се не заборави, ово:

Родио се у скромној радничкој породици, која се није много разликовала од осталих тог доба. Отац је био амбициозан, вредан, али затворен и тежак човек. Мајка, тиха, вредна жена, кратко је радила као службеница. Причало се да је мужевљева љубомора била јача од величине њеног примања. Изродили су двоје деце – кћер и сина. Син, од рођења слаб, болешљив и злојешан, будио је посебну мајчину наклоност. Одмах се дало видети да ће се разликовати од остале деце. Није се много играо

са осталом братијом из улице. Сем када су правили позориште. Тада је излазио из љуштуре и доминирао игром. Сестра, старија од њега, имала је свој пут и интересовања која су ишла мимо брата. Ни касније у животу, никада се њихови путеви нису преплитали, чак ни додиривали. Две супротне природе нису могле да се сложе ни у чему. Систематичност сестре косила се са његовом хаотичношћу, њена упорност и радиност није подносила његову боемштину, њена конвенционалност и рацио, косили су се са његовом импровизацијом, немаром и бунтом.

Био је довољан сам себи. За дете је имао необичне идеје. У школи је без много учења успевао да лако постигне одличан успех. Привлачили су га необични другови који су се истицали стасом, интелигенцијом или каквом може бити фалинком. Битно је да је он тежио екстремима. Почео је и да пуши упркос лошем здрављу. У кући се поштовао ауторитет оца, али је попустљива мајка је имала разумевања за његове, понекад чудне, испаде. Пред крај средње школе, изненада, она умре. После сахране, живот се наставио уходаним током. Наизглед. Више ништа није било исто. Та рана, коју је он крио, никада није зацелила.

Ко зна зашто, младић пожелe да без очевог благослова упише Војну академију. Одбили су га због здравља. Онда је три пута безуспешно покушао да упише факултет драмских уметности. Тамо никога није познавао, или није имао среће, или није довољно сазрео. Ко ће га знати?

На крају га је отац га запослио у државној фирми да ради у струци од седам до три. Својски се трудио да буде добар радник, али ципела рутине га је жуљала.

Једва је дочекао оснивање аматерског позоришта. Брехт га је занавек освојио. Сумануто је усмерио све своје снаге на представе, занемаривши посао од кога живи. Оваквим поступком је на једној страни привукао пажњу на постигнут успех, а на другој добио отказ. Како се свака добра ствар која брзо плане лако и угаси, тако беше и са тим аматерским позориштем. А од аматеризма се не живи.

Рањеног поноса, без посла, одлучио је да га више никада неће оковати никакве институционалне стеге. Водио је битку између стомака и духа. Разноразне идеје је започињао са осредњим или никаквим успехом. Сваштарио је и лутао. Међу првима се сетио да се до новца може стићи и скупљањем пужева. Правио

је расадник јагода, кошнице, неке чудне машинице, кавезе за зечеве, сталке за дискове, поправљао веш машине, одржавао антенске стубове, помагао у Црвеном крсту, отварао дискотеку и кафану, свирао гитару, чак се прихватао и зидарских послова.

Крчма му је донела на брзину и несрећно склопљен брак из кога је добио сина и муку која му је појела желудац. На крају је изгубио и жену и кафану. Улога родитеља није била нарочито успешна јер се држао резервисано.

Усамљеничка сага се наставила. Као сенке, пратили су га болнице, туга, оскудица. Са тим се скоро стопио. Радећи све и свашта, често није умео то да наплати. Умео је и да се задужи код оданих пријатеља и да заборави на позајмицу. Нису га много гањали због тога. Изазивао је у људима чуђење, сажалење, дивљење, завист. Куда год би се део, штрчао је. Године су текле, а он је пуцао у сопственој тесној кожи. Тражио је и тражио, копао сопствене красте, гушио велике планове и сузе поруге. Као кликер стакленац се котрљао од рупе до рупе. Одбачен, обележен, постао је симбол промашеног човека. А он је читао „Политику“, јео крем бананице, по неку кашику бог зна чега, трпео старо гунђало од оца, крпачио,

крио се иза камене фаце и вечитог привидног мира. Усправно ходећи у свом вечитом сивом прслуку или ђубретарцу, никада није пропуштао позоришне представе или књижевне вечери. У мраку сале дисао је пуним плућима. Боре су се пеглале, подочњаци нестајали, као што је и он нестајао за спољни свет. Био је унутра. У причи. Светлост је разбијала магију. Био је непогрешив критичар.

Не знам тачно када је дошло до великог праска у њему, када се лампица упалила, када је пронашао себе. Знам да је његово откривење било катарзично. У даху је написао позоришни комад, који је одмах освојио врх. Скромно је то прихватио. За њега је то био тек почетак. Пуна кутија се тек отворила. И други пут је био успешан. И трећи пут би био да му је нису туђа таштина и непоштење одузели успех. Достојанствено, без драме, али са дозом једа је то носио. Преосетљив и деликатан, ставио је бес у четири зида своје собе.

Последњу реченицу диктирао ми је са, тада сам спознао, самртничке постеље у страховитим боловима. Нисам могао да сакријем очај, док сам му паковао драму за конкурс. Звала се „Кућа на раскришћу“. Какве ли ироније?! Данас сам срећан што сам бар то могао да учиним за њега.

Полубрушен дијамант, који је тек требало да заблиста пуним сјајем, пао је у бездан таме из које је на кратко и мукотрпно извађен. Тако је ваљда морало бити. Кажу да је то цена. Сразмера трагања за истином и лепотом, бунарење по тајнама оностраним и овостраним, прати усхићење увијено у трновит букет. На трњу тек ничу руже.

Већ сам и ја стар. Верујем да није све узалуд, да ће његов труд угледати светлост позорнице. Тек тада ће се, можда он, по први пут, грохотом насмејати са небеске галерије.

Ја сам своје обавио. Записах ову приповест.

Кликер гвозденац

Никада не знаш када и где ће те заскочити какво изненађење или случај, како учени воле да кажу. Може то бити стадион, дворана, улица, учионица, мртвачница или болница. Свеједно. Зависи из ког угла гледаш и да ли си разрок.

Искочила је као слатка луткица из кутије и са собом је унела сунце у већ осунчану собу. Висока, плава, негована жена, очију слезове боје, није била од оних који попут сенке улазе у нечије видно поље. Не, њен улазак или излазак је углавном праћен драмом. За то је довољан и мањи путни кофер и кућна помоћница која бројне ситнице уредно слаже у болнички ормарић. Од неколико врста марамица до чепића за спавање. Каже – да је сама у апартману, понела би справу за успављивање која емитује шум кише, морских таласа и водопада. Болесница из треће постеље, обична, радна, што би се рекло „народна жена“, шеретски се смешила очекујући да госпођа М.

извади зеца из шешира уместо свиленог огртача.

Терам мрзовољу и први пут дозвољавам себи да пажљивије осмотрим нову становницу наше арене у којој се неувежбане амазонке боре против невидљивог и подмуклог непријатеља. Оно што видим ми се допада. Витко тело, бело лице, без много бора, љупки осмех и ноге које остављају мушкарце без даха. Додуше, неговани дуги нокти и мале руке посуте пегاما одају оно што лице скрива. Као паметна жена, она не скрива године. То уноси додатну забуну и тера нас да кријемо оклембешене вилице. Чудо пластичне хирургије или чудо генетике? Елем, госпођа М. је по мојој мери скројена. Или ја по њеној. То олакшава битисање. Остало је да видим шта ће произићи из тога.

Фигуре на шаховском пољу су постављене. У првом судару својих захтева са строгим особљем, однела је победу. Болничка чамотиња је отерана. Мени је само остало да препознатљиво одржавам ватру врцавог духа госпође М. За то ми није било потребно много снаге, јер она и јесте саздана од ватре. Сигурност непознатог лица у комбинацији са ванредним околностима и прикривеним страхом

терају нас да без бојазни и резерве разбијамо катанце на вратима тајних одаја наших душа и пустимо море речи да катарзично прочисти све завијутке у њима. Тада се просто утркујемо да раздрагано истресемо што више догађаја, емоција, не стидећи се голотиње или осуде у туђим очима. Та опијеност је тако слатка да тера човека да до изнемоглости то чини. Тада говори оно што ни себи само ретко признаје. Ни госпођа госпођом М није изузетак.

Бујица речи је потекла ка мени. Очекивала је да јој истог дана уграде „лимени стомак“ тј. мрежицу испод савршене белине равног стомака који би јој држао килу. Би ми жао да такву лепоту кваре, али што се мора, мора се. Међутим, то није било као код осталих. Доведена је у собу свесна, достојанствена, без болних грчева и цвиљења. Морфијум је чинио чуда. Није ме дала заварати. Трудила сам се да јој се те ноћи нађем, мислећи о својим будућим искушењима и њеним мукама. Она је покушавала да се стопи са околином, али њена посебност је штрчала. Кретале смо се пажљивије него иначе по соби. Пазећи да јој не нарушимо сан, отварале и затварале прозор мислећи како да јој угодимо, мада она ни једном речју није то тражила од нас.

Са храбрим устајањем и постепеним бољитком, расла је огромна енергија и шарм који нас је обавијао и терао у заборав. Када смо остајале саме причала ми је о себи, својима, својој професији и путовањима. Путописне приче сам одмалена гутала. Светске метрополе су сијале пуним сјајем – Рим, Лисабон, Ротердам, Амстердам, Ница, Мадрид, Стокхолм и наравно вољени и вечни Париз, ширили су своје мирисе, своје излоге, своје бифее, своје знаменитости, људе. Морам признати да ме је прожео сиротињски стид, али то није умањило не срећу, можда задовољство, не завист, можда заинтересованост, при погледу на фотографије госпође М. Она, одевена у креације познатих. У Витоновим ципелама и ташнама, позира у Детроитским лимузинама, кумује на необичним свадбама, једе у луксузним ресторанима и успутним кафеима, шета чопор пудлица по Канском лиду. Бројна познанства са славним и обичним људима, необичне ситуације, егзотична места, вртили су се са ајфоновог екрана. Показује ми профил на друштвеној мрежи – крцат је пријатељима и пратиоцима који су је следили и коментарисали сваку њену објаву или слику. Иза најзглед лаких и двосмислених порука, ширио

се бунт и незадовољство стварношћу, који су разумевали само одабрани.

Опа бато, светска, а наша! Чудно. Сјај блазиране даме изазвао је моју равнодушност. Само то? Кћер Фортуне која на туђим ловорикама спава – помислих. Погрешно. Чекала су ме нова изненађења. Показало се да је дама била и радознала авантурискиња која је знала да рони, да вози цесне, да скаче падобраном. После тога ме ни борба са алигаторима не би изненадила.

Некоме живот богату трпезу сервира, а некоме оскудну, али увек нешто намерно изостави или погрешно постави, тек да се стомаци конзумената не претоваре. Тако је било и са госпођом М. Њој су измицале порције здравља, поверења и љубави, преливене разумевањем какво је она очекивала. Те порције, за њен апетит, биле су хладно сервиране или скромне. Причом о несавесном лечењу „угледног престоничког лекара“ који ју је коштао брдо новца и умало главе, као и даље провлачење кроз непрегледне прашуме нашег здравства и правосуђа, довољно је илустровало тренутно стање менија, госпође М – неискреност и похлепа су узимали маха поред дивних цветова љубави, искрености и оданости.

За трун неискрености, бескомпромисно је остављала све и свакога и освајала нове врхове. Без страха, уверена у своје могућности. Као краљица Хиполита, давала је пример осталим женама колика је сласт и цена слободе и истинољубивости. Амазонка се из пепела дизала попут Феникса, неколико пута. То ме је задивило.

Уморне од „озбиљних“ тема, играле смо се набрајања омиљених филмова, трачариле о глумцима, при чему је госпођа М. исказала завидно познавање теме. Уосталом, није било теме у којој се она није сјајно сналазила. Од музике до политике. Неосетно ме је својом магијом повела да скупа ходамо београдским асфалтом, да обилазимо сплавове, да улазимо у галерије, да ћаскамо са таксистима, да слушамо цез у ноћним клубовима. Биле смо раздрагане, опуштене, одушевљене, срећне. Као деца. Све остало је постало мање важно и све остало је добило другу димензију. Чак и болест. Тешко смо нашле пут до постеља.

Нови дан је донео одлуку госпође М. да ми покаже своје ново лице. Сишла је са пиједестала, одбацила огртач светске даме и припасала домаћинску кецељу. Провела ме је кроз узорно домаћинство ниже средње класе

из чијих кујни мирише домаћа супа, ајвар и крофне. Показала ми је мајку која пегла без набора штиркану постељину и која држи до тога да јој женска деца иду усправних леђа. При том су морала да се топе се од финих манира и да им одличне оцене красе ћачке књижице. Желела је да одрасту у добре људе и сањалице, да завршене факултете, да буду добре прилике за удају и да им изроде унуке. Свидела ми се та, добро знана, визија „наше жене“.

Међутим, госпођа М. није хтела утабаним стазама. Изабрала је вијугав и мукотрпан пут. Истовремено је јела печење и колач. Створила је породицу, студирала, радила и бранила магистрат и докторат. При томе је измишљала нове игре за своју мезимицу, бирала најбоља одела за супруга и кувала најукуснија јела. Ушушкала их је у бајковито породично гнездо.

Пожељно је да се мазе и воле чланови породице, али Лео је имао посебан третман. Пас Лео, болестан пекинезер, имао је третман равноправног члана породице. Пасирала му је шаргарепу, барила шницле, набављала скупе лекове и плакала за њим и пред налетом бомби и нестацица. Клела се да је Лео раз-

умео шта му говоре и да је био звезда псећег света у свом кварту. У њеној породици су пас и човек имали равноправни статус.

„Ко не воли животиње, не воли ни људе, говорио ми је тата“, цитирала је свог оца госпође М.

Борила се као лавица да свом детету нађе решење за болестан кук и кичму. Нису постојале границе и препреке. Ни новац, ни даљина, ни стручњаци, а ни језик. Шта науми, то оствари, био је мото „жене са лименим стомаком“. И успела је. Нисам ни сумњала.

Приметила сам да се мајкаи кћер нису зивкале и подносиле свакодневне извештаје. Није дозвољавала посете, сем својој дружбањници која јој је доносила потрепштине. Није дозвољавала да слабост извири и поквари мит о челичној лејди. Лимени стомак јој је дао додатни аргумент.

Ми се нисмо умориле од приче. Као опијене! Онда би нас отрезнила дебела, хрома, црвенкоса сервирка која је личила на Урсулу из Мале сирене потурајући нам бајате пужиће. Медицинска сестра са вишком мушких хормона, коју треба намолити као додолу да искључи систем улазила је баш када је најинтересантнији део приче. Прекидао нас

је понеки умишљени доктор који пацијенте третира као бројеве и не уме ни добар дан да каже. Иза њихових леђа смо се од муке смејале, крстиле, згражавале и планирале накнадну сатисфакцију за све грубости, неразумевање и грешке.

Што је много, много је, неко би посумњао. Госпођа са лименим стомаком, супер херој, жена змај, мајка и вамп жена, срцеломац и нежна травчица, лепотица и звер! Где то има? А срце? Нисам посумњала у госпођино срце! Сведок ми је госпођина суза у оку после прочитане песме, сведок ми је нежан осмех, сведок ми је брига и дивљење пред скромном дечијом тортом сиромашне породице са југа земље и њена решеност да им помогне. Видела сам како покрива „народну жену“ и како по изласку у свет здравих, мени доноси храну и прегршт наде.

„Видећете, још вечерас излазим у провод, а за који дан путујем. Чека ме посао. Послаћу вам фотографије. Оздравићете. Ако шта буде потребно, зовите. Ах, да, овде се, видимо, нормалност вратила“ говорила је док ме је држала за руку.

„Вратила се“, климнула сам, тужно гледајући у смешну стару жену на суседном кревету.

Њеним одласком, болесничка соба је вратила хладну и болну намену. Да је остала мало дуже можда бих видела још које лице госпође М. Можда бих стигла и ја да се разголитим.

Баршунаст култивисан глас и топле очи лепе госпође М. утирале су пут вери да постоји на крају дуге неки бољи, лепши свет саткан од духа, лепоте и љубави. И снаге. У знању, у умећу живљења, у човекољубљу и помало самољубљу. Имала сам времена да расплетем тајну нашег сусрета.

„Стара жена? Шта је то? Нејакко тело или нејак дух? Или стара душа?“ – чула бих жену са лименим стомаком, или кликера гвозденца, како ми шапуће.

Још када бих вам одала колико има година?

Будала

Има људи који кроз живот клизе као равничарска река која се тек понекад излије из плитког корита, препуњеног кишом невоља. Постају отпорни на свакодневно испијену количину отрова које зло цеди из себе, стварајући привид недодирљивости.

Звали су га једноставно Будала. Опет се она Будала чује, такав посао створен је за Будалу, слушајте шта је овога пута извалио Будала? – најпре су дискретно шапутали злобници. Касније су осетивши сигурност гомиле почињали гласно сипање увреда на главу несрећника, не либећи се ни подмуклог буботка, ни шутирања, ни гађања каменицама. Као јединке плашила их је мистерија која је избијала из овог чудака и оно што сама непознаница у животној једначини носи.

И самом појавом будио је интересовање околине. И лети и зими носио је кримке, уз обавезан сиви качкет и радничко одело које је временом постајало све тање и прљавије.

Повијена леђа, некако су пристајала уз високог човека, избораног, необријаног лица на коме су се истицали криви нос и упале очи испод густих већа.

Становао је, у нечијем подруму запуштене зграде у којој је махом живела сиротиња. Прехрађивао се од милостиње, и бакшиша добијених од људи којима је чинио ситне услуге на пијци или у трговини. По кућама је износио старе ствари и отпад из шупа, бацао заосталу зимницу и празнио септичке јаме. Зими је прекопавао контејнере, чистио снег, носио дрва и угаљ и уопште радио свакакве прљаве послове од којих су се други склањали.

Задовољавао се оним што му дају и никада сам није одређивао цену свог рада. Било је добродушних и богобојажљивих људи који су гледали да му не закину, али је више било оних који су га у складу са надимком тако и третирали. Било је и обесних које је нервирала његова ћутња и повученост. То стање се мењало само када би се напио. Знајући то, шаљивђије би га намерно нуткале ракијом и чекале да га она освоји. Тада би Будала муцао, псовао, викао, животињски рикао, плакао на увреде и ударце, ваљао се, и најпосле заспао где би се задесио. Сутрадан, као да се ништа није десило, наставио је да тегли дане.

Временом, постајо је чешће пијан него трезан, бивао је гласнији и упадао у очи надлежним службама и мештанима које је будио неразговетним урлањем у цик зоре. Жене су покушавале да га упристоје, неким парчетом одеће, да га нахране којом шерпицом пасуља, да га преваспитају грдњом и саветима.

Изненада је нестало. Као бол или свраб. Почеле су да се распредају приче о његовом животу и ишчезнућу. Неки су говорили да га је одвео Центар за социјални рад, неко да је одведен у душевну болницу, неко да је скапао у туђем атару. Само малобројни су знали како се стварно зове. Будала није увек био Будала.

Звао се Срђан Цветковић и некада је био милиционер, породичан човек, отац девојчице у месту Ј. Важио је за узорног и часног човека који је живео свој живот једноставним и уходаним стилем. Све до једног случаја, када се сударе кликери виђеног и жељеног.

Те вечери, враћајући се са пецања, гурао је бицикл кроз школско двориште. Болесна бешика и шетачи кроз парк који се граничио са школом, нису му дали мира. Морао је да посети спољашњи нужник. Једна врата су била затворена. Иза њих је чуо јечање, стењање, псовање и нешто као мумлање. Глас је зву-

чао пискаво, и њему је било јасно да је унутра дете. Све је указивало на преступ. Викнуо је да се врата сместа отворе. Из петог покушаја развалио је стамени улаз.

„Унутра сам видео огромног младог човека, тешког око сто килограма, који је држао дете“ причао је касније на суђењу.

„Десном руком девојчици је прекрио уста, а левом је држао припијену уз своје међуножје. Успео сам да му смакнем руке и десетогодишња девојчица је истрчала из тоалета, а он је почео да млатара желећи да ме удари. Померио сам се у страну и само сам гледао да случајно нема некакво оружје. Ослонио сам се на зид, свесно остављајући манијаку отворен пролаз како би му подметнуо ногу и некако га онеспособио. Покушао је да изађе и замахнуо је шаком да ме удари. Избегао сам ударац, а онда сам га зграбио за врат, али је он извукао руку и потегао нож из чизме на мене. У покушају да га истргнем, нож се у међусобном рвању забио у његов стомак. Од силе и налета адреналина мишићи су му се грчили, крв је шикнула а он је држећи се за трбух пао на под. Настојао сам да му помогнем, али било је касно.

Истрчао сам да обавестим колеге, али су људи видевши ме крвавог и не схватајући

шта се дешава, опколили. У гомили која је брзо расла, било је и познатих лица. Подаље сам видео да мала скупљала исцепану блузу на грудима и јеца у загрљају, мени непознате жене.

„Шта се дешава?“ - питали су.

„Покушао је да силује дете. Пустите ме да прођем. Не идите у тоалет.“

Нису ме слушали.

„Па то је људи Толе!“ викали су “Он није у стању ни мрава да згази. Откуд сада ово.“

„Ма, шта вам је људи !!? Погледајте малу. Знате ме, ја сам Срђан, милиционер. Не ометајте ме у вршењу дужности. Ако хоћете да будете корисни, зовите лекара.“

Махнуо сам руком: „Дођи, кћери, не сти-ди се, реци!“

Девојчица је још јаче заплакала.

„Шта је теби човече, коме да каже кад је гљувонема. Овде нешто смрди. Да ниси ти тај злотвор, па још и дигао руку на несрећног То-лета. Упропасти ми дете.“ - хистерично завапи жена.

За светину је то било довољно да се обруши на мене као кобац на пиле. Даље, знате. Ви сте ме спасили линча, а ја девојчицу од силовања. Желим да верујем, да би сви људи

реаговали као ја, али можда грешим?! То је била моја људска дужност. Ја сам милиционер и то је хлеб од кога живим.“ - завршио је свој исказ несрећни Срђан.

Истражни поступак и притвор, сведоци, кратак судски поступак и његово ослобађање. Ипак, штета је била начињена. Љага се није могла спрати. Претходно добро је брзо пало у заборав. Лакше је људима да верују у зло. Најпре су му дали решење за послове бирократске природе у станици, а онда решење о престанку радног односа.

Скоро преко ноћи је изменио лик, почео да побољева, да се увлачи у себе, да муца и пије. Жена више није хтела да се носи са теретом неотклоњених сумњи и Срђановим падом. Напустила га је и одвела му Цецу, кћер, која је била приближних година као и нападнута Биљана.

Отселио се и он из Ј. Безуспешно је покушавао да нешто отпочне, али мирис пропасти свуда га је пратио. Трулеж му је појела душу.

„Добар и Будала, браћа рођена“, најврљао је на кафанској салвети у пијаној измаглици. Злохудници једва дочекаше да га покрсте. Тако је рођена Будала.

Јелена

У граду Ц. живела је давно красотица за којом су сви уздисали. Звала се Јелена. Не зна се шта на њој беше лепше. Да ли таласаста коса црна као зифт, плаве очи, баршунаст глас, танушан струк, лелујав ход или нешто друго, тек никога није остављала равнодушним. Припадала је оној категорији жена која је бивала обасута пажњом и увучена у нека шапутања, ма како смерна и повучена била. А шапутања су за паланку храна, лек и слатки зачин у жабокречини свакодневнице. Ако се успут самеље и нечији живот, тим боље. Већ прве кише сперу наговештај гриже савести.

Наша Јелена, потицала је из добростојеће и угледне породице која се дичила својом прошлошћу. Као таква, била је удата за адвоката Петра П. Господин супруг је био висок, мршав човек, пријатног изгледа, импозантних бркова и финих манира. У граду су се дивили његовим углавном ципелама и финим оделима на којима се није смела наћи ни трун

прашине. Оно што му је додатно дизало нумеру је била строгост и озбиљност у опхођењу. Бар на јавним местима.

Изродили су сина и кћер, двоје лепе и послушне дечице. Живели су у једној од најлепших и највећих кућа у граду коју је Јелена добила у мираз. И унутрашњост је одисала нарочитом атмосфером коју богатство доноси. Једном речју, представљали су пар за дику који се, додуше, ретко као такав могао видети на улици да шета, али када су одлазили породично у цркву, на излете, на честитања или којекуда друго, сви су се за њима окретали.

У њихову кућу није залазило много света. Трудили су се да интиму својих односа држе далеко од туђих погледа. Послуга је била пробрана, ћутљива, строга и страна. И најближа породица је долазила увек у неком посебном расположењу. Тај зид којим су опасали своју кућу и породицу изазиво је навалу прикривеног интересовања и за најмању ситницу која се одигравала унутар тих кругова. Од оног шта се данас код њих кува до оног које журнале чита госпођа. Када госпођа Јелена онако дотерана, поносита и отмена држања, са благим осмехом на лицу и руменилом на

образима пође са дадиљом и децом у шетњу, сва чаршија се из прикрајка диви том призору. Увек се ту неко од одабраних задеси да јој прави друштво или да је макар поздрави. Она се према свима подједнако љубазно опходила. Смејала се шалама придошлица, лепезом кријући ниску белих зуба. Умела је да врти сунцобраном изнад главе, све док не измами искру дивљења у очима саговорника или да на нарочит начин мирише добијени цвет.

Причало се по чаршији да је господин Петар био итекако свестан свог скромног порекла. Чињеница да је уз згодну жену добио и згодну своту и кућу, накнадно га је пекла и терала да се доказује кроз прегалаштво у послу. Имао је и своје помоћнике. Како му је расла клијентела и повећавао се број парница тако је он чешће одлазио на пут и враћао се мрачан, натоварен пакетима. Како је супруга цветала, он је некако венуо. И опет се про-нео абер да он сем посла и куповине, тамо по белом свету истерује своје ђефове и бесове у бедним јавним кућама и најгорим механама које никакло не пристају човеку његовог ре-номеа.

Ништа, наизглед, није мењало ствар или кварило срећу овој складној породици. Сада

је већ било ствар престижа наћи се у друштву госпође Јелене која се бокорила као најлепша ружа. Жене су јој завиделе на хаљинама и удварачима, потајно је због нечега сажаљевале и гледале да из свега извуку неку корист. Мушкарци су безуспешно покушавали да сломе њен отпор. Само су они пажљиви могли да прочитају дубоко потиснуту сету из насмејаног лица.

Био је празник. Господин Петар П. није био у граду. Госпођа се са сестром и децом провозала фијакером до реке. Било је много купача и обичних излетника који су искористили празник да побегну од летње жеге.

Сутрадан, око поднева, примећено је како у кућу П. ужурбано улази доктор, а затим и госпођин отац. Предвече је аутомобил у коме су били господин Петар, возач и још неко ко се није видео, извезен из дворишта у правцу П. Паланка се узбуркала као усред олује и на обалу је избацила гомилу вести, што истинитих, што лажних. Није се могло сакрити, па је све експлодирало као буре барута.

Господин се раније вратио и при повратку кући чуо злобне и малициозне примебе од стране свог припитог пријатеља, на рачун понашања своје супруге. Мирно је сачекао да

се врати и онако лепршаву и зајепурену, позвао је у свој кабинет. Шта се иза затворених врата дешавало није се никада сазнало, али се знало да је жену ударио храстовом столицим по глави, а затим изашао у двориште да попуши цигарету. Касније је, видевши да не устаје са тепиха по коме се ширила танка крвава нит, позвао доктора и њене родитеље.

Јелена је лежала у болници неколико недеља. Било је право чудо да је уопште жива са тако тешком повредом лобање. За време њеног боловања нико је од њених није посетио. Лекари су упркос новцу одлучили да је отпусте кући као безнадежан случај. Ту је настала пометња и мука за обе породице. Муж је опрао руке од ње, а отац је је примио назад под условом да се одвезе на салаш. Наредио је старом пастиру да је смести у напуштену стају. После два дана, нашао ју је чича Гојко мртву у јаслама. На брзину су је сахранили на самом крају сеоског гробља. Без свештеника, иако су се са друге стране шумарка чула манастирска звона.

Чаршија се дуго хранила причом о лепој Јелени, све док је нова храна није бацила у засенак. Јеленино место је брзо заузела друга жена. Њени родитељи су брзо отишли за њом. Кажу, пресвисли.

А онда, после много година, чух други део приче од Јеленине унукe Виде. Кажe лeпa гoспoђa, изглeдa дa су у тoј пoрoдици свe жeнe лeпoтицe и јoш дoдa дa би причa o дeдинoј првoј жeни зaувeк oстaлa тaјнa дa јoј њeнa мaти нe испричa oву причу o свoјoј нeвиђeнoј свeкрви:

И тaкo, знaш oнo кaдa нeштo пoчнe дa тe сврби, дa ти нe дa мирa, дa тe прoгaђa свe дoк сe нe рoди идeјa кoју мoрaш дa спрoвeдeш у дeлo. Тaкo и јa, дрaгa мoјa нaпaднeм мoјe дa јe рeд дa сe бaбa Јeлeни нaпрaви спoмeник и дoстojнo oбeлeжи грoбнo мeстo. Oни изврдaвaли, чудили сe и крстили oткуд сaдa тo, aли ипaк пристaну. Удружe сe фaмeлијa, свaкo дa нeки динaр, јa oдaбeрeм сивe грaнит, слику и мaјстoрa дa тaј пoсao вaђaнo уради. Чoвeк уради свe кaкo му јe билo рeчeнo. Биo јe прaзник, сeћaм сe, мислим Oгњeнa Мaријa, кaд ти брaћa и крeнусмo дa зaпaлимo свeћe и пoлoжимo кoји цвeт нa Јeлeнин грoб. Јoш јa пoнeлa нoвинe дa зaклoним вoштaницe oд вeтрa кoји тaмo чeстo дувa.

Ужeглo сунцe тoг јулскoг дaнa oнaкo кaкo сe дaлo и oчeкивaти. Мeни нeкa студeн у кoстимa. Нoгe oтeжaлe. Уђeмo ти ми у грoбљe, a јa сe зaглeдaлa у злaтнe мaнaстирски крст кoји блистa кaо жар нa oнoм сунцу. Пoлaкo

се приближавамо споменику. У себи се молим, кад више осетих него што видех да су Мило и Гаврило потрчали уза страну, све вичићи:

„Бежи сејо, бежи, не гледај онамо!“

Као хипнотисана, спустила сам поглед на гробну плочу. Тамо се увијала огромна змија коју сам до тада виђала само у зоо вртovima. Чинило ми се да се тог тренутка све заледило. Ни сопствено срце више нисам осетила, нисам ни мислила. Само сам осећала. Змијурина је дигла главу, мало се уздигла, запалацала језиком, а затим се тешко, тромо, чини ми се сатима, гмизала, до мени невидљиве рупе и просто пропала у Јеленин гроб. Одјекнуло је као страшна грмљавина која најављује ужасно и погубелно невреме. Није да се нисам најжила, није да ми нека влас косе тада није оседела, али у тој одузетости, осећала сам да ми не прети опасност. Краичком ока браћу нисам видела. Пришла сам и на једвите јаде јој запалила свеће и оставила цвеће. Касније су ми моји причали да се на гробљу појављује и нестаје змија која стражари на Јелином гробу не дајући никоме од својте да приђе близу. Сем мени, тада.

Неколико година касније, када је мој брат Мило добио ћеркицу, после ко зна колико мушких потомака у нашој породици, ужој и

широј, упорна какву ме Бог створи, реших да га наговорим да јој да име Јелена. Моја брата-ница беше необично лепа. Ликом је подсећала на своју славну претходницу. Међутим, беба не поживе ни шест месеци и премину од неке чудне и ретке болести коју ни сами доктори до краја нису дефинисали. Од тада се у нашој фамилији не рађају женска деца и ни једно не понесе име Јелена.

Летња ноћ

Да ли чујем или ми се причињава? Одјекује као грмљавина. Још један у низу надолазећих таласа поклапа ме и претвара се у водено бисерје које се распршује по мени. Чекај, не! То нису таласи. Проклете халуцинације. Не дају ми мира. Предајем се тмини, али упорна, мрска звоњава вуче ме ка светлости, тера да покренем удове и отворим очи. Жмиркам, облачим тешком муком свилену кућну хаљину, успут се сударам са намештајем, на путу ка вратима покушавам да се дозовем здравој памети.

„Сто пута сам му рекла да понесе кључ“, мислим.

Откључавам браву и споро отварам врата, не гледајући ко је. Знам, не треба ми провера.

Он, без поздрава, бесно умаршира у стан, једним погледом све уочивши . Није се ни потрудио да на време склони грч презира са лица, није зауздао уздах разочарења који му се отима са усана док гура празну флашу поред троседа.

„Опет си пила, видим!“, каже он.

„Свратила је Сања, па смо...“ мумлам ја.

„Не лажи!“ – одреза он – „Види само каква си! Дај тај ручак, ако уопште има нечега или да идем у кафану! Одох да оперем руке.“

Вода у купатилу тече као с Нијагариних водопада. Спарно тешко летње време пред кишу, доноси кроз отворен прозор лепљиву тишину и зној, узнемирава чула. Ни дашка ветра.

Зурим у зидни сат. Пола четири. Мицика, пекинезер, врзма се око мојих ногу, маше репом као лепезом и кевђући тражи храну. Заборавила сам да мојој мази дам ручак. Ко ме пре? Опрљео ме је жар цинизма – значи оклови ракијске парализе попуштају – мислим, бучно послујући по кухињи.

„Ваљда је остао који читав тањир“, викао је мој муж из дневне собе.

Грчевито се упирем да закрпим поцепано достојанство. Умивам се, чешљам, облачим чак и новију сукњу и мајицу на гојазно тело. Немам времена за критичко осматрање, јер мирис и дим загореле мусаке се опасно шири станом.

„Богаму Бранка, стварно ниси нормална. Једног дана ћемо изгорети као мишеви. Само

фали да се опечеш, па да те носим на души. И шта сада да једемо, несрећо?!“, грми он.

Гласан јецај, скоро крик, натопљен тугом, откиде ми се из груди, појачан завијањем моје Мицике. Самосажалење ми увија тело, док ударам главом о сто. Саша ме дрмуса као крпену лутку.

„Прекини, забога, умукни! Узбудићеш цео комшилук. Ионако причају да те тучем. А требао сам. Заслужила си, вала!“

Тактика помаже. Плач прелази у јецање.

„Како те није срамота?“, ево познате тираде коју знам напамет и коју и сама изговарам као молитву сваки дан.

„Овако више не иде! Не могу да поднесем у шта си се претворила“, брзо корача од зида до зида собе као лав у кавезу и неконтролисано маше рукама.

„Сваки дан си пијана. Запустила си се, од стана си направила свињац! Мслиш да сам ја глув и слеп. Када се само сетим из каквих сам те погани вадио, просто ми припадне мука. Гадиш ми се!“

„Загрли ме“, цвилим, покушавајући да му уловим руке.

„Пусти ме гадуро! То ми је хвала за све што сам учинио за тебе! Извадио сам те из оне

беде и довео у нови стан. Ко ти је купио злато, скупе парфеме, ципеле и одећу? Ја! Је л' сам те водио на летовања и зимовања, изводио те на вечере у скупе ресторане, и то у време када људи претурају по контејнеру тражећи кору хлеба? Испуњавао сам ти сваки хир, трпео твоје испаде и слабости! Није ти било доста лепка и других глупости, па си се сад и чаше дохватила. Доста бре! И ја има душу. Нећу више да те трпим.“

„Немој мили! Видећеш. Поправићу се! Пружи ми још једну прилику. Молим те, молим! Ја те волим. Знаш да ме плаше деца, знаш како су моји родитељи...“

„Још си и дрска. Као да си ти једина жена која не може да има децу, уосталом толико си себична да их и нећеш. Као да си ти једина особа која је имала несрећно детињство и расла у дому? Знаш ли ти колико сам ја у овом глупом рату видео јада? Људи опет живе. А не као ти! Кукавица, ето шта си ти, кукавица!“

„Ја сам кукавица, а шта си ти? Хоћеш да ти кажем, када ме већ вучеш за језик? Ти си један обичан ратни профитер и лопов. Мислиш да не знам за оно злато. Ко зна са ког леша си то скинуо, ко зна...Јаооо!“; тако ме је лако ударио да ми је намах крв потекла из носа, а соба окренула наглавачке.

Гледали смо се бесно као пас и мачка.

„Дабогда црк’о“, шкргућем зубима, ризикујући да примим волеј у стомак.

Било га је страшно и погледати. Лице му је попримило чудну неприродну земљану боју, очи су му искочиле из јабучица, руке су му подрхтавале. У мени се пробудио неки животињски нагон да прождерем слабијег.

„Сада се правиш невинашце, а заборављаш шта си ми причао, шта си бунцао у сну, шта си препродавао? Док су твоји другови крварили у рову, ти си крао по напуштеним славонским кућама, а! Зато си се и пријавио у добровољаце. Какво српство, какав патриотизам! Ти и не знаш шта то значи. Све ти је било мало! И ону бабу си убио, знам ја, да те не ода. То ти другом причај бајке, немој мени. Ја те добро познајем. Зато ја немам дете. Отето проклето! Све ја знам!“; сада сам већ урлала.

„Боље би ти било да зачепиш губицу. Уосталом заборављаш да си и ти омастила брке у том лову. Дobar сам ти био док сам те вадио из гована, а!“; шиштао је.

„Срам те било! Дуго сам живела у уверењу да ме искрено волиш и разумеш, да си мој витез на белом коњу, а ти си ме само користио

као параван за своје прљаве послове. Успут сам ти прала савест, зар не? Мало „белог“ тамо и овамо, шта фали? Рат је, свакако су месо за одстрел. Немој да ја отворим уста! Ја сам себе одавно сврстала у живи леш“, рекох горко.

Зграбила сам поводац и Мицику која се јадна завукла испод стола тражећи папуче. За то време, Саша се уподобио на фотељи зурећи у празно. Пре него што сам треснула вратима и изашла из стана, стресла сам се од погледа у две празне рупе. Чинило се да су му очи исцуреле. Журила сам да побегнем што даље од њега. Мислила сам да ће ме зауставити, можда ударити, закључати. Од свега тога не би ништа. Ходала сам са верним пекинезером познатим улицама, одсутно, по инерцији се јављала људима који су настојали да ме избегну. Лош глас је био моја сенка, самоћа моја најбоља другарица. У глави је дувала промаја, у души је владала пустош, у срцу сам носила чемер.

Сумрак се увлачио у ћошкове. Села сам на клупу преко пута зграде и гледала у осветљене прозоре вишеспратнице. Сећам се, и као дете сам волела то да радим. Гледам и маштам. Колико различитих судбина се крије иза прозачних завеса. Танки зидови деле радост од

туге, здравље од болести, младост од старости. Као кућице за лутке. Шта би се десило да се лутке испомешају и замене кућице? Како се само Бог лепо игра. Лепше и слађе него ја.

Погледом сам потражила мој прозор. Шта ли ради Саша? Балон беса пукао је као мехур од сапунице. Шта ћу ја без њега? Ја не умем да живим сама. Стварно сам претерала. Па шта! И други нису свеци. Ја и он смо као лонац и поклопац. Ваљда ће ноћ све да испегла. Савићу „шипке“ и пружити руку помирења, и не само руке. Ко би ме овако фелеричну трпео. Што ти је живот? Човек ни сам не зна шта хоће. Остао би гладан између два пласта сена као онај магарац, да му је дати да бира.

Дубоко удахнувши, дижем се са клупе. Не скидам поглед са прозора. Морам да се савијем и узмем Мицику у наручје. У том тренутку три револверска хица ремете сан летње ноћи. Само сам се спустила натраг на клупу. Погледала сам у небо посуто звездама. Једна се управо угасила. Знала сам чија.

Мајке

Ја сам обична сива мишица, која изазива панику и грозу женског дела људског рода. Припадници моје врсте бирају различита станишта за живот. Важно је да у близини има хране. Тако да не треба да вас чуди избор воза за станиште. Можда се питате, умеју ли мишеви да причају?

Путовање возом за мене има чаробну моћ велике и топле клопарајуће колевке. Волим ту другу димензију која ме вуче у неке споре, друге и другачије светове. Волим гужву, прљавштину, похабаност, смрад дувана, тако својствен нашој железници. Одговарају ми и бројна скривена места и рупе у којима могу да се сакријем са својом бројном породицом. Увек се нађе нешто за грицкање. Одбачен део сендвича, просуте грицкалице или испљунута бомбона. Путници седе на својим местима или стоје, некада на једној ноzi међусобно стешњени. Моје је било да се чувам тих бројних стопа испод којих могу лако

да скончам. Готово да је то идиличан живот, за нас мишеве, да није било дана када се врши дератизацију у композицији.

Децо, морам вам испричати један интересантан случај. Сећам се, била је зима и ноћ се брзо спушала. У возу је било топло. Моје време. Шкиљаво осветљење ми није сметало. Како сам и очекивала, данас и није била нарочита гужва. У купе су ушле три жене, док је једна куњала над књигом. Ја сам се испод седишта сладила мрвицама хлеба.

„Добро вече. Слободно? Хвала Богу, празан је купе“, хукће крупна сељанка, дижући торбу на полицу изнад седишта.

„Како празан, видиш ваљда госпођу до прозора?“, иза ње ступа нешто млађа, мршава жена.

„Ма, Светлана, обично је пун. Ова комоција ме чудо. Извините госпођо. Седи где ‘оћеш.“

„Хоћете ли већ једном да се склоните са пролаза? Треба ваљда још неко да седне.“

Храпав женски глас их тргне терајући да се две главе окрену. Једино жена крај прозора не реагује. Наочари дебелих стакала муте јој очи а безизражајно лице држи нагнуто над књигом. Ни климањем главе ни речју

не скреће пажњу на придошлице. Ледена одбојност и презир избијају из ње. Одећа одаје добростојећу, отмену, вероватно образовану особу. Друге три жене су то одмах осетиле и са страхопоштовањем се посветиле себи.

После првобитне гужве око смештаја, пртљага, карата, времена, када је воз полако кренуо са станице, а како је тама освајала сумрак, сапутнице су почеле да обраћају пажњу једна на другу.

Било је очито да се прве две добро познају. Само што су светла велеграда замрла, оне су почеле да нуткају једна другу и остале путнице бомбонама, грицкалицама и осталим занимацијама које се обично носе за успут. Све оне, у стварности приближно истих година, различито су их носиле и изгледале. У зависности којим су рукописом исписивале живот. Или обрнуто.

Светлана и Злата су сељанке из истог села. Деле исто парче неба, сличне муке. Трећа, Деса, како се у разговору касније представила, је шнајдерка из С.

Воз стаје, трза се, муком креће. На сваком стајалишту оне завирују не би ли виделе која је станица и мало по мало разговор поприма срдачнији, скоро присан однос. Оно што

се не казује блиском лакше се говори странцу. Топлота у купеу, шкиљаво светло, удаљен жамор гласова, можда умор, сремност на дуго путовање, уместо у дремеж, уводи путнице у приснији однос, у потребу да нешто изврну наопако. Поверење рађа поверење, реч, реч, исповед, исповед.

„Злато, опет ми ништа ниси казала. Шта ће даље да раде лекари твој Драгану?“

„Шта ће да раде? Хоће још да га зраче. Како ће он то да издржи, не знам. Страшно изгледа ал’ опет боље него ономад. Немој селе, ништа ни да питаш, да не почнем да кукам. Дође ми да се убијем“, већ вади марамицу Злата.

„Шта је болесног света и то младог, то је чудо једно. Даће Бог да му буде добро. Та, како је зову, леу..., болест крви, лечи се. Мораш да будеш јака, причала сам ти за мој случај“ – вели Светлана – „види мене, шта сам све прошла и пролазим, па опет живим. Жив човек у гроб не леже.“

„Нису сви јаки као ти, а и твоје је друго. Од те дроге се извлаче људи, а од ове болестине...“ и ту ти се расплаче Злата, а већ и Светлана шмрче. Да олакша и утеши прискаче утегнута и накићена Деса.

„Немојте да плачете. Ако неко наиђе, мислиће да се враћамо са парастоса, а не из главног града. Имам кафу у термосу и пластичне чаше. Може? Причајте, ако хоћете. Ако ништа, лакше ће вам бити.“

Једна извади кутију колача, друга воће, Деса послужи кафу и после неколико реченица о времену и кућним приликама, врати се на првобитну тачку. Злата је сада слободније причала о тешко болесном сину јединцу, о својим страховима, о свом болу. Светлана је да је утеши отворила свој пакет бола. Причала је о млађем сину који се излечио од наркоманије њеном упорношћу и његовом решеношћу. Личила је на лавицу. Док је говорила, све очи су биле упрте у њу. Чак је и жена крај прозора спустила књигу.

„Није лако у селу. Ти то знаш, Злато. Не разумеју сељаци то. Мене су кривили. Морала сам да га одвојим од лошег друштва, да учим од лекара о наркоманији, да се испосвађам са свима у кући, да ноћима не спавам, да гледам муке одвикавања, да зарадим паре за њега, да га шаљем од куће на лечење, да га не видим и не чујем скоро две године. Не знам како сам успела, али сам успела. Сада ради, има породицу, дете.“

„Да! Само не кажеш коју си цену платила, моја Светлана?“ – прекида је Злата – „срце ме боли за тебе. Жене моје, излечила сина, а себе урнисала. Сада се она лечи од оног најгорег. Кажи, кажи до краја кад већ причаш. Цело село зна.“

„Шта има? Јесам. Обололела сам. Одсекли ми и сису. Враћам се са контроле. Иде на добро. Како сам зависност победила, тако ћу и болест. Синови и муж ми много помажу. Видите, и коса ми порасла.“

Настаде пауза. Кашљуцале су, уздисале, гледале у празно.

„Ех, ви сте храбре жене и велики борци, али не знам шта бисте урадиле на мом месту. Стид ме је, а опет морам неком да отворим душу или ћу да пукнем као балон. Бојим се. Ви се враћате из болница, а ја од ћерке.“

„Ма причај, шта има да те буде стид. Свако има неку муку, и сви мисле његова је једина и највећа. Узми ове ванилице. За мог Драгана сам спремила, али он не сме. Не враћају ми се кући“, грли је Злата која седи до ње.

„Не могу, хвала. Дође ми камен да глођем. Удовица сам. Шнајдерка. Крпим крај с крајем. Имам сина и кћер. Уствари, сада и не знам шта имам. Кћер има десет, син двадесет и три

године. Шта ћеш, тако се заломило. Он студира историју.“

„Баш лепо! Шта ту није у реду? Како не знаш шта имаш?“ прекида је Светлана, зачуђено.

„Не знам да ли ћете разумети. Муж ми је умро пре две године. Срце. Децу сам исто одгајала. Син је рођен као дечак, биолошки гледно, али се одувек осећао као девојчица, чини ми се од тренутка када је проговорио. Када малом броју људи кажем да ми је син ћерка, одговори су изузетно предвидиви. Облак збуњености им се превуче преко лица. Неки од њих се питају да ли су ме добро чули. Сви су врло фини и радознали, али гледају га као ванземаљца. Нико га не види онако какав он заправо јесте – необично, али присутно људско биће. Чак ни ја! Осећала сам да је другачији, али сам одбила то да признам. И он. Дуго се крио. Све до поласка на факултет. Тада ми је рекао. Онако шокирана, нисам умела да реагујем. Чинило се да га разумем. Тешкоће су настале када је почео да узима хормонску терапију, када је тело почело да се мења. Када сам га први пут видела у сукњи више није био он него она. Пала сам у несвест. Не морам ни да вам причам да

смо се свађали, да сам се стално питала где сам погрешила, да сам јој забранила да долази кући и виђа сестру, да сам јој ускратила издржавање. Ех, драге моје, своје се месо не једе. Још увек ми је тешко, али смо се помириле. Има лепу косу и ноге. И лице се променило. Мушкарци се окрећу за њом на улици, а ја у земљу пропадам. Права жена! Само још да скупимо новац за потпуну операцију. Кући не долази. Остало је то да пребродимо. Водила је и мене код разних психолога, психијатара и шта ти ја све знам. То није болест, кажу. Са комшијама, пријатељима је теже. Много је лакше не позвати такве на породично окупљање или да се просто правите да уопште нисте род. Али као мајка једног трансродног детета, тако се они зову, ја то не могу да радим. Нити желим. Она би била тужна и сломљења и лоше би се осећала, баш као оне године, када сам се одупирала њеним сталним напорима да ме убеди да сам скроз погрешно схватила њен род. Не смем ни да мислим шта доноси будућност. Живим од данас до сутра. Знам да је паметна, лепа, способна, храбра и моја. Важно је да је она срећна. За мене није важно. Видим да сам вас шокирала...”

Немо су седеле разрогачених очију и оклембешених вилица, а онда су се узмувале да као траже нешто по ташнама.

„Тужна је судбина сродника и трансродних особа. Добро је да сте донекле схватили и подржали своје дете, госпођо. Имате храброст да о томе причате. Верујте, ускоро ће их третирати као леворуке особе“, коначно се огласи жена у елегантном светлом костиму крај прозора.

„Зовем се Наташа. Седимо у истом купеу. Гласно сте причале и морала сам да чујем ваше исповести. Ред је да чујете и моју. Боже, каква чудна ноћ. Ово је невероватно. Четири мајке! Свака са необично тешким теретом. Дође ми да се смејем. Драге моје, ја сам доктор микробиологије. Кажу, добар стручњак у својој области. Разведена. Имам велики стан. Имам и кћер, јединицу. Образована, ситуирана, удата. Питаћете, као што малопре пита госпођа, шта ту није у реду? Није у реду да се ту ставља тачка на моје породично стабло. Нема више. Крај! Моја кћер неће, пазите не не може, већ неће да има властити пород. Неће да ризикује, неће да се одриче, све је бесмислено, каже. Можете мислити! Неће ни да усвоји дете. Остаје ми да шетам пса, да радим колико

могу, да уживам. Коме је теже, шта мислите? Ха, ха! Четири мајке у возу! Може послужити као наслов неке приповетке!“

*

*Ја сам испод седишта мрдала брковима.
Није четири, већ пет, шест, ко зна већ колико
је мајки у возу, мишићи моји.*

Наш град

Још једно децембарско недељно јутро. Тро-мо ходам излоканим тротоаром. Проклињем необично топло и тмурно време за ово доба године и натекле ноге у неудобној обући које чине сваки корак болним. Нервозу појачава вишак одеће. Нека тешка сета бесправно се уселила у срце и прети да га угуши.

Ово је мој град, а ја сам у пролазу. Гледам га очима особе која се после дужег одсуства враћа кући и туђим погледом милује познате обресе који постају још милији. Спремна сам на пристрасан уздах поноса, али неспремна за оно што видим и осећам. Плима и осека ваљају отупело безнађе као таласе.

Радници градске чистоће мрзовољно замахују рашчерупаним сирковим метлама по улици засутој прљавштином. Плакати,

обавештења, политички слогани, рекламе, тапетирају читаве фасаде скривајући њихово сивило и трошност. Тек по неки излог сервера потрошачку бајку нудећи сјај и раскош шупљим џеповима, а удварајући се пуним. Вредна домаћица у тренерци, ненашминкана, испрана лица, уморно вуче торбу из које вири зелениш купљен на оближњој пијаци. Град је тек отворио очи и не би скоро ни устао из кревета да није кућних љубимаца.

Скрећем ка Таковској уредно чекајући на раскрсници дозвољено светло. У себи псујем своје брижљиво неговане, успорене, саобраћајне рефлексе. Два пута је зазеленело светло на семафору док се ја осмелим да пређем улицу. Имам то и своју добру страну јер могу да посматрам у неверици како на црвеном док чека, таксиста шмрче бели прах. Дивим се његовој спретности и задрхтим над судбином будућих путника које ће дотични возити.

Боже, како сам осетљива, мислим док јездим даље. Можда је то од неспавања. Ноћас су ме пробудили бестијални крици младих људи из бетонске престоне џунгле. Из аутомобила у ситне сате, пијани и дрогирани бацају пивске флаше, успут вриштећи. Касније ми рођаци кажу да се то враћају из провода. За-

боравила сам да питам да ли се то место про- вода случајно не зове, Ад.

Сунце се стидљиво пробија кроз смог и маглуштину. Данас је свети дан, дан посвећен Ваведењу пресвете Богородице. Журим у цркву успут се питајући треба ли да однесем цвеће.

Испред велелепног храма светог Марка дочекује ме читава заседа сецикеса и просјака. Запрепашћена сам њиховом креативношћу. Мука или смисао за зараду без мотике прелили су се у читаво психолошко умеће како измамити новац од верника и квази верника. Ових других је много више. Највише је оних који обилазе око цркве као киша око Крагујевца, са гађењем одбацујући затуцане и застареле вредности.

„Хеј, па ми смо у 21. веку. Надомак смо интерпланетарним летовима, а не ове трице и кучине“, већ чујем.

Поново, по ко зна који пут, осећам благородно дејство молитве. Челични обручи туге полако попуштају. Радост се мивољи и провлачи кроз пукотине растрзаности. Ствари постају јасније и ведрије. Усрдно се молим Сведржитељу за мирна времена, здравље, преданије за децу, овај град и сваки град, за

небески ред. Црквени хор савршено дочарава пој анђела. Негде у грудима ме облива оптимизам и срећа када осетим умножену енергију младих девојака које стоје поред мене и искрено се предају молитви. Чистота милује чистоту.

Ипак, храм је простран. После причешћа се повлачим ка излазу, целивајући иконе. Ослушкујем и посматрам људе. Завирујем им у очи. Обичај, радозналост, авантура, мука, страх, црквени туризам. Тек малобројно обожени изађоше. Шта ти је човек?! Тек што је огрејан, напојен и нахраћен већ заборавља свог дародавца и набира чело над колотечином. Тако и ја.

Морам до пијаце, а Палилулска ми је испут. Мала, делом покривена и добро снабдевена тржница сјајан је барометар менталитета људи. Ослушкујем различита наречја сељака и накупаца и са завишћу загледам првокласно воће и поврће. Некако су сви свечанији, озбиљнији и званичнији него на својим пијацама. Треба се додворити захтевним купцима! Појединим, ма колико се трудили да говоре и понашају се строго „београдски“, промакне акценат краја из кога долазе или карактеристична гестикулација, па мешавина прераста у комику. Тако се жена

средњих година упиње да исхвали месара, не би ли добила што боље парче јунетине:

„Знате госпођо, моји у кући одмах осете ако не купим месо код Владимира! Ја увек њему препустим избор када хоћу да направим сарму. Ма Владимир је тако љубазан и поштен“, настављала је у истом стилу жена.

„Види ти како смо постали префињени“, мислим.

Натоварена кесама, и ја личим на ону домаћицу која се уморно вуче до стана. Још ако лифт не ради? Опирући се потреби да беспотребно трошим време, одлучујем да сачекам трамвај. Радо бих села али ме убрљана клупа одвраћа од те замисли. Број оних који чекају на стајалишту се повећава, а шкрипаве немани ни од куда.

Сунце више није тако штедро. Све више лично на гуштере који се летаргично сунчају на камену. Та слика буди сећање на дан када се на моје младо биће сурвала громада самоће. Наиме, шетајући бесциљно Теразијама, окружена мноштвом људи и опхрвена бригом око испита, нека сила ме је за тренутак следила и пренела у прозирну ауру апсолутне самоће. Безгласно врштим иза прозирног зида. Нико не примећује, реакције нема. Мислим да ме је

продорни писак сирене отргао из тог стања, али се сећање никада није приметно.

Самоћа је за неке комфоран стан у коме гомилају своје унутрашње благо и кују ново. Само одабрани имају кључ да откључају врата таквог пребивалишта. За друге, самоћа је Божја казна. Свет тишине и унутрашње трагање се повлаче пред простором кога испуњавају туђи гласови и стална бука. Такви људи имају потребу да непрестано причају, потребу да их буде из сна телевизори, потребу да ни за тренутак не остану лишени неког звука. За треће, самоћа је карта коју су извукли из животног шпила. Сећам се једне баке, Милева се зваше, којој сам се необично свиђала и која ме је свакодневно вребала на углу Кнез Милетине, не би ли ме намамила у своје друштво. Погурена старица у црном, са великом захвалношћу је прихватила мој пристанак. Ситуација је помало чудна, али од ње ти не прети никаква опасност, шапутала ми је интуиција.

Мала сутеренска соба, представљала је њен дом. Дочекала ме је сиротиња о којој нисам ни сањала да постоји. Неколико метара од чувене балетске школе, неколико метара од лакованог паркета по коме витке ножице испредају снове о лепоти и љубави, неколико

метара од музичке и професионалне драме, одвијала се једна људска драма.

Сто, једна столица, клупица на којој је било поређано нешто мало кухињских потерпштина, постеља на талпама, два-три комада одеће окачена о клинове, представљало је сву њену имовину. Зидови неомалтерисани, под земљан. Једини извор спољашње светлости била су стакла на вратима. Са дрвене таванице висио је празан фасуг.

Седајући на једину столицу саплела сам се о њено достојанство и огледала у огледалу самоће. Не питајући ставила је лончић за кафу на минијатурни решо, успут везући причу. Још пре рата, Милева и муж доселили су се из Бечкерека у Београд. Новцем од продатог имања и њеног мираза, купили су кућицу на Врачару и отворили сарачку радњу. Неколико пута јој је рука задрхтала док је сипала кафу у распарене и окрњене шољице, сумњиве чистоће. Савладала сам гађење и прихватила понуђену шољицу.

Њен Васа, Бог да му душу прости, био је много добар и вредан човек. Штедећи и марљиво радећи, полако су стицали. Лепо су се слагали, али порода нису имали, што је вешто искористила њена сестра да збрине сина.

Милева и Васа пригрлили су Илију природно, родитељски. Код њих је изучио занат, оженио се и стекао породицу. Њему су преписали све што су имали. Син се временом раскрупњао, разбашкарио, постао напрасит и склон чаши. Корак по корак, пиће и зла жена појели су оно мало доброте што је носио у себи. Васа се све више повлачио пред бахатим понашањем по-синка. Зло се закотрљало у Милевиној кући и силовитом брзином повукло све на шта се намери. Најпре је часном Васи срце препукло од муке, ту је Милева застала борећи се са сузама.

Сагла сам главу и сркнула кафу у којој су пливала два цела зрна. Гледала сам сенке пролазника на зиду и чекала.

Ако је и имао неке скрупуле пре Васине смрти, сада се Ика потпуно отео контроли. Најпре оптужбе, свађе, онда затварање и одбацивање. Наставило се батинама, а завршило њеним избацивањем на улицу у праскзорје великог рата. Прве бомбе су порушиле кућу и радионицу, усмртивши несретног Илију и породицу на спавању.

Не сећам се до танчина садржаја испричане саге њеног преживљавања, како јој је допао тај собичак и како је успела да оствари ми-

зерну пензију, јер ме практичне ствари тада нису интересовале. Оно што сам запамтила је мир и светлост у Милевином бићу. У њој не беше ни мало горчине, својствене људима који су претрпели неку неправду. Очишћена од јадништва у изби, изгледало је да не хода земљом. Мени је остало дивљење према неустрашивој Милеви која је после бродолома остала насукана на хридици времена и наставила да, попут Робинзона, стрпљиво гради свој свет на пустом острву.

Парализа као лек самоће? Чудно како баш данас о томе размишљам. Већ када сам решила да кренем пешице, пут стана, чувена двојка уз језиву шкрипу се заузтави и гомила људи ме понесе ка улазу, уз чувено гужвање и лактање. Београђани су пословично познати по нељубазности, гурању и осталим непочинствима у јавном превозу. Једва дишем у сендвичу између два младића. Левом руком стискајући кесе, а десном се грчевито држећи за шипку клацкам се у ритму стани-крени. Зној ме облива, већ ми и светлаци играју пред очима и када мислим да ћу се срушити, врата се отварају и ја у магновењу излазим једну станицу пре. Дубоко дишући полако стижем до Љубине улице.

„Побогу, мама, шта си то толико накуповала? Ниси ни поруку оставила где идеш! Забринуо сам се где си! Овде има свакаквог света. Није ти ово Н.“, критикује ме син студент.

„Не брини за мене. Ти се чувај. Могао би да поставиш сто. Била сам (...)“ , брбљам у празно. Љуба ме не слуша, али се на помен новца, окреће од рачунара.

„Питам те колико новца да ти оставим. Поподне путујем.“, говорим и хватам се за ташну тражећи новчаник.

И тада настаје драма. Брзо, па све брже претурам по преградама и џеповима, на крају изврћем садржај ташне, не налазећи жељени предмет. Наста општа преметачина по стану, али од новчаника ни трага, ни гласа. Ухватила ме је паника.

„Полако, зашто хистеришеш? Можда је ту негде. Погледаћемо још једанпут. Уосталом, даћу ти ја новац за повратак“, теши ме дете.

„Паре су мањи проблем, већи су документа. Сва документа су ми у том новчанику!“, сада већ завапих.

„Невероватно. А мене си увек критиковала што вучем новац по џеповима. Гора си од мене! Добре, де, шалим се, немој да пла-

чеш“, саосећајно ми син пружа марамицу и доноси чашу воде.

После бујице суза, смиреније размишљам и позивам пријатеља у помоћ. Он ми предлаже да се вратим на сва она места где сам успут свраћала. Каже:

„Можда си заборавила у некој трговини. Видећеш, све ће на добро изаћи. Само се смири. Сваки проблем има решење. За новац, не брини. Ево, сутра ћу те возити по граду да извадиш извод и остало, а данас ћемо обићи сва она места на којима си данас била.“

То ме је охрабрило. Шта је обећао, то је и испунио. Током вожње непрестано сам јадиковала и посипала се пепелом. Проклињала сам Београд, гужву, себе, млела о изубљеном времену. Репризирали смо преподневну маршруту, пуно пута сам улазила и излазила из продавница додијавајући трговцима, завиривала испод пијачних тезги где сам куповала, људи су ме чудно и сажаливо загледали, али од траженог, ништа. Сломљена, уморна, очајна и окупана знојем седела сам изгубљено на месту сувозача и развијала сутрашњу стратегију, док је пријатељ гурао новац у моју шаку.

„Узми. Требаће ти. Све је скупо“ – говори као успут – „нећу да чујем за одбијање. Ваљда се пријатељи у невољи познају.“

Нешто топло ми се разли по грудима. Гле, па ја нисам ни приметила како је дан сунчан, како је све око мене прозачно и лепо. Само да се не осрамотим пред овим добрим човеком. Боже, чиме сам ја заслужила такву милост? Нашу залеђеност у моменту прекиде реска мелодија мобилног. Ко ли је сада? Број ми је непознат!

„Госпођо, ја сам Садик. Да нисте ви случајно изгубили црни новчаник? Ја сам га нашао. Радим у... Треба да се нађемо, да вам вратим ако сте у Београду или ...“ , чујем млад мушки глас и вест од које ми скаче адреналин. Све бих да прескочим.

„Јесам. Наравно да долазим. Само реците где и одмах стижем. Хвала!“ једва се сетих да кажем. Напрегнуто слушам инструкције налазача.

У Кнез Михајловој има много шетача у ово доба дана но ја чујем сопствене потпетице. Пријатељ ме из позадине прати, плашећи се неке скривене смицалице. Немам времена да се бавим сумњама ни калкулацијама ко је весник. Важније је било да он зна ко сам ја. Као у акционом филму, стојим испред врата

цењене установе и чекам незнано кога. Промичу различите особе док младо необријано и насмејано лице не заклони све остало.

„Ја сам Садик. Одмах сам вас препознао. Лепши сте него на слици. Ово је ваше?“ пита и показује познат и жељен предмет.

Велику метлу је наслонио на жуту фасаду. Некако кицошки носи униформу градске чистоће. Мојој срећи није било краја када сам открила да су све личне исправе сачуване. Чак је и мала икона Свете Петке уредно стајала на свом месту. Новац је нестао, али за њим нисам много жалила.

„Како је ово могуће? Како сте ме нашли? Где сте пронашли документа?“ засипала сам човека питањима.

Садик се смејао мом узбуђењу. Објаснио ми је да је ово његово подручје за одржавање. Празнио је канту за смеће у Рајићевој и приметио возачку дозволу, личну карту и остала документа како испадају из новчаника. Једноставно се сагнуо и све сакупио.

„Па добро, а како сте ме нашли?“ наивно питам.

„Их, госпођо! Па ту је адреса. Ја бих вам то послао поштом. Имате ту унутра неки рачун и број мобилног. И ето тако. Ма ја бих то за свакога учинио. Ми Цигани знамо за муке.“

Импулсивно, гоњена налетом захвалности, сестрински сам пољубила Садика, дискретно стављајући новчаницу у џеп радног одела.

„Нисте требали. Други пут пазите како носите ташну! Постоје мајстори за тај занат! Они су као мађионичари. Бог вам дао здравља госпођо!“ довикује за мном ведро лице.

По небеском плаветнилу сунце се крије иза белине облака.

„Хеј, чекајте, госпођо! Не морате носом небо парати, можете пасти!“ шали се верни друг.

Наравно да смо срећан крај залили топлим чајем у „Москви“. Оно што је је раније претстављало извор невоље и туге, у топлини ресторана, постаје предмет шале и чуђења. Да ли би на све животне препреке гледали опуштено када би знали да нас неће болети крај? Схватам да ова напета јурњава представља само зрно песка у пустиња, али зрно у коме се огледала људскост. Да се није десило ово или оно, да нисам била мета неког очајника, не бих се осведочила једно пријатељство, не бих уписала у свест једно поштење и племенитост.

Београд је шармантан, вољен, интересантан, весео и проблематичан, због људи који

му се предају. Као када једанпут седиш за пребогатом трпезом и непријатно се мешкољиш, јер се налазиш у „бодљикавом“ друштву па ти се и не мили оброк, а други пут седиш за дрвеним асталом прекривеним мушемом, са „пасент“ људима, и делиш сир и хлеб који се у шећер претвара.

„У милионском граду тебе усуд изабра да сецујеш над опкладом добра и зла“, тако је коментарисао мој син испраћајући ме до аутобуске.

„Боље пази да нешто не измалеришеш. Како је кренуло... Ипак све је добро што се добро сврши“, гунђам, а таксиста значајно диже обрву.

Чекајући час поласка, доконо гледам кроз аутобуски прозор у грађевине и пролазнице. Нешто се мислим, дом је тамо где је срце твоје. Моје срце остаје у Београду, граду који у себи крије заводничку тајну.

Крв предака проговара на познатим местима и слаже духовне слике које усвајамо као личне. Нешто познато, драго и мирисно препознајемо на сваком месту где је крочила наша нога или нога оних чију крв носимо. Њихове успомене постају и наше успомене. Овај град има нешто посебно. У себе усисава

огромну масу различитих људи са различитих географских подручја, које касније самеље и избаци као уникатни, свој производ. У трећој генерацији већ трагају за својим коренима. У Београду се јасније него на другом месту доказује мисао да човек може изаћи из села, али да село не излази из човека тако лако.

Ипак, увек осетим ту мешавину среће и туге. Личим на чедо које брижна мајка испраћа у свет. Стоји сама на расклиматаној капији, кришом отире сузе и маше увелом руком за колима која јуре прашњавим путем.

Тако некако и ја чиним док аутобус напушта главни перон аутобуске станице. Теши ме сазнање да је мој град на свом месту, увек ту, постојан и упоран да опстане у мору изазова. Већ толико векова то чини. И пре мене и после мене. Велики, прљав, племенит, леп и ружан, рађаван и лечен, псован и хваљен, али увек ту.

Никола

Не отварам очи. Осећам нежни стисак руке и тихи шапат:

„Мајко, мајко! Врати се, мораш. Милош те чека. Молим те!“

Купам се у мору светла и неописивог блаженства. Не желим да отворим очи, али нешто јачи стисак руке ме опомиње и нестаје. Не видим лик, али знам. Стресам се, отварам очи, вриштећи у себи:

„Никола, Никола!“

Моје очи се сударају са паром небеско плавих језерцета. Женска прилика у белом ми напипава жилу куцавицу и мери пулс.

„Добро је. Најважније је да сте се пробудили, остало ћемо лакше. Осећате ли бол? Сада ћемо...“

Жубор речи тече мимо мене, све док ме не трже питање.

„Ко је Никола?“

Гледам је, у ушима ми зуји док покушавам да истиснем глас кроз суво грло, што она примећује.

„Не напрежите се. Други пут ћемо о томе.“

„Воде. Воде, молим.“ – успем да прошиштим. Пијем два гутљаја.

„Вратићу се брзо“, тихо збори смирена докторка хитајући ка излазу.

„Ако Вам је нешто потребно, притисните ово црвено дугме.“

„Станите ! Вратите се!“ трза ме боја сопственог гласа.

„Никола је мој син. Моје чедо...“

„Звали сте га, зато сам Вас то и питала“ прекиде ме докторка. „Сестра ће Вам донети терапију, а ви се опустите и смирите.“

Окрећем главу на другу страну, примећујући да се тмурно јесење јутро прикрада у болничку собу. Чујем злослутно грактање врана, које покушавају да надјачају градску вреву. Стискам очи, призивајући успомене да ме понесу ка Николи.

А он – моја беба, од првог плача најавио је своју нарочитост. Родила сам га лако, на задњем седишту аутомобила, једног значајног дана у години. На сву срећу, угледао је свет румен, живахан и напредан. У породилишту, на првом подоју, лежао је умотан попут кифле и гледао ме погледом одраслог човека, а не новорођенчета. Заробио ми је срце у првој се-

кунди свог живота, не напуштајући га никада.

Како је време пролазило, ја сам добијала одличје посесивне мајке лавице, која не пристаје да се било ко приближи њеном лавићу, а он у благо, нежно детенце. Боже, како сам уживала у сваком тренутку његовог одрастања! Облачила сам га у одећу веселих боја, спремала најмаштовитије колаче и торте, угађала му у свему. Остали чланови породице, тата, баке, деке и тетке, били су позадински играчи, који су се гурали у тај круг опсесивне љубави.

Разликовао се од остале деце по вечито разливеном осмеху и бисерној сузи у углу зеленог ока. Висила је као сазрела трешња на грани која се вага да ли да сама отпадне или да чека да буде убрана. Та огромна емотивност и топлина привлачила је буљукe малишана у наш дом. Несебично им је даривао кликере, играчке, бомбоне, започињао игру, а онда се повлачио у себе и свој свет. Не сећам се да је икада учествовао у неком физичком разрачунавању. Грозио се насиља.

Са Николицом сам пролазили кроз водопаде благости која није личила на неку уњкаву мелодрамску љубав, припремајући се за школске дане, пуна наде и очекивања. Изронио је

причљивко, постао је неко на кога сви рачунају, савршен друг, неко ко има природан, урођен смисао да руши предрасуде и баријере.

Свлак дечије невиности у кожу адолесценције прошли смо безболно. Женски хормони су плесали победнички плес. Коврцава смеђа коса, румен божура у обрзима и вишњице на уснама, давале су му ванредно привлачан изглед, а ћуд анђела, шарм и крхкост, додатни магнетизам за девојачка срца. У породичном окружењу није волео да се поверава за коју девојчицу откључава врата своје душе, али је зато нашироко распредао о чарима пецања и бициклизма. Млађег брата је обожавао и штитио осећајући сву одговорност и важност старијег.

Стасавали смо скупа, падали и устајали, радовали се и туговали. Све то време ми се чинило да треба журити, да ми нешто суштински цури, нестаје. Када је он био у питању, осећала сам сталну стрепњу и напетост. Мајчински инстинкт ме није преварио.

Почетком првог полугодишта четвртог разреда средње школе, најпре се Никола пожалио на лаке главобоље и исцрпљеност, што је већина тумачила као премор. Лаке

главобоље су прерасле у тешке, а повраћање и дупле слике су употпуниле клиничку слику најтеже болести.

Отворило се ново поглавље у књизи наших живота. Обијали смо прагове разних здравствених установа у којима смо сретали људе сенке, што смо и ми сами били. Радикална операција није долазила у обзир, сем помагала, која би држала ћелије убице на узди. Пристали смо, као што смо пристали на сесије зрачне терапије које су тако тешко пале мом цвету.

Била сам уз њега, бодрила га, крила невидљиве сузе, смејала се и када ми се не смеје, и молила се. Молила за излечење и спасење. Сећам се да сам тих дана изаткала са њим још чвршћу и гушћу мрежу, скоро телепатских веза, кроз привид другарства. Причали смо очима и срцем. Он је био моје огледало. И успели смо!

Славобитно, уз краљевски испраћај медицинског особља, које је Никола у међувремену освојио, и бројна упутства и упозорења везана за будући живот. Тада сам одлучила да окачим празан рам за слику, изнад кревета и да сваки нови дан у њега сместим. Мој цвет је покидао неко-

лико латица, али је постао још мириснији, још живописнији и лепши. Просто је бљештао.

Успешно завршава средњу школу и доноси диплому која ми се учинила сићушна у односу на диплому храбрости у борби која се зове живот. А он, мој Никола, убацио је мењач активности у четврту брзину, желећи да му ништа не промакне, да свуда стигне, да се свима нађе. Није ми промакла сенка туге испод дугих трепавица.

„Зашто?“ питала сам га.

„Знаш ти. Растанак је само привремен, ми смо у пролазу“, и одјурio је у нове авантуре.

Следила сам се од тих речи, подсвесно осећајући да се поклапа са мојим потајним слутњама и сновиђењима о којима нисам желела свесно да размишљам. Журила сам да га волим. Боже, смилуј се, мене грешну казни, њега ми сачувај, молила сам се тих дана пред сваком иконом, у свим околним црквама и манастирима.

Наизглед нормалан живот и мир се вратио у нашу кућу. Ваздух олакшања је прострујао, чинећи да се опустимо. Поново сам постала супруга и кћер, рођака и пријатељица, а не само мајка. Трудила сам се да надокна-

дим пропуштено, ублажим грижу савести, сећајући се да имам још једног сина. Опет смо мерили будућност на деценије.

Никада веселију и већу рођенданску журку Никола није приредио него те године. Кућа се тресла од музике и младалачког смеха који је и нас увукао у вртлог необуздане забаве. Ближили су се празници и река среће нас је понела до ушћа. Радовала сам се некако у грчу, ако је то уопште радост. Чекала сам, гурајући слутњу, бивајући кивна што не знам да уживам у новој шанси.

Гледала сам га, упијала, миловала погледом, ломила се у себи како да сервирам мајчинску љубав на тањиру и покажем му да живим за њега. Грешница! Девет дана, само девет дана је прошло. Црна птица је долетела и својим кљуном ми ишчупала срце. Страшна вест о ..., и сада не могу да изговорим ту реч у мислима. У аутомобилу се родио, од аутомобила и страдао. Николино срце је кучало тридесет шест сати после тога, тридесет шест сати сам га гледала, желела немогуће и молила Бога да ми подари снагу да издржим надљудску душевну бол.

Ја, његова мајка, за њега сам умела најбоље, говорио је, дала сам му све, могла све, али

једно нисам могла – да га сачувам! Ја, грешница, молила сам Свевишњег за Николино здравље, и Он му га је делимично вратио, молила сам за спасење и спасао га је – од њега самог. Сигурна сам у то!

Опростила сам се са њим на достојанствен начин, једног значајног дана, припремивши све сама. Размишљала сам, ако сам могла да га родим и подижем деветнаест година, морам, имам снаге да га предам анђелима у наручје, и још тешим остале неутешне. Осећала сам на себи сажаљиве погледе људи који су се чудили мојој прибраности, вероватно мислећи да сам полудела од бола.

Пет година је прошло од тада. Како? Живела сам у свом зачараном кругу гробља и цркве. Ту сам настављала да причам неиспричане приче мом Николи, ту сам плакала, гледала његове слике, палила свеће, садила цвеће, чупала траву. Николина соба је спремно чекала Николу да се врати са далеког путовања. Призивала сам црну авет, искључила породицу, одбијала терапију и храну, кљукајући се духовном инфузијом бола.

Опомиње ме мој Никола и гура назад у живот, где ми је и место. Скида са мог лица маску гордости, чупа себичлук из душе, уве-

рава ме да се неће постидети када ме види крај себе у Небеском царству. Такав је мој син, мој анђео, мој понос, мој Никола.

Вратила сам се коначно кући, знам то. Решила сам да наставим живот по овоземаљском шару. Две блажене сузе издајице, скотрљале су се низ мој образ на белину болничког јастука.

Писмо

Драги Љубиша,

Сине мој, немам права да се љутим се на тебе. Волела бих да прочиташ ово писмо. Пише га Дара, ја јој диктирам. Испуни последњу жељу својој мајци. Смогни снаге, не гужвај хартију. И ја да коју кажем.

И затвор је за људе, али ми је ипак жао што ћу иза решетака умрети. Шта ћеш... Године и болест. Не жалим се. Не умирем од глади, дају ми лекове и одећу. Имала сам времена да посто пута испреврћем у глави свој живот. Ако ти је за утеху, синко, кајем се. Кајем се што сам окрвавила руке, што сам ти укаљала име и можда навукла проклетство на фамилију, што сам ти одузела оца, што нисам могла ни брату ти Сави на сахрану да дођем. Он ме је разумео и опростио, ти не. Слао ми је и нешто новца и долазио у посете. Обојицу сам вас носила под срцем и обојицу волела. За вас сам трпела и радила, кроз вас трачке радости добијала.

Кад размислим, цео је мој живот један чемер, мука, суза. Не сећам се смеха, среће. Можда, када сам вас родила. И то на кратко. Шта ће сироче на селу, без школе, него да проведе век са мотиком и стоком, у блату и раду. То што човек може да истрпи, не може живинче. Мало знам за лепу реч и миловање. Срећом. Навикла сам на самоћу, ругање, ћушке, студен и глад. Надала сам се бољем када су ме удали за Драгослава. Никад му пре очи нисам видела. Како и би кад је био из другог села. Узео ме без мираз, јер му је требала жена да брине о непокретној мајци и имању, да рађа децу. Није ми било важно, само да побегнем. Била сам јака и здрава. У почетку некако и беше. И потрајало би да ме није свекрва омрзла. Језик јој није био шлогиран. За мене је важило да уста имам, а језик немам.

Нисам ти о мом страдању причала, није ни важно, али сећаш се да ти је отац био прек човек. За сваку вашу грешку, мене је тукао, за сваку бабину замерку, опет преко леђа. А био је и љубоморан. Као пас. Нисам смела никога да погледам, а камоли да нешто урадим. Морало је да све буде по његовом. Свака цигла и даска и цреп на оној новој кући је прешла преко мојих руку. Колико сам бразди окопа-

ла, колико сам се намучила, то само моја душа зна.

Видим те, Љубиша, како преврћеш очима. Ја нисам светица, ни твој отац није ђаво, али оног дана је пукао ланац страха у мени. Са годинама је постајао све гори. Ви рано одосте у свет, а ја сам крила какав је стварно. Бојала сам се да не удари на вас двојицу. У младости нисам имала где да се вратим, а камоли у старости.

Сећам се да ми је тог дана било тешко. Глава није престајала да ме боли. Није престајао да ме тера од куће. Каже:

„Иди где знаш. Не требаш ми више. Напоље!“

После скоро четрдесет година брака. Шта мислиш, како ми је било? Опет мислим, ухватиле га његове „лутке“, проћи ће. Али сваким даном је бивало све горе и горе. Од раног јутра би почињао да ме псује и избацује. Када сам остарила и оболела више му нисам била потребна.

Тог преподнева је нацепао дрва, оставио секиру крај врата и отишао да прими пензију. Вратио се и само заћутао. Паре не вади из цепа. Леже на кревет.

„Драгиша, шта да нам спремим за јело? Немам паре да купим...“ кажем му.

Тек ти се он брецну: „Баш ме брига! Спреми шта знаш, крмачо!“

Док је он настављао са грдњама, ја ти нађох неколико кромпира. Увреде и терање само пљуште док ја љуштим онај кромпир. Сузе се заледиле, а у души се кува. Руке ми као туђе. Испод мараме ми испао прамен седе косе. Испод ока га гледам и мислим како је ћелав и крезуб. Чекам да ме потегне цепаницом. Није. Уморио се ваљда, окренуо ми леђа и заспао.

Као кад вода надолази, тако у мени ону врелину прекри мрак. Кунем ти се да не знам како сам одгегала до оне секире, да не знам која ме је то сила водила да замахнем њоме над његовим вратом и да га једним ударцем усмртим. Као пиле. Мислим да није ни јекнуо. Крвава секира ми је испала на новине. Села сам на кауч и ухватила се за главу. Колико сам седела, опет не знам. Као машина сам дохватила штап и отишла до плота да дозовем комшије.

Знам да је прва дотрчала Мара.

„Шта уради, црна жено?! Па ти га начисто закла!“

Довели су докторку и полицију, која ме је нешто запиткивала. Мислиш да ја знам шта су ме питали и шта сам ја одговарала?

Тада си ти био у иностранству, сећаш се. Ниси хтео да дођеш ни на суђење. Ако ме питаш, како сам могла, одговарам ти, да сам и себе изненадила. Нисам одмах осећала кривицу. Када сам се охладила у мене се уселило олакшање. Урадих што урадих, сада нек' раде са мном шта хоће. Није ме брига. Ваљда нема већег пакла од мог живота.

Има. Сада то знам. Није ме запекла казна од петнаест година робије, запекло ме је кајање и стид моје седе косе. Свашта сам овде видела и чула. Од горе, има горе. У затвору сам најстарија. Није шала. Преко седамдесет. Под старе дане сам нешто и научила.

Синко, од себе самог не можеш побећи, ни од своје судбине. Моја беше горка и тешка. Мора да сам и ја грешила. Нисам знала са њим. Не сањам га.

Чувај и пази жену и дете. Немојте, као ми. Ти ми не опрашташ. Не верујем да ће и Бог. Много те волим. Пољуби ми снајку и унуку. Остај ми здраво и срећно.

Твоја грешна мајка,
затвореница Видосава

Питања

Кроз мала прљава прозорска окна и таму собе пробија се месечева светлост.

„Деда, да ли спаваш?“ пита пегави плавшан испод подераног ћебета.

„Не, не спавам. Боле ме ове моје проклетиње од ногу. Биће кише. Спавај, бар ти Ранко. Број овце.“

„Гладан сам. Деда, да те питам нешто?“

„Ајд, питај“, тихо ће стари.

„Гледам, ономад, у вароши, када си ме водио да продајемо купине, сав онај лепо обучен и сит свет. Само су много нервозни и сви негде журе. Водио си ме и у цркву тада, сећаш се? Како то да смо ми толико сироти када радимо и што си ме водио тамо?“

„Водио сам, па шта! Треба се Богу помолити.“

„А тамо црква, скоро празна. Како то, деда, Бог дозвољава? Ми без струје, кућа само што нам не падне на главу, ципеле ми подеране, једва и за ‘леба имамо, смрзавамо се, ти

болестан, а други људи имају све. Како то? Где је Бог, деда? Зашто нам не помогне када му се сваки дан молимо?”

„Ех, дете моје! Шта ти је вечерас, па запео са тол’ким питањима. Ко да си бунике јео. Мора да је због пуног месеца. Чуј, не хули на Бога и не петљај се у његове ствари. Није на нама да у то гурамо нос. Још си ти млад да разумеш неке ствари, али баш зато што си дете треба да отвориш срце и направиш промају да би ти добро ушло, а лоше изашло. Бог је у нама, и ми смо у Богу, запамти моје речи и једног дана ћеш разумети. Осећања говоре.“

„Деда, како осећања могу да говоре? Како је то Бог у нама? Ти све знаш, прошао си свет.“

„Ранко мој, прави си анђеол“ – некако испод гласа прозбори старац – „знаш, и добро и зло имају свој смисао у животу. Упамти да мораш да ослушкујеш себе и свет око себе. Бог се пројављује у цвркату птице, у кишној капи, у цвећу, у зноју, у смеху, у сузи, у муци, у човеку. Божја се кола полако возе. Никада не завиди и мрзи. Мржња нагриза душу као рђа. Не тугуј. Можда ова мука служи да те очеличи и припреми за велика дела. Бићеш ти вредан и частан човек, једног дана. Имаћеш своју породицу. Даће Бог. Јакако! Дотле мораш још

много да учиш и радиш. Ајд', сад спавај. Сутра ваља поранити. Имамо пуно посла. Лаку ноћ, душо“, заврши деда, покривајући унука.

„Лаку ноћ, деда. Не знам шта бих без тебе. Ти си ми све.“

У мраку се чуло се шмрцање са друге постеље.

Прича о Луни

У једном скрајнутом краљевству роди се принцеза која доби месечево име. Пазише је, мазише, неговаше и волеше, њени мили родитељи. Дуго жељено дете спојило је наизглед неспојиво, попунило шупљине родитељске различитости који они сами нису знали да учине. Отац, краљ поште, а мајка, краљица дома.

Први пут сам је видео испред школе док смо смерно чекали да будемо наново распоређени по одељењима трећег разреда наше основне школе. Косе уплетене у две дуге плетенице, чије крајеве красе две велике сатенске машине, блиставо бела кошуљица и доколенице, плисирана тегет сукњица и црне лаковане ципелице, са обавезном никлованом шналом, чиниле су је уочљивом. Лице округло, танке усне извијене у осмех Мона Лизе, брада мало пркосно истурена, а испод танких обрва пламти ватра из најзеленијих крупних очију које сам икада видео.

Држала се по страни од остале деце, стежући у руци свешчицу. Ја се одважих да јој приђем и упитам за неку учитељицу за коју чух да је добра, јер бејаш нов у школи. Принцеза ме је заинтересовано гледала, а онда маниром стармале пружи ми руку и слатким гласићем прозбори:

„Ја сам Луна.“

Име за једну принцезу помислих, необично за девојчицу из провинције.

„Ја сам Саша, доселио сам се скоро.“

Тако смо се упознали нас двоје, не слутећи да ће нас судбина бацити у корито исте реке да добар део живота пливамо заједно на различите начине. У исто одељење смо се обрели, код истог учитеља који је био отелотворење педагошког идеала. Нисмо седели у истој клупи, чак се нисмо много ни дружили. Ситуација је остала непромењена и у вишим разредима.

Она је била најбоља ученица коју су сви наставници волели а остали родитељи истицали као пример нама осталима. На свим приредбама је неизоставно учествовала, у ђачкој књижици је низала само петице, на крају године носила похвалнице и књиге у свој дворца од сна саткан. Мала принцеза, имала је своју свиту од лутака и бака, сачињену да је штите од прашњавих дангуба какав ја бејаш.

Девојчица смерна, принцеза мамина и татина, уписа гимназију као и ја. Желели смо да заронимо у свет сазнања мислећи да ћемо постати бољи, већи, паметнији, да ћемо сви завршити факултете, добити визу за улазак у неки други свет, да ћемо отети оружје којим мењамо тај исти свет. Стар-тне позиције су нам биле различите, а циљ исти. Животне лествице се не прескачу.

Биолошки процеси ни нас нису заобишли, чинећи чудо да се неки од нас се извуку из ларвене чауре и лако узлете као лептири, а други се некако зауставе на том нижем нивоу физичког и духовног развоја.

Луна и ја смо у почетку развили здрав ривалитет који се одразио на обостран успех, али како је време текло, тако је она потпадала под утицај хормона и лошег избора другова. У првој години се некако и борила, а у другој је просто експлодирао експрес лонац потискиваног бунта. Одбацила је жезло и круну, стресла са себе звездану прашину, скинула маску љупке принцезе и увукла се у оклоп бунтовнице. Променила је свиту и табор, али је остала вођа који је свој тим водио супротним смером од претходног.

Како је у првој улози била позитивно запажена и у центру надања као и сви „вундеркинди“ тако је и сада била у фокусу као њена супротност. За вршњаке је постала изузетно занимљива, јер је сваки дан био нека нова авантура која је професоре и родитеље бацала у неверицу и очај. Нико се није потрудио да разбије зид ћутања и потражи узроке који би довели до проналажења лека.

Луна се развила у праву красотицу, косу је незнатно скратила, пуштајући да јој слободно лелуја око лица. Експериментисала је са бојама, нападно се шминкала, облачила припијене маице испод којих су се оцртавале бујне груди које су мамиле уздахе тек пропупелих младића. Фармерице, кожа и патике постале су њен заштитни знак.

Мене је игорисала у свакој прилици, мада сам се својски трудио да не припаднем клану, али да је привучем у своју орбиту. Ронио сам у зелене дубине њених очију из којих сам вадио песак туге који је Луна вешто крила, брзо спуштајући дуге трепавице. Избегавала је ситуације у којима смо могли остати насамо, што није значило да ме кришом не гледа када мисли да је не видим.

Почела је да пуши, а колико сам наслутио и да пије жестока пића. Све лошије оцене и

младаљачки екцеси доводили су је до руба понора, али је она захваљујући својој природној интелигенцији и утицајним родитељима, успевала да се у задњи час искобеља од понављања, полагања и избацивања. Извучила се укорима и задовољавала проходноћу у следећи разред.

Јаз између нас се продубљивао. На једној страни стајала је млада бунтовница којој је цинизам прерано кривио горњу усну у горки осмех, са бројним обожаваоцима, а на другој ја – сиротан који је у себи носио жишку стваралачких унутрашњих и спољњих промена. Скромно обучен, повучен, послушан, зихераш и слабић неспособан за кршење правила заједнице – то сам тада био ја.

Када сам се најмање надао, десило се чудо, и то пред крај четврте године, када је пред свима пукао брисани простор одлука. Требао је прескочити праг зрелости и ући у свет одраслих. Тек тада се тргла моја Луна уплашена пространством избора.

После последњег, посебно инспиративног, часа лектире, игром случаја смо се нашли усамљени на подужем путу оивиченом стаблима багрема, где смо без зазора претресаоли утиске са часа. Одушевио сам се када ме је

спонтано повукла за руку, позвала да седнемо на један пањ, извадила црвену свеску тврдих корица и показала песме које је писала и лепе мисли које је скупљала. Листајући странице наилазио сам на испресовано цвеће које је сведочило о скривеној тананости Лунине душе.

Дигао сам ошамућен поглед и срео се са њеним лицем отвореним као свеска коју сам држао на крилу. Решили смо да пређемо невидљиви висећи мост, који је изграђен још при нашем првом сусрету, а да тога нисмо ни били свесни. Тада ме је некако стидљиво позвала у посету њеној кући, под изговором да јој је потребна помоћ у вези предстојећег писменог задатка из математике.

Имао сам трему улазећи први пут у њен дом који је личио на стаклену менаџерију. Родитељи нису били присутни, што је донекле олакшало ствар и разбило напетост у ваздуху.

Усамљена девојчица која је прошла дуго путовање у белом, све време је скупљала поцепане крајеве једног пропалог брака који је претио да се оголи пред злокобном паланком. Родитељи су, бежећи један од другог, изградиле своје светове у ком су се бавили собом или Луном на погрешан начин. Мајка ју је храни-

ла стереотипом, отац принципима, а она је остајала да чезне за безусловном љубављу. Њен дух је чезнуо за слободом избора. Гладна љубави, јела је грубост. Жедна пажње, пила је пркос. Ипак до мог младог срца је допро Лунин крик самоће. Схватио сам њене мотиве који су је водили у незрело понашање, а које је представљао чин оптпора према тешком муку и апел за помоћ. Дошла је до опасне провалије а родитељи до развода.

Математика није стигла на ред тог дана, али најважније од свега, започели смо истинско пријатељство и дружење. У наредним данима помагао сам јој око школског градива, а она ме је даривала својим поверењем и показала пут ка лепом. Поверила ми се да сам увек у њој побуђивао интересовање и дивљење. Стасавао сам не препознајући осећаје у себи који су бујали и развијали се.

Искобељали смо се из свих замки матуре и похрлили ка новим врховима које је требало освојити. Заклињали смо се на генерацијски незаборав. Личили смо на јато младих птица који се спремају за свој први самостални лет, далеко од гнезда. Толико сам се бавио собом и својим циљем да сам заборавио на све остало. Живот нас је носио ка новим искушењима.

Изгубио сам Луну из вида. После две године сазнам да је уписала технички факултет, да је вредно полагаала испите, али да је брзо одустала и удала се. Родила је девојчицу, али се брзо и развела.

Нисам ни сањао да ћу је срести много година касније на неочекиваном месту, у неочекивано време, окрњену зубом времена, излизаних надања са угашеним сјајем у зеленим очима.

И тако су живели несрећно до краја живота.

Прича о сликару

Човек се звао Сликара. Био је становник једне зграде, једне улице, града, војник, порески обвезник, син, супруг, отац и пријатељ.

Био је предео планински, његово сликарско, војводство. Рођен у маленом граду, смештеном између планина на обали златоносне реке, у време скоро никакве сликарске традиције тог краја.

Његова стваралачка енергија се огледала кроз преко шездесет самосталних изложби. Учествовао је у великом броју колективних изложби и ликовним колонијама. Сликара је располагао ретким талентом и и вулканом снаге која му је омогућавала да слика брзо и детаљно. Са његових платана су израћале воденице, седе главе чобана, истесани столови на којима стоји заструг соли, велија сира, чобански штап, воће.

Живео је окружен мистиком и поетиком источне Србије, ливадама пуним мирисног биља, Влајнама које своју децу у колевци на

леђима носе, народом који у народној ношњи шета градом као да је из музеја побегао. Имао је љубав за људе који га окружују, старе кућне предмете, веровао у свеце и притом свему давао ореол узвишености и лепоте.

Његова платна су чинила опус од мини до грандиозних формата који превазилазе фантастично поимање стварности. Сlike одишу светлошћу, животом, ведрином, вером, имају отисак поштене православне душе. Никада се није додворавао критици.

Чувар традиције, сањар и поета откидао је тренутке живота и слао их у вечност. Ко је био тај сликар као обично – необичан човек? Тих, ненаметљив, скоро неприметан, притиснут паланачком филозофијом мишљења и живота, успео је да једној учмалој средини подари сјај свог огромног талента, прослави име, овековечи га у простору и заустави у времену.

Узлетео је високо уметник на недефинисаном небу уметности и увек остајао као скроман човек који је разбио све баријере локалне средине, пленећи својим гостољубљем, ширином и добротом.

У центру града имао је атеље са отвореним вратима за сваког путника намерника и

циљног посетиоца који је жудео да завири у тајне сликарског умећа, да удахне мирис боје и дух краја, док шара погледом по намерно остављеној паучини која виси са таванице, опишава тикве и старе пегле, врти вретена и преслице, разгледа фотографије, додирује штафелаје и диви се људском духу који чезне за прохујалим временима. Стану и загледају се у сликара сањалачког погледа и дечачког осмеха иза дуге браде и у његову кичицу убојиту попут мача.

Некада је био озбиљан младић, посвећен књизи, загледан у далеке хоризинте. Био сам му пријатељ и имао привилегију да једини знам за његову тајну коју никада никоме нисам рекао. Негде на средини студија, он је био изгубљен. Морао сам да кријем страшна стања у које је упадао. Више је био пијан него трезан, утучен, незаинтересован за свет око себе. За то нису смели да знају ни родитељи, ни млађи брат, ни варош.

Будући сликар је имао девојку. Гимназијска љубав. Звали су их Ромео и Јулија. Били су леви, паметни, дискретни, романтични, нежни. Најлепши пар, оличење љубави. Сви су их видели у браку после завршених студија. Звала се Сања. Имала је млађег брата, сиромашне родитеље, љубав и прегршт амбиција.

Заједно су отпочели студије. Он сликарство, она економију. Становали су одвојено, у приватном смештају. Она додуше на периферији, у некој учерици, на једном крају, а он ближе центру, на другом крају. Учили су и забављали се. Једне вечери ненајављено сам свратио код њега због договора око изласка и испита. Био је у ужасном стању. На ивици безумља. Само ми је показао изгужвано, влажно писмо. Сањино.

„Кад сам дошла у Београд, после средње школе, имала сам илузије да ће ме град дочекати широких руку, као да само мене чека. Једва сам чекала да побегнем из оне учмале средине. Нажалост, брзо сам се уверила да живот у Београду није лак за провинцијалку, упкос нашој љубави. Мама и тата су давали колико имају. За њих много, за мене мало. Понос ми није дозвољавао да тражим, а ти ниси ништа примећивао сем платна и боја. Ни излизане потпетице, ни рупе на одећи и у стомаку, ни очај у очима.

Знам да млађи брат такође жели да дође у Београд кад заврши средњу школу, и да родитељи неће моћи да га пошаљу. То ме је преломило. На срећу, први клијент ми је био млади и згодан бизнисмен, па сам нека-

ко прегрмела. После је све ишло лакше. Дошли су други. Ниси приметио ни вишак пара, нити си ме питао одатле ми стижу. Рекла сам родитељима и теби да понекад радим хонорарно у једној великој дизајнерској агенцији и имам велику плату, и у то сте поверовали. Рекла сам ти да понекад радим ноћу јер, наводно, припремамо сетове за снимање неких реклама. Шаљем и кући. Верују ми и јер, иако много више зарађујем, не претерујем с трошковима.

Дугујем ти истину. Волим те, али сада на живот гледам другачијим очима. Нећу да ризикујем. Нисам заборавила наше снове. Проблем је што више не верујем у њих. Завршићеш студије, отићићеш у свет, повући ће те бојемија. Доћи ће лепше, млађе. Када беда уђе кроз прозор, љубав изађе кроз врата, каже народ. И у праву је. Не могу више да издржим пост, неизвесност, страх, чекање, ни лаж. Моји су се цео живот тешко и поштено радили, а сада болесни и истрошени никако да дочекају то боље сутра.

Није ме срамота, али ме гризе савест. Због тебе. Обезбедићу себи бољи живот, а брату образовање. Какве везе има на који начин. Једног дана ћу престати да радим ово, наћи ћу

*другог момка, и удаћу се. Можда ми и ти опро-
стиш и разумеш?Тешко!Преболећеш ме. Нису
све исте, а ја сам оваква. Можда се у мени де-
сио квар, тек, открила сам нову љубав која се
зове новац и луксуз. Ја имам лепоту, младост
и памет, они паре и фантазије. Скрупуле сам
изгубила. Ред је да уновчим то што имам. Од
љубави се не живи. Чиста економска рачуни-
ца.*

*Не сумњам у твој таленат. Стварај.
Можда купим неку твоју слику у будућности.
Желим ти свако добро.*

Сања

Потрошио са годину дана борећи се са њим. Било је ту свега. Претњи, суза, ћутње, дроге, пића, маникалног рада, очаја, незнања, лажи. Чувао сам га од њега самог. Кући су се на вест о њиховом раскиду помало чудили и жалили, а онда и престали. Ја не жалим потрошен труд и време. Успели смо.Скупа. Да заварамо, да опстанемо, да завршимо, да наставимо живот. Свако је пошао својим путем. Ја ка Паризу, он ка родном месту. Увек сам пратио шта ради, као је, где је. Састајали би ретко, понекад се и чули. О свему смо причали, сем о њој. Једног јутра ме је пробудио његов телефоски позив.

„Купи „Политику“ од 26. маја и погледај читуље.“

Била је лепа и на читуљи.

Све има своју цену, па и велика патња. Сликар је био свестан свог талента, али је такође знао да му је животни век ограничен на кратко трајање.

Преселио се у вечност своје бачије тихо као што је и живео, остављајући своје најмилије у да срчу туги и понос. Сликарски свет је постао сиромашнији за једног од најбољих са тих простора.

Радован

Сама живим, немам с ким да проговорим честито. Мој човек и ја имали смо ти дете и велико имање. Беше то некад честита и богата сељачка кућа пуна чељади. И ја сам била миражџика, ал' волела сам мог Милорада. Његовима сам била по вољи, само ме јетрва није подносила. Ваљда љубомора, ко ће га знати. Какви смо ти ми били к'о уписани, кад смо били млади. Јаки, румени, здрави, што каже народ, вољу реп да ишчупамо. 'Ватали смо се за сваки пос'о. Када смо се разделили, још више смо прионули на рад. У нашој кући, свега је било. Краве, кокоши, земља родна, шљивици само такви. Двориште равно, кућа није била велика, али ја сам бринула да буде чиста. Дан је код мене почињао песмом. Богам, завидели нам многи, кажем ти ја.

Али како то обично бива, не да враг да мирно спаваш. Све смо имали ал' једно немасмо – дете. Знаш како ти је то, сељачка кућа тражи пуну кућу руку. Док смо се надали, надали смо се да ће бити како Бог запо-

веда, и ништа не би. Почех ја да се бринем, и да плачем у потаји. Види мој Милорад шта је са мном, па ме теши ноћу. У селу приметим да некако зуре у мој стомак све чешће. Чух једном у пролазу иза плота док сам јетрви носила неко марамче, да прича комшиници како сам изгледа јалова. Баџим ти ја оно марамче, па трк у шталу. Пролила сам тада реку суза. Нана ме водила, на моју срамоту, код лекара, немој да се смејеш дете, друго је то време било. Лекар ми је реко да је све у реду, дао ми неке лекове да пијем па опет да дођем. Ма ја сам те медицине бацила већ трећи дан. Ишла сам и код баба да ми врачају и у цркви сам најдебљу свећу палила, свако јутро и с вечери пред нашом иконом се Богу молила па ништа.

Сневесели се мој Милорад. Постаде некако груб, бежао је од мене и мог киселог лица. Говорио ми да је са њим све у реду, како је то знао нисам смела да га питам. Неки чемер нам се увлачио у срце. Ја жива нисам била од страха да ме не отера и другу жену доведе.

Шта ме гледаш тако, па тако је онда било. Цабе љубав ако нема ко лозу да настави. Године су пролазиле, ми смо стицали, а ја сам већ изгубила сваку наду за пород и чекала дан када ће Милораду да пукне и да ме отера иако

ми је прилазио некако као да хоће да ме бије. Додуше, не могу да грешим душу никада тај руку није дигао на мене.

И тако када већ одрвенех у срцу, сазнах да сам носећа. Нисам смела ни да се радујем, ником да казујем, ради урока, мислим. Казала сам Милораду предвече, када смо окопавали задњи ред кукуруза на њивчету код речице што је протицала близу нашег села. Срећа што смо били сами. Бацио је мотику, срамота ме је да ти причам шта ми је радио од среће. Никада то нећу да заборавим.

Нико није био срећнији од мене. Тих девет месеци памтим као најлепши део мог живота. Милорад је гледао да ме чува од тешких послова. Људи у селу су му се подсмевали, али није он марио. Лако сам носила чедо под срцем. Плашила сам се само да све буде у реду. Јесен је била посебно берићетна. Родило је као пред неку несрећу. Било је свега.

Ја сам родила једне зимске вечери пред Св. Саву. Довели су бабицу која ми је помагала. Није ми било лако, али била сам спремна на све само да чујем плач сопственог детета. Мучила сам се два дана. Напољу је било страшно хладно, а у соби топло када је на свет дошао мој син. Сви су му се силно радовали, те дете доби име Радован.

Не морам да ти причам како смо обоје бдили над њим и захваљивали Господу на милости његовој. Нико није био сретнији од мене. Милорад је летео од среће. Утркивали смо се сви да му угодимо. А он је био баш лепо дете, уписан к'о слика. Како је растао тако је бивао напреднији и лепши. Ми смо се надимали од среће и шепурили као пауни. Плашили смо се да нешто не покваримо. Милорад је почео да претерује у куповини. Засипао је дете свим што овај заиште, па и више. Опомињала сам га ја, али он вели да када се он мучи неће ваљда његово јединче. Није га терао ни на њиву, ни око стокe. Радован крете у школу и показа се у почетку као богами паметно дете и добар ђак, али како је требало више упрети тако он изостаде за друговима. Причала сам ја са њим, говорила да ако неће село нека гледа да учи па ћемо га школовати. Већ сам га видела као неког писменог и школованог човека.

Поболе нешто око четрнаесте године, а ми удри у бригу. Водили смо га и у Београд у болницу. Лекарима су рекли да је у питању нека ретка болест, али да ће проћи када буде старији. Тако је и било, али дотле се он ухвати у неко друштво да скита. По цео дан спава, а ноћу луња ко зна где. Већ онемоћасмо,

снага издаје и мене и Милорада. Продаде стоку мој човек да купи Радовану мотор и друге скаламерије. И кућу смо нову почели да правимо. Мој син ни воду да донесе мајсторима. Љутила сам се, грдила га ал' шта сам могла кад га отац увек бранио, Боже ме, прости био је толико заслепљен њим да је овај могао и главу да му заиште, он би му је дао. Долазили људи из села, комшије и фамилија да га опомену да тако не ваља, да се тако не ради, да Радован иди кривим путем, авај ништа.

Међу првима је имао радио, телевизор, па дође ред и на ауто. Јест да смо морали да потплатимо, једва је положио ту возњу ал' ајде, к'о велим нека. Данас сутра ћу да се разболим, па да има ко да ме вози код доктора. Јурио он, јурио њиме све док га није слуп'о. Тад се први пут намршти Милорад, али и одахну кад виде да није ништа сину.

Реши да га запосли у нашој вароши. Продадосмо јуне да га некако протуримо да ради у дућану. Радован нешто мало је као радио у почетку, а после поче да касни, те да запушта пос'о, да буде дрзак са људима, све док не доби отказ.

Запосли га кум да буде чувар магацина – и то није ваљало. Свашта ти је мој син започињао. Видимо ми да „од лењости нема

горе болести.“ Одметну се од куће начисто. Понекад дође са неким друштвом, ја их служим, а видим да су све отпадници. Онда дође ред и девојке да довлачи и то све с конца и конопца, ни једна неко домаће чељаде.

Седимо увече пред кућом Милорад и ја и причамо. Оседео мој човек, згурио се, смањио просто, види се да га брига поједе. Проглед’о и он. А ја већ баба одавно. Док сам се борила, плакала, кидала, преклињала, клела, није ваљало. Препустила сам се судбини па како буде. Ми смо људи сељаци, шта ми знамо о овим модерним временима. Знамо како се некад живело и видимо да није добро са нашим сином. Зар сам се зато мучила, мислим ја.

Један дан, расађивала сам купус, појави се Радован, чини ми се припит. Тражи оца, имао би нешто да разговара са њим. Ја му кажем да је отишао у друго село да погоди неку машину. Није имао стрпљења да га сачека, као да га неко гони, рече ми:

„Мајко, ја сам решио да идем у иностранство. Ћути бре, немој одма да цвилиш! Одатле има паре да донесем. Тамо се живи, а не ко овде. Кажи сад шта ‘оћеш да ти донесем?“

„Где идеш?“, питам ја и бришем лице.

„У Француску. Кажу да је тамо много лепо. Глед’о сам ја на телевизији. Отиш’о и Љубиша

и Саша из села, па шта им фали. Је л' си видела как'е куће направили, а не ко ми!“

Ђутим и вртим главом. У себи мислим, да Бог да да грешим ал' од те работе нема ништа да буде. Знам те синко!

„Црна жено, па зар поред оволиког нашег имања, он да буде слуга у туђој земљи?! – завапи Милорад – „Све ћу да продам ништа ми не треба“, рече у очајању.

Радили смо и мучили се као и раније. Дуго од Радована нисмо чули никакве вести све док нам се после десет месеци није јавио једном шареном разгледницом. Наплакала сам се тог дана добро. Пис'о нам само да је добро и да се оженио. Милорад се изгубио у кућу, обуко чисто одело и реко да иде у град. Уплашила сам се, али он дође увече. У лицу је имао неку земљану боју. Није хтео ни да вечера, обрецнуо се на мене када сам га питала где је био и отиш'о да спава. Ујутру није ни отишао на ливаду да коси. Седи испред куће. Ја само ћутим и гутам. Онда рече Милорад да иде да наточи ракије у полоку, баш му се мало пије. Скувала ја и кафу, и доручак спремила, а њега нема. Нашла сам га у подруму, крај бурета из кога је текла ракија, и то она ракија коју је запечатио кад се Радован

родио, а коју је намеравао да отвори кад се буде Радован женио.

Цело село је дошло на сахрану. Тако доброг и поштеног човека неће они шљивици скоро да виде. Кукала сам из свег гласа као сиња кукавица, које од жалости за мојим другом, које што се наш син оцу ни на сахрану не појави. Мислила сам да ћу свиснути.

Жив човек не може под земљу па тако и ја. Сваки дан сам ишла на гробље и радила колико се може. Помагали су људи, не могу да се жалим, ал' видим неће моћи то тако. Позваше ме на суд ради заоставштине и ту ти сазнам да ти је мој човек продао сву земљу, уочи смрти и да је паре ставио у банку на књижицу на моје име. Не знам да л' да се смејем или да кукам од муке.

Вратим се смрвљена од туге у село, кад имам шта и да видим. Пред кућом бела лимузина, а у кући он, мој син, у бело одело обучен, а висока жена са дететом седи за асталом.

Мајка је мајка. Заигра мени срце, заборавим ја све од раније и полетим му у загрљај. Изљубисмо се ту и испоздрављасмо. Рече Радован:

„Ово је мама моја жена, Францускиња, зове се Брижит, а ово је њен син, а сада и мој, Луј.“

Гледам ја жену и не могу очима да верујем. Она старија од њега, види се, офарбана у црвено, нека чудна фризура, нападно нашминкана, нокти дуги, црвени, сукња кратка да краћа не може да буде, блуза провидна. Жваће жвакку к'о крава кад прежива, пуши и шара очима по кући. Чудо једно. Дете мало, око две и по године, не знам, кржљаво и плачно.

Разлетим ти се ја да спремим ручак и све по реду. К'о велим, шта би, би, каква је-таква је, ако је њему добро, није важно, само да се смири једном.

Ручасмо ту, он као да јој покаже имање, дете утрапише мени. Нит' ја разумем њега, нит' оно мене, али видим мило неко детенце иако изгледа к'о најгоре пиле у насаду кога сви ћушкају и гледају да се отарасе.

Водали су се они тако чет'ри дана. За то време она ни чашу не опра, ни малог не погледа. Дању су спавали, ноћу ко зна где луњали. У селу почеше да ми се смеју, кажу снајка ми се мршти на шталу и мотику, а донела ми дете у мираз. Једва сам их петог дана наговорила да седнемо и разговарамо. Брижит је знала неколико речи српског и то углавном псовке, а мали Луј ни толико. Син ми објасни да је она много уморна, уосталом није она овде дошла

да ради. Његова жена је дама, а када сам га питала шта раде, он је као киша око Крагујевца почео да околиша. Имали су они нешто пара, видела сам ја, али ту нису била чиста посла.

Причала сам Радовану о оцу и његовој смрти.

„Зашто ниси дошао на сахрану?“ ћутао је и гледао кроз мене.

Стеже ме нешто за срце, не могу да дишем. Тек ће ти он:

Ја бих те мајко пит’о, како је на суду решено? Колики је мој део имања? Ја мислим да имам право на пола, је л’ тако?

Гледала сам га у чуду. Сећам се да ме обли неки зној и дрхтавица по снази, црnilо ми се навуче на очи и ја се онесвестих. Освестила сам се мокра на кревету. Поливали ме ваљда водом. Мало се ту ја приберем и дођем себи.

Када сам се повратила, нисам била иста жена. Од благе особе сам се претворила у фурију. Рекла сам тада све оно што ми се скупљало годинама, што нико никад није ником рекао и на овом и на оном свету. Добро се ми ту испосвађасмо, још мало и потукосмо да ме није било срамота од комшија и седе косе. Притрчаше жене да ме смирују и теше, њега рођаци да саветују и поје ракијом. Оно јадно детенце уместо уз мајку приви се уз мене.

Људи се крсте. Снаја побеже у другу собу. Радован први пут у животу осети неко кајање:

„Опрости, мајко“, пољуби ми руку скрушено и заплака.

Ја онда извадим из недара ону штедну књижицу, бацим пред њега:

„На ти! То ти је отац продао сву земљу и паре ставио на књижицу. Сутра ћу отићи да ти потпишем у банци, како се оно зове, пуномоћ. Ето ти све! Мени ништа не треба као што није требало ни њему, твом оцу. Примиримо се некако тог дана, а сутрадан ја урадим како сам рекла. Ја кад неког презрем, ја га презрем, па нека ми је од срца отпао.

Џабе се он умиљавао око мене, јок ја. Једино ми оно дете некако драго и мило. Брижит малог ма да, погледа. Чудим се ја каква ли је то мајка...

Увече ми Радован рече да би они сутра морали да отпутују за Париз због посла, али да ће доћи за недељу дана. Молио ме да причувам Луја. Још је рекао да малом овде страшно прија ваздух и да ме је заволео. Пристанем, шта ћу. Било ми је жао малог, а и некако сам осетила како ме је освојио.

Сутрадан седоше у ону њину лимузину и одоше. На расстанку снајка дете само мало загрли, мени пружи руку, а син ни толико.

Те исте вечери сам пала у кревет. Боловала сам од туге недељама. Онда видим да од тога немам ништа, већ ти се придигнем па са оним пиљчетом, које се дотад потуцало од једног до другог мог рођака, почнем да ‘ватам ред. Тре-
бало је живети. Није Луј крив што има такву мајку. Какав Луј, почнем ја да га зовем Лука по нашки и да га учим српски.

Од сина и снаје ни трага ни гласа, све док не добих телеграм. Пролеће је окитило дрвеће белим веловима, травица ми озелене двориште, пчеле зује, све мирише, милина. Држим ја онај телеграм, руке ми се тресу, а поштар Сима утече из авлије. И пре него што сам га отворила знала сам да је неко велико зло. Седнем на столицу, отворим ону ‘артију – нашли су мог Радована, мог сина, упуцаног, испод моста Сене.

„Синко, јабуко моја, радости моја и туго моја непреболна, где погреших? Па мајка те и не пољуби на растанку! Зашто Боже њега узме, зашто мене остави? Није он крив, ја сам!“
вриштала сам.

Напуни се двориште људи. За кратко време опусте моја кућа, постаде сајам глупости и туге. Тешили су ме како су знали. Има добрих људи на свету. Организовали су се да

ми помогну око преноса посмртних остатака, позајмили паре, те уз велике муке га довезосмо у село да га сахраним крај оца. Велике су то биле муке, да ти не причам. Ја сам се спекла жива. Немам појма како сам преживела те дане. Да ми не беше тих добрих људи који су даноноћно били поред мене и овог детета, ко зна?

Знам да мој син и није био неки узоран син, али крв није вода. То је и моја кост, а не мета за неке светске битанге. Никада се није сазнало ко га је убио. Толико о правди.

Ја сам до тада мислила да људи нису дугмад да се губе. Брижит је показала да јесу. По дете се није вратила, а кажу да ни њој нису никада ушли у траг. Или је и она завршила као храна за рибе или се завукла у неку далеку земљу.

Ја сам пристала да будем старатељ и баба овом детету што изађе. Знаш то је Луј или ти Лука.

Мали је дивно дете. Немој да те завара његов изглед. Болешљив је и нежан, али срце моје, права ми је утеха и одмена. Полако он све стиже, колико може. Ја га много волим, заврши ову причу бака.

Размишљање перача задњице

Није умно писати о ономе о чему сам ја наумио. Како сви желе да су што ближе краљевској породици, двор је место где се брже стиже до остварења зацртаних циљева, али и клизав терен на коме су многи за ситницу губили све, па и сам живот. Посебно на енглеском, јер ту почиње моја прича. Енглеска, Ирска и Велс су велике захваљујући Тјудоровима и Његовом величанству, милошћу Божјом, краљу Хенрију VIII. То не смем ни једног тренутка сметнути с ума. Сваки дан и већи део ноћи имам прилике да се уверим у његову величину. Свуда и увек. Ово је велики XVI век.

Ако се хоћу руководити првобитном замишљу, онда морам бити искрен. Ризиковаћу. Намера ми је да оставим сопствено скромно сведочанство онога што радим и видим. За неке наредне генерације. Под условом да свитак добро сачувам и да га судбина стави у праве руке.

Живим на двору Тјудорових и уживам све благодети дворског живота. То подразумева јато дворских дама које облећу око тебе, подразумева храну са богате трпезе о којима гладни могу само да сањају, скупоцену одећу, раскошне балове, лов, витешке турнире, аудијенције и по неки ратни поход. Као што нема светлости без таме, тако и удобност и утицај не могу без цене.

Као што рекох, двор је најопасније место на свету. Мораш имати очи и на леђима, развијен инстинкт за опасност, нечујан ход, изванредан слух, хитар ум, добру руку за мач, лукавост достојну лисице и мудрост сове, да никоме не верујеш и најважније, да на поједине речи попут савест, верност и самилост, заборавиш, иако ћеш се у њих стално клети.

Потичем из чувене породице ерла од..., није ни важно за причу. Судбина ми је лепо место одредила за стицање славе, моћи и богатства. Дословце увек сам уз краљеву задњицу. Не, не претерујем. Ја сам перач оног важног дела тела који сваки човек има, али Хенри је не само краљ, заповедник војске, законодавац, поглавар енглеске цркве, већ и Бог у људском обличју. Као такав, не иде да сам,

обавља оно што обични смртници већ раде када празне црева. За тај део посла сам задужен ја.

Некада сам и ја могао да се похвалим ставом, а сада сам повијен старац, проређене косе и великог носа, са водњикавим светлим очима и реуматским ногама. Могу се похвалити да ме памет још није напустила.

Двор није увек и удобно место за живот. Нема неке приватности, таванице су високе, собе лоше грејане, пуне промаје. За обављање велике нужде, Његово величанство има специјално адаптирану столицу у облику трона, са округлим отвором, пресвучену црвеним сомотом, испод које се налази затворена ноћна посуда која се редовно празни. Посуда са млаком водом за поливање и мекан убрус су увек моралибити спремни.

Сироти Хенри је задњих година здравствено попустио. Сифилис и дијабетес једу његово драгоцено тело. Лече га најбољи лекари у краљевству, али ја не видим никакав помак. Страшно се удебљао, отвориле су се ране на ногама, трпи болове због хемороида, вид му је попустио. Црева му не раде као некада. Једва га одведем да обави што мора. На смрад и крв сам се навикао. То су тешкоће мог посла.

Стењање и болови које трпи ме не остављају равнодушним. Уздрхтим у име обојице. Нескромно слутим да је моја судбина везана уз његову. Његова шеста жена, Бог јој срећу дао, Краљица Катарина Пар, мудра је и јака жена. Њој и доктору свакодневно подносим извештај о стању пробаве његовог величанства, што ме ужасно замара.

Морам вам описати још једану муку са којом се носим. Мушка мода данашњице изгледа овако. Основни део мушке одеће је дублет, чија дужина доспева до колена. Рукави се постепено шире. Ватирани су и пресечени, често дупли. Хенри воли да се одева у сатен, сомот, крзно, да је све опшивено бисерима, златом и драгим камењем. Преко дуплета носи капут опшивен крзном са много игала и пертли. Доња одећа, састоји се од чакшира спојених са чарапама које се везују за дублет. Обућа са пачијим кљуном му је опшивена свилом, кожом и сомотом. Носи крзно од зеца, мачке, медведа, дабра и јазавца. Воли црвену, плаву, зелену и љубичасту боју.

Замислите сада моју ноћну мору скидања доњег дела да би обавио просту физиолошку радњу. Презнојим се док га доведем, скинем и посадим тамо где и цар иде пешке. Критично

је када се преједе масног и добро потегне вино. Тада треба поћи раније и чувати достојанство владара. Заузврат, он је неповерљив више него икад, прзница и прождрљивац.

А какав је то силан владар био у младости! Кад се сетим, дође ми да плачем. Леп, атлетски грађен, витак, лепих ногу, риђе браде, углађен и паметан. Говорио, сем енглеског и шпански, француски и латински језик. Дивно је плесао, свирао, писао поезију и мачевао се. Није ни чудо што су га жене обожавале. А и он њих. Богами, и данас. Сујетан сладострасник. Но, не могу заборавити да су на двору владали прогресивни, ренесансни и иновативни дух, како на научном, тако и на уметничком пољу. Захваљујући њему. Подстакнут открићем Новог света наредио је израду најмодерније карте света. Наш двор је центар уметничког и иновативног живота Енглеске, који његово величанство и данас сам подстиче.

Пустио ме је да остарим поред њега. Ваљда се навикао на мене као на разгажену обућу. Знам како дише. Мали број људи, може се тиме похвалити. Зато сам на мети разних завереничких група, од којих се ћутањем и мудрим врдањем ограђујем. Хенрија ноћу муче Ана Болен и Марија Стјуарт. Њих је једино и

волео. И оне су га изневериле, као и претходне три. Проклетнице. А само је хтео још синова и још топлине. Сада му и из гробова не дају мира. Нарочито у последње време, воли да прича сам са собом када је на ноћној посуди. Ја сам ту. И слушајам. Разумете зашто сам особа коју сви цене и уважавају. Нос ми је тамо где њихов никада неће. Офуцао сам се и оседео, али још служим сврси и неким чудом још сам у краљевој и краљичиној милости.

Хенри се донекле променио, али вук длаку мења, а ћуд никада. И даље око себе ствара вртлог. Никада није сам. Променљивог расположења, својим физичким изгледом пре изазове згражање него одушевљење, али после неколико минута разговора, ви мењате слику и заборављате оно што видите., већ оно што чујете. Он је деспот и онај који одлучује о животу и смрти било ког поданика у краљевству. Спроводи своју вољу и не мисли много о правди и неправди. Не познаје сажаљење, малодушност, тугу и завист. Могао је да воли и мрзи истовремено, да се одушевљава лако као дете и да тугује када тај исти занос пукне као балон од сапунице. Катарина од Орегона, Ана Болен, Џејн Симор, Ана Клевска, Катарина Хауард, више или мање мислиле су да

могу зауздати то мушко чудовиште, али је он двама дошао главе, две отерао, а једну је сам Бог узео. И поред опасности коју је носила титула краљице, све су му хрлиле у загрљај. Већ о броју љубавница да не говорим. Није му се дало да има још деце. Принцезу Марију и Елизабету је збринуо, али их је најпре избрисао из наслеђа, а касније на наговор краљице Пар опет су постале могуће наследнице енглеског трона. Наследник, принц Едвард VI, ми не делује здраво. Слутим да ће ту бити отимачине око трона. Деца му се диве, али га не воле. Да није мудре краљице Катарине да их држи на окупу и мири, ни то не би имао.

Изабрао је ову тридесетпетогодишњу удовицу, пријатне, умирујуће спољашности која не буди мушке страсти, али на коју се може ослонити сваки човек. Хенри се зарекао да се после Кронвела неће ни на кога ослањати, али краљичино раме је стамено, а његова снага копни. Зна он то. Злобници су шапутали да бар не мора бринути о њеном девичанству као код осамнаестогодишње Катарине Хауард. Католикиња, која се и у протестантизму клања, изазва скандал код простог света. Зна она како да вешто плива, задобије поверење и постане неопходна Хенрију. Још је и рођака

једине због које је заратио са Римом, Аном Болен. Хладна је и оштра, али праведна. Искамчити регенство од Хенрија је велики успех за њу, а и за Енглеску круну.

Према мени је у почетку мог sluжења млади Хенри био арогантан и дрзак, нестрпљив, чак насилан, престрог и дарежљив. Замислите силног, лепог, у цвету младости, човека који као владар мора да дозволи, по етикецији двора, другом младом човеку да му петља око задњице. Ја јесам ерл, али сам за краља зрно прашине. Гунђао је због температуре воде, проклињао је своју облапорност, рецитовао је своје стихове чак и док је седео и чекао да црева одраде своје, гађао ме чим стигне када су га мучили шуљеви и бацао ми кесе златника у неким еуфоричним тренуцима. Како су године клизиле, а краљевски положај товарио огроман терет на огромна плећа, свикао се на мене.

Док је према другима старачки чангризав и opak, зачудо према мени је постао блажи, поверљивији и шкртији. Не кажем да ми је одавао или одаје круцијалне тајне реформације или своје ратне и законодавне планове, али је знао да у том деликатном часу, за трен, скине преда мном маску суверена и постане, недозвољено, само човек.

И ја сам додуше остарио, али се још носим са годинама и краљевском гузицом. Не знам шта бих друго радио.

Одолоо сам многобројним интригама, претњама, завидљивим подметачинама и шпијунирањима. Имао сам многе драгане, али се нисам оженио и немам потомке. Није ми жао. Све су жене помало вештице. Уверио сам се у то. Зна то и мој краљ, када је донео закон о прогањању вештица и велеиздаји не само на делу, већ и на речима. Бојим се да постајем сличан господару. Он воли да подвлачи разлику између племства и обичних поданика. Без поштеносг суђења су летеле главе за најмањи преступ. Чуо сам да су једну жену спалили као вештицу, јер се бринула о болесницима у некој изби. Није то смањило број лопова, варалица и преступника у краљевству. Хенри није много бринуо због тога. Знао је да га се народ плаши, воли и мрзи, као и сваког јаког суверена.

И сада ме нервира. Буди ме ноћу, а мојој костобољи не прија трчање по каменим, леденим одајама замка, али краљевска задњица зове.

Децембар је 1546, лета Господњег. Докле ћемо тако мој краљ и ја, видећемо. Не задуго,

по мојој процени. Куда ћемо, знамо. Он ће у историју, а ја? Можда се и ја у њу угурам, макар због свог племићког посла, или завршим на њеној ропотарници. Зима је језива.

Ранко

„Ранко, љуби те нана, ‘ајд’ још једном погледни је л’ су све кокоши у кочини, ђаво да их носи! Таман сам орибала сто и клупе, а и стазе су пометене. Сад ће они, само што нису.“

Ранко, дванаестогодишњи плавушан, лица посутог златним пегицама, једва дочека да послуша своју нану и побегне од предстојећег сусрета. Помисао да ће после ко зна колико времена поново видети оца задавала му је бол у желуцу и благу дрхтавицу ледених руку. Чуо је брујање аутомобила и звук сирене која изазва додан неспокој. На другој страни нана се силно обрдова.

„Стигли су, мили. Дедер отвори капију! Ранко!“ трчи нана сва уплахирана да дочека свог сина јединца и нову снаху.

„Добро ми дошли. Извол’те, извол’те.“

„Кад ће већ једном да прошире овај пут па да уђем као човек са колима у авлију, а не да на сред раскрснице остављам мерцедес ко одбачену мачку“.

„Пусти то, сине. Како си ми само леп!“ грли уплакана старица крупног, бркатог човека који се некако батрга из њеног грчевитог загрљаја.

„Шта ће Ружа да каже на ове изливе емоција које не приличе цивилизованом човеку. Добро, бре, Љубинка, остави то цмакање, видиш да сам се пресамитио од терета.“

„Ево Ранко ће припомоћи. Откад те нисам видеела синко. Зажелела се мати. Ааа, ево и моје снајке. Лепа ли је! Видим и благословена.“

„Ја сам Ружа. Мило ми је. Да уђемо, сва сам утрнула“, жали се пуначка црнка.

„Боже, где ли се деде то дете. Ранко, дош’о ти отац, дођи брзо!“ виче старица.

Уђоше у трошну кућу, блатару. Лево кухињица и собица, право ходник који је водио до друге две собице. Све минијатурно, сиротињски намештено, али чисто.

Гости се раскомише, нана се збрза око послужења. Не зна шта ће пре, да л’ скатко, да л’ кафу, да л’ ручак, да л’ да седне и гледа у њих. Од узбуђења све саме трице пита и сваки час их грли. Те како се тамо у Немачкој свет греје, те колико кошта кило парадајза, те какав је газда код ког раде и остало.

„Пусти те приче. Нигде није вода тако слатка као вода из нашег бунара. Види, бокал се замаглио. Спремила си, мати, све што волим. Једва чекам да се дохватим твоје гибанице.“

„Мамо, није да се хвалим, и моји су се баш показали. Прасетина је била слатка као шећер. Прсти ти се лепе. А тек торте!“

„Што нисте повели пријатеље, да се боље упознамо! Као дете, моји ме водили у твоје Трновче, ал’ да ме убијеш, не знам како је до тога дошло. Тамо су сви баш добри домаћини. Јако село, снајка.“

„Ааа, ево и мог сина! Како си само порастао. Што си се бре стисо? Приђи да се загрлимо к’о мушкарци! Да те упознам, ово ти је нова мајка. Упознајте се.“

„Мило ми је. Значи ти си Ранко. Лепо, лепо. Ускоро ћеш добити брата. Који си ти беше разред?“ слатким гласом везе Ружа.

„Лепи сте. Завршио сам шести. Тата, само да видиш моју књижицу“, заиграше очи дечаку и већ би да је донесе.

„Ако, покажи, покажи, душо! И ми имамо чиме да се похвалимо. Није што је мој, али је много добро дете.“

Син и снаја се значајно погледаше. Тек што баба ово изговори врати се мали и победоносно ставља ђачку књижицу на сто испред оца. Овај пали цигарету, срче кафу, пита Ружу да ли је понела новине и нехајно прелистава књижицу. Ранку се чинило да је била у очевим рукама неколико секунди.

„Извади бре, Ружо, поклоне. Заборавили смо начисто. Све петице, видим. Не у ту торбу, у ону плаву потражи. Шта си се смела“, говори Благоје жени и већ враћа књижицу сину.

Ранко црвени као булка. Више осећа него што види џемпер који му гурају у руке. До њега једва допиру речи.

„Де, пробај, дижи руке. Да видим како ти стоји. Ја сам бирала. Може и да се замени, ако ти је мали. Свиђа ти се?“

Ружа око њега облеће и тегли сиви џемпер, док мали стоји као аутомат. Нана ће прекорно:

„Како се каже, синко? Много је леп. Што сте се трошили на мене? Мени старој не треба ништа.“

Спуштене главе, једва чујно, Ранко изговара, хвала. Осећа нана да се спрема суза издајица да кане са образа детињег па га гура из кујне.

„Иди, дико моја, опери неки парадајз из баште за салату. Треба да се руча, само пожури. Пази на бунар. Нису све даске нешто здраве“ довикује за њим. „Спремила сам скромно, ал’ од срца.“

Очас посла, на столу се пушила супа.

„Само ви почните, мили моји. Не гледајте на нас. Ми смо то већ обавили. Ви долазите са пута. Гладни сте, уморни. Ти снајка, не стиди се, мораш да једеш за двоје. Ајд’, ајд’, лепи мој, пробај и ово парченце“, нуткала је стара сина.

Ружа је лизала прсте и опомињала мужа подсећајући га на притисак и вожњу:

„Која ти је то по реду чаша, Добривоје? Смањи мало! Мисли на свој притисак и вожњу. Не плаћају ми се казне. Немо’ да престрашиш Ранка са твоју луду вожњу.“

„Нема нигде да идете. Не пуштам вас. Мало и овде да боравите“ – престрашено ће Љубинка – „чек мало, шта рече, снајка, куд иде Ранко?“

„Доста је било. Водим га са собом, Љубинка“, кроз залагај ће син.

„Зашто, тек тако, одједном, а ја? Шта ћу ја сама?“

„Биће му боље у Немачкој. Шта ће у овој беди? Ни купатила, ни телефона. Ничега.

Тамо има да буде господин мајстор. То ти ја кажем.“

„Ако се ја питам, сину је место уз оца“, убази се снаја и налива вино у чашу.

„Ти се не питаш!“ – већ виче нана – „слушај ти синко, знаш кад ти је умрла прва жена, само си дошао оставио замотуљак и отишао. Ја сам Ранка однеговала од кило меса. Ниси ни питао за њега. Да л’ је гладан, жедан, здрав. Твој покојни отац је црнчио, а ја сам дреждала код лекара са малим. Једва га сачувасмо.“

„Шта хоћеш, писао сам, распитивао се, слао новац, понекад и долазио. Сама си га хтела“, скочио је Благоје и унео се мајци у лице.

Љутити гласови драгих, путовали су кроз крошње јабука и стизали до Ранка. Парадајз се необично црвенео у његовом крилу. Наслоњен на стабло, длановима је притистискао уши. Чврсто је склопио очи да заустави вртоглавицу.

„Мислиш да је то довољно? Ти си отишао, а он је моја утеха, моје дете. Сиротан мој. Ја сам му и мајка и баба. Мало пре ни да га похвалиш, ни да га пољубиш. Знаш ли да се он труди да буде најбољи у школи, да би тебе задивио. Срам те било. Оде дете уплакано у башту.“

„Да ли си ти нормална , жено? Чујеш ли себе? Ја сам му родитељ, а не ти. ‘Оћеш ти да га пакујеш или ја? Ајде Ружо!“

Трескање, ломљава и дрека су добиле на снази.

„Смирите се! Почеће свет да се скупља. Види како изгледате. После ћу ја да будем крива. Седите, да се договоримо као људи. Где ћеш сад нано?“ већ усплахирано смирује ситуацију млада.

Старица је избезумљено истрчала у другу просторију, али се брзо вратила носећи преко руке уже.

„Слушај ме, сине једини. Стара сам, можда и слуђена. Не морам ти ваљда причати да те волим. Ранка волим као очи моје. Ако ми га сада одузмеш, ја ћу се обесити и зато...“ глас јој се стишавао.

„Не трпим уцену!“ одреза син.

„Ви нисте нормални. У какву сам ја фамилију ушла. Дете ми се под срцем узнемирило. Остави тај коноп мамо. Види какво јој је лице. Благоје, шлогираће се. Пусти све! Види, дрхти. Благоје, Благоје, па и ти си помодрео“, сада већ панично, плачним гласом ће Ружа и прска водом из бокала мужа.

„Нека ти буде, мајко. Нећу никога да носим на души...“

„Где је Ранко?“ – изненада се трза нана и брише сузе – „идем да нађем моју душу. Ранко, Ранко!“

Благоје је нешто мрмљао себи у браду, а Ружа трпала ствари у торбу, када се чуо врисак. Истрчали су у двориште као на позорницу. Нана је лежала пресамићена крај бунара који је био покривен даскама, сада помереним, и дозивала унука. Јаукање, кукање и вриштање подсећало је на завијање вукова. Прве комшије су пуниле авлију.

Сан бившег кућног љубимца

И пре него што сам отворио очи, знао сам да се рађа један од обећавајућих дана који после хладне и досадне зиме сеју радост сваком живом створу што под капом небеском гмиже, лети, скаче или хода.

Извукао сам се из рупе дрвета, протегаво, стресао досадне буве са себе, лавље зевнуо, олизао крзнено одело, порадио на ставу и тако уређен, како то већ може бити градска луталица, ослушнуо зов свог благоутробја које је тражило да буде запослено.

Онај досадни смеђи вучјак, толико се прави важан да ми сецира нервни систем. Може он да предводи чопор на својој територији, а мене нек' не изазива. Ја сам индивидуалац, типичан доц, који уме и зубе да покаже када затреба.

Сећам се, није одувек било тако. Још осећам меки јастук у котларници, њушим млако млеко из чиније и сласне пилеће кошчице. Мој Јоца ме је краљевски третирао од када ме је као одбачено штене донео кући и плачом

размаженог деришта захтевао од својих да ме усвоје. Заклео се на „Буквару“ да ће ме мазити и пазити и звати Срећко. Његови су ме од почетка гледали с неповерењем.

„Шта ће нам ова буvara у дворишту?! Само фали да се дете разболи!“ – запомагала је његова мати.

Јоца је позвао своје другаре у помоћ. Бућнули су ме у неко старо корито, опрали, очешљали и нахранили. Био сам штене али сам брзо научио како себи удовољити.

Оглодао сам баштенску гарнитуру, направио хаос у цвећњаку, јурили су ме метлом коју сам касније страшно мрзео и сходно томе је раставио на саставне делове, али сам и поред свег неваљалства био под заштитом мог верног малог господара. Купио ми је Јоца и огрлицу са повоцем, што је на мени произвело кострешење длаке, а у мени дизање желуца, али сам за његову љубав пристао да глумим пристојну дресирану куцу. Додуше, недостајао ми је педигре, али сам то надоместио шармом неког називи мешанца. Дивили су се мојим клемпавим ушима, кудравој црној длаци и дугом лепезастом репу.

До сада бих вероватно скончао од досаде као кућни љубимац да породица није добила на поклон педигрираног, младунца

хаскија. Оно што су мени бранили, њему су дозвољавали. Спавао је у кући и био третиран као беба. Далеко од очију, далеко од срца. Брзометно су захладнели односи, што је извало мој бес, а ја сам сваким даном корак по корак био ближи капији, док се једног дана нисам нашао иштутиран на џаду. Врзмао сам се око те породице још мало, јер забога ја сам пас, а пси су верни. Када сам видео да од те работе нема ништа, окренуо сам се скитњи и окусио чари слободе. Не жалим се судбини. Ипак је тако најбоље за све. Нисам створен да живим у златном кавезу и кроз решетке кашичицом грабим сласт слободе. Између сигурности богатства и неизвесности слободе, изабрао сам тежу варијанту.

Ево ме сада, гледам којим градским смером ићи. Одлучио сам се за стомачну варијанту, што ће рећи кроз парк, па до пијаце и месаре.

Идем ја тако градом, не би ли налетео на предјело, када на једној клупи у парку, седе две младе жене, модерно обучене, а између њих колица са бебом. Једна од њих једе сендвич, рекао бих од шунке, а мени цуре бале. Врзмам се безазлено, а очи ми се заплеле на оном сендвичу. Успут их слушам. Бринета пуши, повремено дрмне колица и шишти:

„Више не могу да поднесем ону роспију. Она ће мени да попује и меша се у све. Па ја бре Гоцо ни рођеној мајци то не дозвољавам! Још вечерас има да кажем Банету – она или ја! Полудела сам сама међу маторцима. Још кад мали почне да кмечи, ја начисто пошизим.“

„Добро де, Зоро! Знаш да то из тебе проговара постпорођајна депресија. Дај баби унуче, па изађи мало, проведи се. Знаш да Бане мора(...)" – саветује је Гоца са сендвичем који полако нестаје у њеним устима.

„Шта мора, напаковао ми ово дете, па сада никад кући није. Те посао, те друштво те пецање. А ја?!“ – бесни Зора.

Ја већ крајње очајан седим испред њих и слажем слатко њушку.

„Еј, види, сладак овај цукац !" – и коначно ми Гоца баца мали залогај који ја гутам у лету.

„Ма шта те је спопало? Отерај смрдљивка! Ваљда треба неку буву да транспортујем кући?"

Дете почиње да плаче, а Зора ни мало дамски хистерише:

„Марш одатле стрвино. Кад потегнем камен..."

Наравно да сам се пристојно удаљио подвијена репа, не дочекавши крај претње. До мене допире промукли мушки глас:

„Душо, намој да си таква. Нисам те ја испалио синоћ, него они моји другови ме киднаповали у кладоницу. Као, зарадићемо кинту.“

„Пусти ме!“ – отима се девојка – „Зашто ме ниси звао? Кога ти лажеш? Мислиш да сам ја као друге девојке?“

„Ма не. Не гњави, знаш да си за мене посебна! Уосталом нисам имао кредит. Дај, не бежи! Да ти кажем нешто. Много ми се допадаш. Тако си кул“! – већ шапуће, спуштајући усне на њен врат.

Овде нема хлеба за мене, мислим и трчим даље њушећи земљу посуту натрулим лишћем и отпацама нехајних двоножаца који не маре за природу. Излећем на стазу, прикован свим чулима за заносну жуту кују. Не примећујем да ми се опасно приближава дечак који стојећи вози бициклу и бесомучно се дере: „Смрт луталицама!“

Једва спасавам живу главу. На изласку из парка снимам двојицу пензионера који, заваљени на клупи, траже замућеним погледом све оно што им може отерати чамотињу. Између њих шаховска табла са поређаним фигурама.

„Е мој Мирко, убиће ме овај мој шећер. Ноћас од ногу ока нисам склопио. Када изгу-

биш здравље, ниси за живот. Боље да те нема“ – вајка се седа старина шеретски накривљеног шешира.

„Живот је сваком мио, ма какав био. Ћути, не кукај! Шта ја да кажем? Види у шта сам се претворио – кифлу! Требало би да одем у бању. Питам се како и од чега. Од оне цркавице коју примам не могу да издвојим ни за честиту храну и лекове, а камоли за нешто друго. Него, јуначе Марко, да те видим сад! Дедер, делијо, повуци потез и не отежи“ – каже Мирко и вуче топ на поље А₄. Кибицери опколили клупу и значајно дижу обрве, чешу се, намигују, накашљавају и подгуркују.

На мене нико не обраћа пажњу и ја мирно настављам да јездим низ разроване бетонске стазе до најопаснијег места, што пешачки прелаз зову. Тутње аутомобили, успут ширећи ужасан смрад издувних гасова. Гледам како да претрчим улицу, да ми неко точкасто чудовиште не пребије шапе или пробурази стомак. Шлепам се уз старицу која тешким артритичним ходом мили преко зебре. Невољно успоравају, трубе сирене, шкрипе кочнице, грче се нервозна лица возача у ружне гримасе које као да говоре исто: „Хајде баба мрдај! Журим, немам цео дан за дангубу.“

После још једне, успешно савладане, преке, провлачим се као змија поред мноштва ногу и утрчавам у пијацу. Прави мали рај. Вичу продавци и накупци нудећи свој еспап, ценкају се купци и јадају над празним новчаником, али има и парајлија који одважно, да види свет, не питајући пошто, у најлон кесе гурају јабуке, кромпир, салате и остали зелениш, од чега се лично ја ужасавам.

„Живораде, оне трешње што сам купила прошли пут су биле пуне црва! Пола сам бацила, а екстра што си закинуо на мери.“

„Госпа Јуло нисам закид’о, очију ми! Здраво је да трешње имају црве. Кишна је година. Хајде, молим те, намам ја ренгел за трешње.“

„Ја сам ти стална муштерија, мог’о би мало да спустиш цену.“

Код следеће тезге слична ситуација:

„Не морате да ми испретурате целу кутију због једне главице салате. Ваљда видите да су све исте.“

„Врага исте. Знам ја вас накупце, горе гладац, а доле жадац. Канда је мало је спарушена. А кажеш путерка?“

Чујем и овакав диван:

„Не испуштај новчаник из руке. Мени су прошле недеље украли мангупи, срећом по-

лупразан буђелар. Украли би и јаје испод кошке. Није ти ово Немачка.“

„Боже, Боже, Симо, како се овде искварио свет... Код нас, тамо, све је шен, можеш да лижеш улице, а не као овде, код вас. Све ти је то заостало, бедно и прљаво. Да плачеш!“

„Па кад је тако, што си уопште и долазила?“

„Јок, најбоље је да мене не видиш, а паре видиш! И то ми је хвала! Ех, што твој може да те уједе, к’о нико!“

То није разлог да се не дивим богатству оног што природа нуди. За други део понуде заслужан је људски род. Пијаца је животна галерија лица и ситуација. Старо, младо, мушко, женско, лепо, ружно, тихо и бучно, добро и зло се слива у један уток. Продаје се и купује, часно и нечасно мери и плаћа. У пролазу видим и чујем све и свашта. Брзе исповеди, тужбалице, хвалисања, лажна заклињања, поткрадања, преваре, моралисање, цицијашлук и расипање.

Тако распредају две сељанке које продају сир и које за тренутак заборављају где се налазе:

„Чу ли ,сејо слатка, за Милетову Божицу? Побеже од куће и удаде се за ону барабу. Ко би реко? Онако добро дете.“

„Ију! Бог да те сачува! Па она је још дете, колико знам. Што напусти школу јадна, сад ће се мучи к’о и ми. Баш ме изненади. Сад ово чух од тебе. А и где да чујем кад сам спремала славу. Онолики гости, на нос ми изишли. Да није девојче носеће? Види ово куче! Да му ба-цим малко сира чисто ради урока?“

„Није, у томе је и виц. Ко зна? Какав урок? Шутни ту џукелу, ако је виде у нашој близини, ни једна госпођа неће ни прићи кови са сиром. Ионако извољевају. Те им преслан, те кисео, те неслан, те брз, те стар. А како само зановетају око хигијене. Неке дођу само да се цабе наједу. Пази, иде једна. Види каква дунда!“

Некако сам се искобељао из млечног дела тржнице и доспео до дела у коме се продаје риба. Код нас то раде по примитивном моделу – „док нас не отера санитарна инспекција“. Рибље породице се преселе из реке у аласке мреже, да би се касније сунчале на сувом, у уредно поређаним гајбицама, излажући своја витка тела погледима рибољубаца. Неколико одвратних мачкетина се отима око бачене рибе, али сам ја ту да направим ред. Смеју се докони аласи овој, њима симпатичној, играрији, док се не зауставе први прави купци који закупе њихову пажњу.

Вешто заобилазим опасна места и провла-
чим се до излаза, чудећи се успут шта све људи
не продају и купују, што искористи продавац
метли, те ме из чисте злобе одмери истом. На
опште весеље засквичах и дадох шапама ве-
тар уз досетке бадавација типа:

„Уби га Мито! Одговараћеш као за чове-
ка.“

Где ће један унесрећен пас да тражи уте-
ху него на задњим вратима месаре, ван круга.
Иза овог, мени драгог, објекта стоје контејнери
око које влада општа отимачина. Тужно,
али истинито. Пси, мачке, људи и глодари
рашчићавају оно што модеран човек зове се-
кундарни отпад. Свашта се ту може наћи. Не
знам зашто ови људи кукају када су они пуни
бачене хране. Како сам у међувремену порас-
тао и претворио се у праву псећу грдосију,
није ми било тешко да разјурим оне офуцане
мачке и слабашне џукеле. Теже је ишло са од-
баченим људима, али смо то прећутно дели-
ли. Неком картони, неке кости, неке ми-
шеви, неке парче буђавог хлеба, а неке
богами и одбачена конзерва.

Данас ми се посрећило те нађох кошчури-
ну. Зграбих је и сада већ меркам место где бих
је у миру скрцкао. Данас ми се нешто не рве са

конкуренцијом. Поглед ми се прикова за оцак из кога пурња густ црни дим. То је пустара, што електрана зову. Ваздух смрди на покварена јаја. Џабе комуналци перу улице и жене прозоре када ти се све то запрашњави очас посла.

Из кафића поред кога пролазим трешти музика као да је вече. Седе прве муштерије, са обавезним сунчаним наочарима иза којих крију поглед што шара којекуда и пластичном кашичицом у устима коју зубима мељу као ја коску. Ваљда да покажу својој врсти како су они јаки и важни чиниоци. Разумем их у потпуности јер то исто и ја радим. Када боље погледам, људи и пси имају много тога заједничког. Добро, де, они мисле да се ми не смејемо и не размишљамо, а ми мислимо да су они мање људи, а више работи којима псећа верност шкоди.

Између столова се шуња просјакиња и вреба милосрдно срце, док на углу, испред фризераја, две жене нагваждају:

„Када ће плата? Да не касни овај месец?“

„Ма знаш већ, код нас, надам се нема омашке. И ја је чекам као озебло сунце. Дужна сам и ружна на све стране.“

„Знаш ли најноновији трач?“

„Причај! У уво сам се претворила. Шта је овога пута? Крађа, туча, олајавање, подметачина, штета или швалерација?“

„Ово последње! Знаш ону плаву, суву из моје канцеларије? Ону разведену?“

„Знам! Деца нам иду у исти разред, ми смо школске.“

„Е та Тина се дохватила главног па је сада она главна. Кроји капу свима. Уздигла се као краљица!“

„Видим на њој нови комплет и свежу фризуру, па се све питам одакле јој Боже толики новац.“

„Кад рече фризура, идеш ли код ове фризерке?“

„Ни у сну! Та ме је једном тако унаказила да су ми се сви смејали. Ја идем код Зоране. Мени је супер.“

„Ок. Журим. Видимо се сутра. Здраво“ – тако се растадоше жене, а у сусрет ми долази дете које у једној руци држи лопту, а у другој чоколаду.

Дете застало, чуди се мојој кости, одломило комадић црног задовољства и пажљиво ставља испред мене као да сервира брату свом:

„Једи куцо, сигурно си гладна! Остави коску за после.“

Ја пристојно седнем, испустим драгоценост из чељусту, на пречац преплављен топлином, оњушим и лизнем – свиђа ми се и чоколада и малац. Све би било у реду да из цвећаре не излеће отац који вербалном рафалном палбом навали на малишана:

„Види како си мусав! Срам те било! Данас је мами рођендан, а ти тако! Има у несвест да падне када те види. Куд ћеш такав? Да нас срамотиш, је л’?“

„Али...“ – муца мали.

„Ћути! Ја говорим! Чекај ту, док унутра завршим, па идемо да купимо остало са списка. Још нешто, чоколаду си добио ти, а не тај псећи бескућник. Да га ни случајно ниси мазио! Најопаснији су када имају коску, тада уједају!“ – вели горопадни тата.

Боље да одем сам, него да ме терају. Видеће они, мислим ја, шта је псеће достојанство. Грабим своју драгоценост и високо подигнутог репа напуштам „веселу“ породицу.

Поглед ми удара на зграду Дома здравља, додуше ја бих га пре назвао Дом болести. Управо двојица воде под руку згрбљеног старца који на иловачу мирише. Унутра влада гужва, нервоза и забринутост коју невоља носи. Окретох главу на другу страну, мислим,

почастићу себе веселијим и кориснијим призором.

На другој страни, шћурила се између зграда заборављена полуразрушена шупа. Можда је овде згодно да на миру ручам. Та помоисао ме тера да убрзам ход, скупим храброст и претрчим улицу. Тротоаром пролазе ретки пролазници, нико не скреће поглед, замишљено ходају, изгледа да на леђима носе претешко животно бреме коме нису дорасли.

Туга успава инстикте те неопрезно уђох у тестаству тмину мемљиве рушевине. У углу омирисах и једва назрех хрпу нечега. Испустих коску и радознало приђох да оњушим ствар. Наслоњена на дрвену греду лежи млада девојка, једна од оних која у нормалним околностима својим вриштећим изгледом никога не оставља равнодушног. Овога пута силне нитне на јакни, закрпе на фармеркама, ђинђуве и шарена коса, падају у засенак пред њеним јадним бесвесним изгледом. Бело лице убрљано шминком личи на маску. Поред ње хероински прибор који мени ужасно смрди, горе него ја другима. Једна суза више, једна мрља на савести више, један тријумф Мефиста више, један живот више бачен на сметлиште порока.

Сапатнички лижем несрећници ледено орошено чело када осетих њену руку која ме млитаво додирну по врату. Поскочи ми срце у радосном ритму поново рођеног, те се вратих мојој првобитној намери. Док сам сласно крцкао коску, болно се грчило тело новостечене посестрима. До мене се пробијао пискав ехо:

„Срећко, Срећко, пробуди се!“ – дрмуса ме неко. Свест одбија послушност.

„Побогу, сто пута сам ти рекла да увече не једеш јаку храну. Колико си само вина попио? Буди се, чујеш ли ме! Немој да ме плашиш!“ – сада већ хистерично и нимало нежно ме вуче она.

„Мммм“ – мумлам, отварајући коначно очне капке.

Видим забринуто лице жене. Пипам се. Гле, ја сам човек! Добродошао кући, велим себи самом. Познати зидови спаваће собе, лице моје жене, наш брачни кревет, зора која се пробија кроз тешке драпери.

„Добро, бре, Јованка, живог ме искида. Не брини, ниси ти те среће. Молим те, додај ми воду“ – чујем себе како једва обликујем реченице кроз стиснуто грло док ми Јованка пружа чашу бљутаве воде са натказне.

„Сви сте исти. Облапорни, себични, по-кварени и лењи. Мушке свиње! Од тебе не могу ни ока да склопим. Целу ноћ, хрчеш, шкргућеш зубима, бацакаш се по кревету и нешто мумлаш. Ужас!“ – гуђа она. Тешко уздишем, спремајући се за добро знану тираду.

„Сутра да пораниш како знаш и да ми са пијаце донесеш Митине кајсије. Не могу све сама! Место да лочеш са таквима као што си ти, има да мешаш пекмез, па да видиш како је цео дан крај шпорета.“

„Када сам ти нешто одбио Јоко“ – невешто се браним.

„Знам, само што морам да ти понављам све сто пута. Гори си од детета. И завесе да ми скинеш. Треба врат да поломим на оним мердевинама. Какав си мушкарац, пустио би ме да се сама мучим.“

У покушају да прекинем даље добро зна-но кљуцање, окрећем се на другу страну кревета. Боже, па ја јесам на јави кућни љубимац, севну ми мисао. Када боље размислим гори од псећег живота је само овај мој, људски. Додуше, није мала ствар, још нисам луталица. Сутрадан сам, натоварен кајсијама, уредно ходио пијачним стазама мог сна, док се случајно не очешах о црног пса, који ми, како ми се учини, лукаво намигну.

Људи сенке

Мушкарац и жена стоје загледани у густу прашуму усред сремске равнице и гледају у врх крста. Он се назире иза свог тог растиња које прети да загуши храм.

„Персо моја, тешко је ово!“ – врти главом старији човек – „да ли ћемо имати снаге за тако нешто?“

„Даће Бог, Ђоко, видећеш. Велики је Бог“ – рече Перса некако уверено као да већ гледа у свршен посао.

Погледаше се са разумевањем супружника са дугогодишњим стажом једења истог хлеба, прекрстише се и кретоше у љуту битку ослобађања немани око себе и у себи кроз тежак рад који су себи као призив наметнули. Добили су благослов од владике и у миру прионули на посао.

Сваки дан су шеснаест километара од куће до светиње и опет шеснаест километара од светиње до куће, по мрклом мраку, прелазили бициклима, да би што више радили и

урадили. А радили су невероватно много са пуно снаге и љубави, са песмом на уснама, песмом која је славила Свевишњег.

Крчили су високо шибље, секли полутрула стабла и садили нове саднице воћака. Чистили рит од трске и рогоза, косили високу траву, копали и садили виноград. Сваки нови посао започињали су кратком молитвом. Навикли на тежак рад и жуљеве на рукама, на зној са лица који је цурио у потоцима, на бол у крстима, на жеђ и глад, наилазили су на искушења али уз челичну вољу и љубав налазили су снагу у вери. Са сваким новим искрченим парчетом земље они су се радовали као мала деца. Бивали су ближе светињи. Када су мислили да искушење прелази њихове снаге и да их Бог напушта, добили су стари комби и неколико јагањаца. Претворили су возило у нужни смешај за себе и животиње. Са великом љубављу, Персида је изводила јагањце на испашу, а они, мили и умиљати, брзо су расли.

Преломни моменат је настао када је следеће године, уочи Ђурђевдана, Ђорђе почео да чисти запуштени, заборављени извор, са кога се по предању слепи младић Марко умιο и прогледао. И гле чуда, после неколико силазака у дубину од два-три метара, потек-

ла је бистра вода. Што је више чистио, вода је постајала све чистија, хладнија и укуснија, као горски извор. Ти дивни људи схватили су тога дана да су на пола пута од циља. Добили су потврду да су људи са задатком и задатом мисијом.

Није увек било тако. Ђорђе је у младости био безбожник нахраћен греховима. Нису га се много тицала Божја посла, имао је он доста својих брига. Није био чак ни крштен, те му је кафана била милија од цркве. Једнога дана, у време великог празника – Светог Илије, звоне црквена звона у селу, народ лепо обучен се окупља у порти, ту су и тамбураши, атмосфера свечана.

„Хајд’ и ја тамо да се нађем. Можда који полић ракије окваси суво грло“ – мисли Ђока.

Народ већ ушао, стоји смерно, служба почела. Ђорђе стоји неодлучан на вратима цркве и осети као да га нека сила гурну унутра. Скупио се, наслонио се уз сам црквени хладан зид, осећа мирис тамњана који му штипа ноздрве, чује појање хора и свештеника, види фреске. Одједанпут све поче да се врти око њега као на рингишпилу, а у ушима настаде таква зука као да је неко ослободио све пчеле из његових кошница. Хладан зној га обли,

дрхтавица протресе тело и наста после неког бљеска мук. Пред његовим очима израста грандиозна фигура човека са брадом који га умилно и благо гледа како га нико никада није погледао, па ни рођена мати. Свети Илија, јер то беше он, окупан светлошћу прошири свој светлосни радијус који захвати и Ђорђа који осети неки сладак небески мир и блаженство душе као никада дотле. Грч у грудима, сузе које се котрљају из очних јабучица низ избраздано лице шибано ветром пустаре. Махинално човек клече и прсти му се савише у три прста који кретоше ка челу, стомаку, десној и левој страни груди, по први пут чинећи крст, а светац се још једном дискретно насмеши, климну главом и истопи као грудва снега. Крај литургије Ђорђе је дочекао као у бунилу, ни сам није знао како је изашао из цркве, али му је јасно било шта даље ваља чинити.

Од тада окреће други лист, исповеда се, пости, крсти и улази у свет посвећених хришћана. И његова жена крете тим путем. Снажан позив и руку водиљу осетише у свом срцу која их позва на искушенички духовни пут. Није им баш био видљив крај тога пута иако су од тада свој живот посветили помагању људи и задужбина. Знали су

да имају милост, знали су да сеју добро, знали су да им је тешко и лепо, знали су да су ту по Божјој замисли, али они су хтели да пруже већи дар човеку и небу.

Сада када се напише воде са Марковог извора и када се вест рашчу по крају, добише одговор. Убрзо дођоше и мајстори да обнове и рестаурирају цркву, до које је сада пут био слободан. Црквица је била у очајном стању, сазидана далеке 1886. године и посвећена апостолу Марку, препуштена зубу времена. На радост и изненађење, на једном зиду нађоше урезано име Персида, што Персу посебно узбуди и још више ојача у вери.

Мајстори су се смењивали, али брачни другови се нису мицали са овога места неуморно улепшавајући крајолик. Мајстори им саградише скромну кућицу да се више не муче у комбију са животињама, иако они то нису тражили.

Брзо се рашчу вест, народ поче масовније да долази тражећи спасење и утеху. Сваком су Перса и Ђока призивали Бога, нудили реч утехе или пружали помоћ. Место назваше Водице, млади и вредни људи повезаше песму и игру, мудру реч и младост око ове лековите воде и светиње која ће по одлуци владике ускоро прерасти у женски манастир.

На ово место долазе многе умне и познате главе да увеличају Марков дан. После поседају, разговарају, запевају, смеше се. Персида и Ђорђе бдију око цркве као око детета, да неко нешто не поквари, да се трава не угази, да се цвеће не поломи. Точе воду мештанима са извора, служе госте са трпезе. Тихо, ненаметљиво, благо. Никада не изоварају речи „ја сам“ или „ми смо“, седају после свих, ако уопште седну на зачеље трпезе, узму коју мрвицу хране или који гутљај сока. Људи сенке. Ту су, а нико их не примећује. Лица су им некако блажена, душе испуњене човекољубљем и Богољубљем.

Каже Персида, саветује је владика, а и њена је жеља да се замонаши и остане овде где непрегледна равница на море личи, где мириси са Фрушке горе благосиљају још један манастир, где Бог богате земаљске дарове даје својим љубљеним кћерима и синовима који на босиљак миришу. И они му узвраћају. Мирни, весели, благи, помало успорени, али богобојажљиви. И још Персида вели да нико човека не може да утешити и воли као сам Бог.

А њен верни Ђока вратиће се кући и настојаће да из световног угла заслужи место у небеском царству.

Личи на бајку, а није бајка. Гледам у богату разгранату крошњу тополе на чијим гранама плешу нежним плесом лиске и заједно шуме прелепу песму о чврстој вери, о посвећењу, о давању, жртви, надању и скромности. Срећна сам. Постоје оазе среће, постоје велики-мали људи у телу паора, у телу радника у телу детета, у телу песника. Та сила одолеће црној надлазећој олуји зла која гута свако добро, јер се грчевито држе једном руком за брата свог, а другом за Бога кога славе свим срцем. Све је могуће. И рај и анђели на земљи. Људи сенке су ту, тик уз мене.

Случај

„Пусти ме! Чујеш ли, пусти ме! Само да провирим, нећу те увалити у невоље!“ – урла Дете.

„Теби се не може веровати. Превише си радознало и несташно дериште. Гураш нос у све и свашта, играш се људима. Боље би ти било да се сакријеш у најудаљенији кутак. Већ видим, направитићеш неку штету“ – пишти Злоћко.

„Нашао је к’о да му придикује. Ти и твоја фамилија сте запосели добар део душе овог несрећника. И опет се дуриш. Гледам вас како без имало задршке удружено сејете раздор. Оне твоје сестре, Лаж, Сујета и Злоба, су незасите але! Када сте се услелили били сте лепо обучени и дотерани, а види сада, скоро голи.“

„Не будали, слатка Врлино. Види само како си се усукала. Да није мене и мојих, не би ти ни била примећена, а ово јадно тело би се у прах претворило. Ја сам тај који се бори за опстанак, који гура цео механизам на-

пред. Пелцујем отров који је делотворнији од најефикаснијег лека.“

„Тишина!“ – грмну Храброст – „Хоћете да пробудите Савест? Онда тешко нама. Мислите да сте снажни, а нико да помогне овом болеснику. Морамо се борити. Шта ћемо ако изгубимо станиште? Дојадиле су ми сталне сеобе.“

„Ова душа је напукла. Прокишњава. Слива се неко црnilo и пада баш по мени. Види какав сам.“ – тихо ће Таленат.

„Где ти је снага, она чувена снага коју си сркао из мог и Врлининог пехара? Мени је остао још који гутљај. Изволи, искапи!“ брецну се Храброст.

„Хвала! Не осећам жеђ. Гушим се у смраду безнађа. Скоро сам полумртав.“

„Килавко!“ – подругљиво ће Злоћко – „мислиш да те цене, да ће те тетошити? Твоје дарове треба дубоко закопати. Да не сметаш.“

Дете поиграва око њих:

„Досадни сте. Ја хоћу да се играм и тачка. Слушајте, смислио сам нову игру! Тркаћемо се кроз лавиринт ове душе. Победник је онај ко отвори више врата и први стигне на трг. У срце, право.“

„Фуј! Као руља. Али ко да одоли милом

Детету?“ закључи Врлина. „Ја сам заборавила ко иза којих врата живи.“

„Чије је и какво Дете, још ћемо видети,“ цеди Лаж.

И тако ти се они распршише као вредне пчелице по ливади и отвараше сва врата на која наиђоше, без куцања, не марећи што буде остале успаване станаре који се прикључише овој игри. Сударали су се у полумраку старица Мудрост и невеста Глупост, храмала је Лењост, трљала очи Гордост, а зелена Јарост је оштро протествовала; Стид се крила иза сенке Милости, Блуд је чило потрчала да што пре стигне на трг.

Ко се докопао трга, углас сви викаше: „Ја сам први, ја сам први!“

„Не брзајте. Игра није готова! Нисте испоштовали правило игре. Нисмо сва врата отворили“ – вришти Дете.

„Шта је ово“ – осврће се Мудрост – „не сећам се да смо овако скоро зборовали.“

„А ја? Заборавили сте на мене?“ – трчећи ка тргу дахће Добрица.

„Нисмо много ни погрешили. Сав си се излизао, смањιο и убледео. Од чега се храниш? Само што не скапаш!“ – кочопери се Злоба.

„Реци нам Дете, зашто си нас ускомешао?“
– тек ће ти благо Милост – „можда некое
треба помоћ?“

„Не засмејавај ме. Добро да си се пробу-
дила. Брод тоне, а ти нудиш сламку спаса. Ви-
диш да те пљују.“ – смеје се Охолост.

„Ко ме пљује?“

„Већина! И не само тебе. Исмевају Му-
дрост, ругају се Врлини. Храброст и Част пре-
зиру. Добро да је Истина ишчезла да не гледа
ово.“

„Која већина? Ти си Злоћко прави злица!
Какве користи од тебе? Непозван си прова-
лио у ову душу, нас узнемираваш, неред сејеш!
Упрљао си извор хармоније и склада! Није ти
доста јаука, крви и суза, није ти доста распа-
лих тела и душа? Хтео би и ову да придодаш
гомили? Е, не дам!“ – јекну Врлина

„Пустите мене. Ја хоћу да одговорим. Мис-
лиш да си светица, да само добро дарујеш? Е
па није тако! У твоје име је више непочинста-
ва учињено него што је Злоћко стигао да по-
ради. Ти си само леп прекривач испод којег
људи гурају своју прљавштину“ – задовољно
ће Гнев.

„Ију!“ – цикну Врлина.

У тај час, међу њих, проструја лахор. И
пре него се појавила, знали су да иза њих, у

свој светлосној раскоши, стоји Љубав. Несвесно су се размакли да може проћи кроз шпалир. Она се само благо осмехивала, док су остали жудно удисали њен опојни мирис. Злоћко, Лаж, Гнев и Злоба су копнели као снег на зубатом Сунцу.

„Чујте и почујте, станари душе ове!“ – разлегао се тих, али јасан и необично снажан глас.

„То је Савест, то је Савест“ – жаморили су сви станари душе.

„Тишина! Неки су овде од самог почетка, неки су се недавно уселили. Искористили сте тренутак моје успаваности да се свађате и изазовете пометњу. Заслужили сте казну. Кривци ће бити протерани. За то ћу се лично постарати. Очекујемо госта. Он је пред вратима! Увешће ред, поразговарати појединачно са сваким од вас. Ова ће душа бити поведена на пут исцелења.“

„Како ће се снаћи тако изгланцана душа када је окруже вукови?“ – смеуљио се сићушни Злоћко – „Измучена си ти, Савести моја. Мислиш да ће ту бити од користи Љубав, Врлина, Милост или Част. Признајем можда мало Храброст и Мудрост, али остали...? Напољу бесни невреме. Силе попут мене владају. Овде смо закржљали и притајени, а тек да нас ви-

диш слободне! Титани пуштени из Ада крстаре светом и косе неспремне! Боље је придружити им се, утопити, притајити, променити боје као камелеон, савити се као врба.“

„Не! Борићемо се! Једна спасена душа светли у мраку као светионик и прелеће границе васионе. Доћи ће и друге. Засветлећемо! Опет ћемо бити јаки и леви. Наредујем – слуге мрака – напустите нас! Што је човеку немогуће(...)“ већ је запенила Мудрост.

„Добро и зло су у спрези к’о прст и нокат. Не могу слуге без господара и обрнуто“ – јогуни се Злоба – „човек је слаб и несавршен. Многе непознате силе се боре у њему. Још ћемо се ми носити.“

„Човек је створен по Његовом облику и његову природу носи. Он је јагње светлости. Зато, силе мрака напустите ово тело!“ – уз ове безгласне речи, славобитно уђе Гласник и унесе крст .

„Видите само како пацијент бистро гледа и добро реагује. У медицини се чуда дешавају. Нарочито у психијатрији. Јуче сам мислио да је младић изгубљен. Данас се вратио. Колега, ова нова терапија коју сам му преписао је дала одличне резултате.“

„Мислите да сте ви узрок напретка, докторе Симићу?

Сунце

Драга Марија,

Наши сусрети су ретки, али увек тако обострано пријатни и плодносни, какви и треба да буду између другарица које су делиле хлеб детињства.

Знамо готово све једна о другој, но ипак има скритих места, рупа и меандара у нашим животима које брижљиво не посећујемо бојећи се истине. Често ми са трукком ироније указујеш на то да сам закопчана личност. Ти си све оно што ја нисам. Наш последњи разговор ме је навео на неке давно заборављене стазе, изазвао је навалу потиснутих емоција и вратио ме сазнајно бременитијом у садашњост. Хвала ти! Престала сам да се плашим чупаваца из кутије.

Обећала сам да ћу ти одговорити на постављено питање, да нећу по обичају изврдавати. Заузврат си ми обећала да бирам време и начин. Ово је мој начин! Само имај стпљења да прочиташ ово необично писмо до

краја. Вероватно ћеш се изненадити. Можда и нећеш, јер ја сам ипак убога песникиња, а ти виђени психолог.

Догађај о коме ћу ти писати је смештен у време мог студирања. Место је наравно место где се укрштају скоро сви путеви нашег високог образовања. Главни јунак сам ја, Светлана Новаковић. Ти си у то време, моја Марија, већ увелико удисала бечки, а ја београдски смог.

Моји снови су се распршили као мехур од сапунице у судару са стварношћу, а снага је копнела под врелином отуђености. Нешто није штимало у односу између мене и вољеног града. Личили смо на љубавнике који не могу једно без другог, а заједно функционишу као пар лудака.

Силно сам желела да успем у својој намери освајања највиших, не само образовних, већ, нескромно, и научних врхова. Сећаш се како смо сањале узвишене снове о бољем, даљем и већем, како то само младост може. Наравно чиста срца, у њима смо увек ми биле те лучоноше. Тако натоварена амбицијама, заборавила сам да завири у пртљаг предзнања, моћи и самопоуздања, да пребројим ситниш у новчанику, да избришем сиротињу са лица,

да оставим ућебане џемпере и расењене фармерке, да излечим преосетљивост и рањивост помешану са урођеном меланхолијом. Те ситнице, несрећно помешано са породичном несрећом дале су лош резултат.

Као осведочени слабић, бежала сам од све бројнијих проблема, кријући се час у самоћу, час у гомилу, где сам се осећала још усамљеније. Досађивала сам малобројним колегама са којима сам се зближила својим јадиковкама. Покушавали су да ми помогну како су знали и умели, али ово је била сурова трка у којој су сви превасходно водили рачуна о сопственом пролазном времену.

Да чудо буде веће, интересантни момци су се врзали око мене привучени не мојом лепотом и шармом, већ како су наивно мислили, мистеријом осаме. Врло брзо би прокљували да имају посла са испразном и изгубљеном душом, неспособном да оствари озбиљну везу, после чега би брзо окретали леђа. Равнодушно сам слегала раменима. Ни због једног ми није задрхтало срце. Открила сам да је то још једно мрачно место у коме ћу паковати своје фрустрације и јауке. С једне стране сам жарко прижељкивала и сањала љубав, а са друге сам се плашила и бежала.

Покушавала сам да се борим, није да ни-сам! После низа сељакања, коначно сам се тешком муком докопала стана који ми је одговарао. Газдарица је била необично блага и племенита Пречанка. Није била као остале станодавке, прека и ситничава. Не! Под свој кров примала је само студенткиње. Студенте, из мени непознатог разлога, није подносила. Напамет сам знала њен животопис. Умела је да буде заморна, некада и досадна са увек истим причама, али ја сам је стрпљиво слушала, правећи се да сам заинтересована. Говорила је да се јој није толико стало до новца колико до друштва. У суштини, плашила се да умре сама и заборављена. Чудно како сам заволе-ла ту слатку старицу која је личила на добру вилу залуталу из бајке. А и она мене, морам признати.

Помислила сам да ће ми коначно кренути. Како сам стицајем околности у соби намењеној за две студенткиње, остала сама, могла сам да организујем време и простор за учење по свом нахођењу. Није ишло. Преместила сам се у библиотеку, ношена мишљу да ће ми радна атмосфера помоћи. Ни тамо ме није држало место. Хватала сам себе како са завишћу завирујем у повијене главе које пре-

дано и занесено упијају знање, а касније на паузи уз цигарету, весело ћеретају о испитима и професорима. Силила сам себе да бескорисно буљим у књиге, куповала необичне свеске не би ли себе осоколила на прегалаштво. Било је дана када сам примењивала другу тактику – кажњавала се глађу, награђивала се позоришним представама, одлазила код успешних колега да скупа учимо, али све је то давало јалов резултат.

Све дубље сам тонула у неко лепљиво блато ужаса и таме. Усред испитног рока бесциљно сам лутала улицама, апатично зурила у излоге, а сетно у децу која се играју у парку. Сузама сам све чешће испирала очи. Сан ми је био испрекидан кошмарима и патњама. Уместо да једем храну, јела сам себе. Одећа је висила на мени.

Ни данас се не сећам у ком тренутку је мишао прерасла у одлуку. Можда су то биле ноћи када сам кроз танке завесе, заштићена тамом посматрала силуете иза исто тако танких завеса на прозорима околних вишеспратница. Метропола је суседима давала осећај слободе, а висина и заптивеност станова стварали су привид недодирљивости. Могла сам несметано да се играм њиховим судбинама виртуел-

но их премештајући и мешајући, као што сам некада премештала лутке из кутије у кутију. Било је дана када су ми осветљени прозори личили на велику позоришну сцену на коју сам и сама ступала, покушавајући да опипам мекоћу туђе среће. У туђој руци јабука је већа као и сопствена јад.

Елем, те јунске ноћи, зидни сат у ходнику је божанствено откуцао једанаест пута. Сећам се као данас. Ослушкујем када ћу чути препознатљиве звуке перача улица. Стари трамвај је већ одавно тешко одгегао свој последњи дневни круг. Бешумно сам отворила орман да прегледам да ли је оно мало гардеробе уредно спаковано. Једине ципеле сам дан раније изгланцала колико сам могла и у њих ставила новине, стајале су на свом месту. На сточићу су биле уредно наслангане књиге од којих две нису биле моје.

„Видеће печат. Ваљда нису толико глупи. Да ли да ипак оставим цедуљу? У ову, морам. Како ће знати да је врате Марини?“ – и на парчету папира, који после стављам између корица књиге, мирним и сигурним рукописом записујем име и презиме власника.

На тренутак сам застала, размишљајући да ли се нешто може изменити, поправи-

ти или одложити. Одмахнула сам главом. У души је владао мир. Најтеже је прошло.

„Окупала сам се, обукла сам чисто рубље и одећу. Нисам вечерала, што је добро“ – а онда сам нагло прекинула набрајање – „какав сам ја сметењак, па нисам опрала зубе.“

У чарапама, на врховима прстију, као лопов, пришла сам вратима купатила и напипала прекидач. Заслепљено, жмиркајући вадим пасту и четкицу из чаше, кријући се од огледала. Не успевам. У мене гледа туђе лице, бледо, готово бело, и испијено. Истакнуте јагодичне кости, високо чело, слаба смеђа коса чешљана позади, танке усне и шиљат нос су склапале не тако привлачну целину. Два прореза изнад модрих подочњака а испод ишчупаних обрва се зову моје очи. Хладан и празан поглед је извирао из њих.

На брзину обављам прање, уживајући у укусу пасте коју сам волела. Уредно све остављам и скоро бешумно отварам и затварам врата за собом. Изванредан слух је никада није напуштао:

„Цецо, кћери, да ли си добро притегла славину да не капље целу ноћ?“

„Јесам,бако“ – трзам се од сопственог промуклог гласа.

„Немој да заборавиш да угасиш светло.
Као синоћ!“

„Нећу бако! Лаку ноћ.“

„Лаку ноћ, дете.“

Није све текло глатко. Вративши се у собу, за врат ми је скочило потиснуто колебање и страх у виду жестоког међусобног сукоба свести и подсвести. Први пут сам помислила како су смрт и страх сродне речи. Свађа је отприлике овако текла:

„А шта ако грешим? Имам ли право да их ожалостим? Можда се нешто да исправити?“

„Шта да се исправи? Ти си, драга моја, пропао случај и пропао студент. Момка немаш. Ниси ни лепа. Родитељи ти погинули. Тотални си лузер. Ко ће за тобом да плаче? Стриц и стрина који не знају ни како да се ратосиљају својих брига? Некада си била главни паметњаковић у школи, а види сада. Скоро празан индекс. Мајка и отац ти се у гробу преврћу. Како су то били честити и вредни људи! Нисам им ни црно испод нокта.“

„Да променим нешто. Рецимо да... Не! Немам снаге. Да одустанем? Овакав живот је бесмислен.“

Ходала сам собом горе-доле и гестикацијом пратила ток неме расправе.

„Немам снаге да трпим погрде, увреде, пребацивања и сажаливе погледе свих које знам и који ме знају. Један пропалитет више – тако ће говорити у паланци. Још један нерадник кога ћу ја да храним – тако ће рећи стрина. Још једана уображена будала која се враћа подвијена репа – подгуркиваће се иза мојих леђа. Већ све видим унапред. Мој понос би пукао на стотину делића као кристална чаша. Шта да радим, кад не подносим пораз? Заглибила сам тотално. А да пронађем неки посао или да променим факултет? Или да се бавим собом? Страшног ли посла?“

„Лудо! Ти па да продајеш у трафици или да служиш у кафићу или да чистиш туђе куће? Који други факултет када си изгубила време, новац и уплела се у клупко лажи горе од мачета. Еј бре, ти си Новаковић! Од племенита рода!“

„Зар да посечем плод са те племените лозе? Где се деде молитва? Колико знам, верујући то не раде. Бог? Где ли ћу завршити? Дефинитивно ћу себе избрисати са карте Универзума. Кажу да Бог није батинаш. Рећи ћу му да је то мој слободан избор. Његово је да ме поново сложи у неком другом животу. У истом купеу сви путујемо и ја хоћу баш сада да изађем. Више волим смрт од презира. Ваљда и ја нешто знам као физичар, у покушају. Каква иронија...“

Зујање у глави је постало несношљиво. Око мене се све вртело као на вртешки до тренутка изненадног заустављања. Све се заледило.

Чини ми се као да је тада неко други водио моју руку до фиоке из које извлачим кесице и сипам прашак за спавање у чашу са припремљеном водом. Споро сам промешала прах да се до краја размути, водећи рачуна да не правим буку. Да је неко вирио кроз кључаоницу, мислио би да седећи на кревету мешам шећер у млеку и спремам се на спавање.

„Ваљда је је ово довољно. Не би ваљало да се обрукам. Додатно би се ругали да ни то не знам добро да урадим. Ко не зна за виц о бешењу и дављењу. Волела бих да знам постоји ли курс за правилно руковање животом. Затвори и отвори врата живота. Не заборави да искључиш светло, како рече газдарица. Нећу се више мучити, јер у овом животу нема места за слабе. Косцу, коси. Овај час ми дозвољава мало театралности“ – биле су моје последње мисли.

Али нису! На срећу! Бљештавило сам осетила и пре него што сам на трен отворила очи и сударила се са јарком сунчевом светлошћу.

„Светлана, пробуди се. Шта се са тобом дешава? Већ је одавно прошло подне“ – чула сам из даљине газдаричин забринути глас пре но што сам повратила.

Ето, другарице моја, морала сам ти ово исповедити да бих ти индиректно одговорила на питање да ли је одлука о животу и смрти ствар људског избора. Бојим се да није. Ни ја сама, а ни доктори, никада нисмо открили како то да сам се ипак пробудила после велике дозе пилула, здробљених у прах. Пилула за спавање! Нормално. Типично женски! И данас је то је за мене остала непознаница на којој нисам много инсистирала. Ништа није случајно. Склона сам да свему дам мало спиритуалан тон. Може бити да сам се у последњем трену предомислила и да ми је жеља услишена. Једно је тачно – после свега, сопствена метаморфоза је била спора, али очигледно успешна. Уписала сам се на листу оних који су покушали да реше проблеме, покушавајући да себе лише живота. О томе никада нисам озбиљно и дубоко размишљала. Све до оног нашег разговора, који је резултирао овим писанијама.

Желим ти свако добро.

Срдачан поздрав,
твоја Цеца

Драга Светлана,

Заиста си ме изненадила. Добро је што си све записала Светлана. Појма нисам имала. После толико година, сазнајем за твој ужасни суицидни покушај! Замисли да си успела у свом науму. Ја не бих имала тако сјајног пријатеља. Многи би изгубили. На првом месту твоја породица, поезија и музика. Не могу да одолим, а да те не питам оно класично питање. Како ти се са ове временске дистанце чини такав покушај – као храброст или кукавичлук? У ствари, имам ја још много питања за тебе. Рецимо, ти кажеш да о томе ниси размишљала, а говориш о трансформацији. Јеси душо, није да ниси размишљала. Блиски сусрет са смрћу мења човека. Ма колико за неког био безначајан разлог, важан је узрок и исход исцељења. Имала сам у својој пракси овакве случајеве. Морам ти дати једну интересантну књигу да прочиташ, за сваки случај. Шалим се! Код тебе се показало тачно да оно што те није убије, ојача те.

Не бих ти ја одговорила да нисам осетила потребу да са тобом поделим наравоученије љубави и безмерност људске глупости, у овом

случају – моје. Обале људског срца, запљускују различити таласи. Предлажем да пођемо у шетњу. На ваздуху се шире плућа и видици. Успут ћемо разговарати. Суочени са могућим губитком, учимо да живот ценимо као највећи дар и као највећу креативну авантуру. Могла бих ти причати о томе да нема промашаја, само учења, да су важне радост и лепота. Уживам у сваком трену постојања. Пише ли ово у књигама или то сами откривамо?

Фатарморгана

Ако шетамо ливадама и напасамо очи сочним травама, дочекаће нас разнолико цвеће и изненадити усамљено дрво које цикља у пуној снази или неко друго које једва одолева зубу времена. Ливада мења боје, посетиоце и станаре. Лептири, птице, кртице, мишеви и остала фауна врдалама кроз високе траве, а чаролија траје све док краљица леда не замахне штапом и све их растера. Тада бели прекривач поклопи нежне зелене власи и оне се преобразе у друге облике. Једино дрвеће стоји храбро, укочено, огољено. Не жали се, само понекад болно зашкрипи гранама када ветар претера са обесним понашањем.

Седим за кафанским столом у башти и испијам други дупли вињак. Од њега ми ваљда и надолазе такве филозофеме. Нахерена липа, испод које је сто, толико се разгранала да ми њено лишће додирује шешир, а мирис буди сећање.

Чудан сој беше тај Арса. Као ово дрво, ни-
као је непозван и неочекиван, одлучан да баш
ту пусти корен. Изгледом и појавом, остављао
је људе да у недоумици врте главом и у чуду се
крсте, после сусрета са њим. Да ли то пајац ис-
каче из кутије да се подсмева њима, угледној
и отменој господи или је у питању, шарлатан,
сецикеса и простодушан преварант? Можда
померен човек безопасан за околину, побегао
из затвора или какве душевне болнице?

Плодно тло за опстанак и развој, Арса
нађе у малој трговини. Прорачунат власник,
њухом искусног трговца, осетио је да може
извући ћар из чудног свата, поготову када виде
како овај вешто „жонглира“ са муштеријама.

Арса је и лети и зими носио сиви качкет,
кримке, филцане панталоне и плаву радничку
блузу испод које се назирао кожух и кошуља
сумњиве чистоће. Таман тен, ситне смеђе
лисичије очи, црна оштра коса и бркови које
је изгледа фарбао, а испод којих су вириле тан-
ке усне вазда искривљене у непрепознатљиву
гримасу, красили су то изборано лице и да-
вали му меки, загонетан облик. Истина се
тешко назирала у гомили лажи које је слагао
у разговору. Приче му често бејаху конфузне.
Требао је човек добро да се потруди да би на-

пипао почетак, средину и крај фабуле. Временом сам научио да дешифрујем шта је „писац хтео да каже“. Слуга слугу нађе. Као трговачки помоћник, дочеках и то да ме снађе. Само нисам знао да ли да се радујем или да плачем. Арса стече статус потрчка без које није могла да постоји ниједна озбиљна продавница у нашем граду.

Упућени један на другог, Арса и ја се неминовно зближисмо. Ујутру ме је чекала заложена фуруна, скувана кафа и пометен тротоар испред трговине. Заузврат смо делили доручак, давао сам му кришом по неки комад распареног одела и кришку поштовања. Поверење и срце је сам освајао, и то на јуриш.

Број муштерија се нагло повећао. Арса као да је довукао на леђима нарамак среће и збацио га са себе. Гледао сам како се мајсторски прилагођава људима и продаје им и оно што нису планирали да купе. Ако је на пример осетио јужњачки нагласак у говору муштерије, неизоставно је истим тим наречјем питао дотичног одакле је, из кога је села, познаје ли тамо „тог и тог“ Арсиног познаника, једе ли се још врућа баница и пије добро вино и све више вртео у чуду несрећника. Завршавало се тако што би се човек призивом носталгије

сећао и оног кога или чега нема, куповао не питајући за цену и руковао се са сада већ „провереним“ земљаком.

Тако се показало да Арса познаје скоро сваки буџак миле нам отаџбине и да су му сви људи нека својта. Слатко сам се смејао бројним догодовштинама и каламбурима којих је сваким даном бивало све више.

По завршетку радног времена одлазио је у своју сиротињску гарсоњеру где га нико није чекао. Кад год сам имао прилику стрпљиво сам скупљао парчиће Арсиног живота и после га уклопао у мозаик. Бејаш међу реткима који држаше потпуну слику ове врдаламе, која ми се увуче под кожу. И то не само мени него и поштару, газди и осталима који су свраћали ради посла, чашице разговора или пића. Имао је, као и сви људи непријатеље, оне који га нису подносили.

Дакле, та Арсина животна прича личила је на куглице у флипер апарату. Од врха, до дна, лево, десно, сударао се са срећом и несрећом, устајао и падао са задивљујућом лакоћом. Сваштар који је радио шта му допадне. ПUTEВИ су га водили од најудаљенијих пустара, до великих градова. Са једнаком лакоћом је био продавац коња, грађевински предузимач, менаџер, откупљивач или уговарач. По све-

ту је ревносно као ратар њиву, сејао децу, не правећи разлику између брачне и ванбрачне, не мерећи много за потомство.

Како је у души био номад, како није имао среће приликом избора жена и како и сам није чезнуо за топлином дома, иза знака једнако стојао је усамљеник. Како он није марио за рођене, ни они нису марили за њега.

На крају је све карте бацио на једно дете које се игром судбине вину пут успеха. Наслутио је Арса да ће се тај лепи цветак показати као утеха и сигурност у старости која се сваком живом створу прикрада. Прикачио се на њену композицију и постао део посла. Није ми било јасно да ли је то било зрнце неодуване родитељске љубави или карта за сигурну старост. Зло се памти, добро заборавља. Сувише слични да би опстали као породица и пословни партнери, брзо одуваше помирење, а дозваше нетрпељивост. Ко ће кога, ако неће свој свога, рече народ, а Арса потврди. Тако ти се он нађе натоварен годинама, без сталних прихода. Брзо се по малом месту прочу за њихову свађу. Он то није ни скривао него је доливао уље на ватру злим језицима.

„Сам је крив за своје невоље! Пргави старкеља! Умишљена будала“ – шапутала је чаршија.

„Ма нерадник и пришипетља“ – жаморили су злобници.

Вешто је Арса крио чемер и беду иза веселости, као што је крио поцепан грудњак испод радничке блузе или да у њеми тече нешто од крви богате и угледне чешке породице. Лакше је било њему, а и чаршији, да га памте као скитницу и Циганина.

Сећам се првог радног дана после Нове године. Еуфорично смо се међусобно љубили, делећи жеље и наде у боље сутра, разметљиво смо причали о препуним трпезама и коментарисали ТВ програм. Иначе причљиви Арса је из прикрајка ћутао. Када се метеж разишао као магла из котлине, и када смо остали сами, испровоцирао сам га и протресао за ревере срца. Давио сам се кнедлама кајања када ми је онако у стилу „није то ништа“ испричао да је те Нове године умакао бајат хлеб у уље из кандила и заливао га сузама.

Његову сиротињу сам невешто настојао да закрпим са мало новца и нешто хране и понеком потрепштином. Све то, Арса је примао као позајмицу. Говорио је да ће наћи начина да ми врати добро, да је то трнутно стање и да ме воли као сина. Потурао се када ме је газда кривио за какву штету или грешку и хитао да уради мој део посла.

Како се појавио тако је и нестао. Као пустињска фатаморгана. Никако ми није било јасно, зашто. Слутио сам да је први пут погледао истини у очи и да је покушао да нађе трајно решење за своје проблеме. Од себе није могао побећи. Са новцем никада није умео да располаже. Тонуо је све дубље и дубље. Чуо сам да је продао гарсоњеру у којој је становао и мајчино гробно место и да се потуца од немила до недрага. После неколико година видех изнуреног и пропалог Арсу. Чекао ме је испред трговине, ослоњен о стабло липе. Дошао је да ми каже да ће му овога пута неки важни људи сигурно помоћи да се извуче. Понашао се као коцкар који вади задњи новчић, спремајући се за одлучујући реванш. Припрети ми прстом:

„У старачки дом нећу.“

„Чувај се“ – још рече – „ожени се да ти децу шетам.“

Не задуго потом, видех његову умрлицу на бандери. Кажу ми људи да су га мртвог нашли у неком подруму. Липу испред трговине још посекли нису.

БЕЛЕШКА О АУТОРУ

Верослава Малешевићје рођена 1960. у Београду. Живи у Костоцу.

Завршила је Машински факултет. Запослена у ТЕ Костолац. Мајка троје деце, супруга.

Пише и објављује поезију, приче и афоризме у многим часописима . Објавила романе Трагачи (2009), Опет у тегли (2011) и АННИ(2013), Збирку поезије Потрага за коначиштем (2015), Збирку приповедака Кликери и друге приче (2016).

Члан УКС, СКОРА итд.

У својој средини узима активно учешће у многим културним дешавањима

Верослава Малешевић
КЛИКЕРИ И ДРУГЕ ПРИЧЕ

Едиција
„Стишки књижевни круг“
Књига број 34

Лектор и коректор:
Ана Малешевић

Дизајн корица:
Вељко Малешевић
Слика William Bromley „I am a child“

Издавачи:
УКС Браничевско-стишка књижевна заједница
Библиотека „Србољуб Митић“ Мало Црниће

За издаваче:
Миљисав Миљенковић
Зорка Стојановић

Уредник:
Миљисав Миљенковић

Штампа:
Штампарија **Сџојагиновић**
Петровац на Млави

Тираж: 300 примерака

ИСБН: 978-86-87003-58-3

2016.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-32

821.163.41.09-32 Малешевић В.

МАЛЕШЕВИЋ, Верослава, 1960-

Кликери и друге приче / Верослава Малешевић.
- Мало Црниће : Удружење књижевника Србије,
Браничевско-стишка књижевна заједница :
Библиотека "Србољуб Митић", 2016 (Петровац на
Млави : Стојадиновић). - 208 стр. : ауторкина слика ;
21 см. - (Едиција Стишки књижевни круг; књ. бр. 34)

Тираж 300. - Стр. 7-12: Фрагментарности живота :
Верослава Малешевић: "Кликери и друге приче" /
Милијан Деспотовић. - Белешка о аутору: стр. 205.

ISBN 978-86-87003-58-3 (БСМ)

а) Малешевић, Верослава (1960-)
- "Кликери и друге приче"
COBISS.SR-ID 226084620

Ово дело припада групи репрезентативних прозних остварења које, у свом духовном наносу имају за основу поетски стил и као такво лако налази пут до људске свести коју не оставља равнодушном. Али „читалац скоро превиђа (...) оштру фактуру слике и приче, а фасциниран је транспарентним лебдењем ствари, вишим и дубљим смислом који им аутор придаје. Конструкцијом и занатом недирнуто, али прецизно скројено.

Читањем ових наративних, драматуршко значењских и слојевитих приповедања, психолошки долазимо до личног, поред књижевног, просуђивања и закључка да се човек увек мора борити против духовне пустоши у себи и око себе.

Томе нас учи проза Верославе Малешевић.

Милијан Деспотовић

